

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πολυτεχνική Σχολή

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας-Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Πολεοδομία-Χωροταξία»

Διπλωματική Εργασία

Η αποτύπωση της αναπτυξιακής φυσιογνωμίας της Περιφέρειας Θεσσαλίας στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Φοιτήτρια: Σκαλίδη Φωτεινή

Επιβλέπων καθηγητής: Καλλιώρας Δημήτρης

Βόλος, Σεπτέμβριος 2017

Ευχαριστίες

Στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα αρχικά να ευχαριστήσω τον κύριο Καλλιώρα Δημήτρη, όχι μόνο για τις πολύτιμες συμβουλές και την καθοδήγησή του για την υλοποίηση της εργασίας αυτής, αλλά και για την ενθάρρυνση και την υποστήριξη.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, για τις γνώσεις που μου μετέφεραν κατά τη φοίτησή μου στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Επιπλέον, ευχαριστίες πρέπει να αποδοθούν και στην κυρία Μαρία Τσιάπα, για την παραχώρηση των δεδομένων που σχετίζονταν με τον κλάδο της Βιομηχανίας.

Θα ήθελα επίσης να αναφερθώ στους γονείς μου, για την αμέριστη συμπαράσταση και υποστήριξη τους σε όλα τα χρόνια της φοιτητικής μου ζωής.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τη φίλη μου Δήμητρα, για τη στήριξη, την εμπύχωση και τις συμβουλές της, τόσο στα πλαίσια υλοποίησης αυτής της εργασίας, όσο και στη συνολικότερη διεκπεραίωση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών μου.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	10
1.1 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ.....	10
1.2 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	12
1.2.1 ΧΛΩΡΙΔΑ, ΠΑΝΙΔΑ, ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	12
1.2.2 ΒΙΟΤΟΠΟΙ-ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ	13
1.3 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	14
1.3.1 ΚΙΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	14
1.3.2 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	15
1.3.3 ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ	15
1.4 ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ-ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ	16
1.5 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	17
1.5.1 ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.....	17
1.5.1.1 ΓΕΩΡΓΙΑ	17
1.5.1.2 ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ	18
1.5.1.3 ΔΑΣΙΚΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ	18
1.5.2 ΜΗ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	19
1.5.2.1 ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.....	19
1.5.2.2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	20
1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΑ ΠΕΠ ΩΣ ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	23
2.1 Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ	23
2.1.1 Ο ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ	25
2.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	26
2.3 ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑ «ΑΝΤΙΠΑΛΑ» ΡΕΥΜΑΤΑ	29
2.4 ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΟΔΟ ΤΩΝ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ	30
2.5 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	34
2.6 ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ	35
2.7 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΤΑΜΕΙΑ	37
2.8 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗΣ, ΚΠΣ ΚΑΙ ΕΣΠΑ	39
2.8.1 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	40

2.8.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΚΠΣ ΣΕ ΕΣΠΑ	41
2.9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	48
3.1 ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΕΠ	48
3.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2000-2006	49
3.2.2 ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2000-2006	51
3.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2007-2013	56
3.3.1 ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2007-2013	56
3.3.2 ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2007-2013	57
3.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2014-2020	61
3.4.1 ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2014-2020	61
3.4.2 ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2014-2020	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	67
4.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	67
4.2 ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	67
4.3 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	68
4.4 ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	69
4.5.1 ΕΧ-ΑΝΤΕ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2000-2006.....	70
4.5.2 ΟΝ GOING ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2000-2006	75
4.5.2.1 ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ	75
4.5.2.2 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	76
4.5.2.3 ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	77
4.5.2.4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ	77
4.5.1 ΕΧ-ΑΝΤΕ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΣΗ 2007-2013	78
4.5.1.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΑΓΚΩΝ	81
4.6 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΑΠΟ ΑΡΜΟΔΙΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΠ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΟΥΣ	82
4.6.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	83
4.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περιφερειακή πολιτική των γεωγραφικών περιοχών γίνεται πλέον με την ολοένα και αυξανόμενη, συνεχή και εντατική συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπάρχει, λοιπόν, ανάγκη για νέα και πιο λεπτομερή στοιχεία που θα συνεισφέρουν στην όσο γίνεται καλύτερη αποτύπωση της φυσιογνωμίας της περιφέρειας. Το είδος και η έκταση των χωρικών φαινομένων απαιτεί σε βάθος ανάλυση των οντοτήτων σε μικρότερη κλίμακα για την καλύτερη κατανόηση της δυναμικής και των σχετικών διαδικασιών. Η συγκεκριμένη εργασία εξετάζει την αποτύπωση της αναπτυξιακής φυσιογνωμίας της περιφέρειας Θεσσαλίας όπως αυτή έχει διαμορφωθεί μέσα από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Η Θεσσαλία είναι μία ιδανική μελέτη περίπτωσης για αυτό το είδος της ανάλυσης αφού διαθέτει πληθώρα φυσικών και ανθρωπογενών χαρακτηριστικών που δύναται να την αναδείξουν σε ένα μεγάλο εμπορικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό κέντρο. Είναι μια ελληνική περιφέρεια μεσαίας κλίμακας και αποτελείται από μια σειρά αστικών, ορεινών, αγροτικών και κατοικημένων περιοχών. Ο σκοπός αυτής της εργασίας είναι, να εξετάσει τη διαχρονική εξέλιξη των αναπτυξιακών κειμένων όπως αυτά έχουν συνταχθεί από το 2000 μέχρι και το 2014 και να εξάγει συμπεράσματα που να επαληθεύουν ή να διαψεύδουν κάποιους επαναλαμβανόμενους ή μη στρατηγικούς στόχους. Οι στόχοι αυτού του έργου περιλαμβάνουν τρία βασικά σημεία, αρχικά την ανάγνωση και καταγραφή των στόχων κάθε περιόδου, σε δεύτερο στάδιο τον εντοπισμό και την κριτική ανάλυση των αξιολογήσεων κάθε ΠΕΠ και τέλος, την παρουσίαση και την κριτική πάνω στις απόψεις κάποιων ατόμων και φορέων που σχετίζονται με τον περιφερειακό σχεδιασμό. Τα αποτελέσματα της εργασίας μπορούν να συμβάλουν στην εξέταση της σχέσης μεταξύ στόχων των ΠΕΠ ώστε να εντοπιστούν τα κοινά τους σημεία και να υπάρξει μια αιτιολογία σε αυτό. Η καινοτομία της εργασίας αυτής, βρίσκεται στο συνδυασμό πρωτογενών αλλά και δευτερογενών δεδομένων που συμβάλλουν στην μεγαλύτερη και εγκυρότερη αξιοπιστία των τελικών της αποτελεσμάτων.

ABSTRACT

The regional policy of the geographical areas is now taking place with the ever-increasing, continuous and intensive contribution of the European Union. There is, therefore, a need for new and more detailed elements that will contribute to the best possible mapping of the region's physiognomy. The nature and extent of spatial phenomena require in-depth analysis of entities on a smaller scale to better understand the dynamics and processes involved. This particular study examines the developmental physiognomy of the region of Thessaly as it has been formed through the Regional Operational Programs. Thessaly is an ideal case study for this kind of analysis since it has abundance of natural and anthropogenic features that can bring it to a great commercial, social, cultural and economic center. It is a medium-sized Greek region and consists of a series of urban, mountainous, rural and residential areas. The purpose of this work is to examine the evolution of the developmental texts as they have been drawn up between 2000 and 2014 and to draw conclusions to verify or deny some repetitive or non-strategic objectives. The objectives of this project include three main points: initially reading and recording the objectives of each period secondly identifying and critically analyzing the evaluations of each ROP and finally presenting and criticizing the views of some individuals and stakeholders with regional planning. The results of the work can help to examine the relationship between the objectives of Regional Operational Programs in order to identify their common points and to provide a justification for this. The innovation of this work lies in the combination of primary and secondary data that contribute to the greater reliability of its final results.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Θεσσαλία αποτελεί περιφέρεια της Ελλάδας από το 1881, βρίσκεται στη ραχοκοκαλιά της χώρας, αφού συνορεύει με τις περιφέρειες της Δυτικής και Κεντρικής Μακεδονίας, της Ηπείρου, της Στερεάς Ελλάδας ενώ βρέχεται και από το Αιγαίο Πέλαγος. Η έκταση της είναι 14.036 km², η υψηλότερη κορυφή όλης της Ελλάδας και κατ' επέκταση της παρούσας περιφέρειας είναι ο Μύτικας με υψόμετρο 2,917 μέτρα, ενώ σε αυτή εντοπίζεται και η μεγαλύτερη πεδιάδα που ονομάζεται Θεσσαλικός κάμπος.

Η διοικητική πρωτεύουσα της περιφέρειας είναι η Λάρισα, με πληθυσμό που κατά την τελευταία απογραφή του 2011 έφτασε τους 162.591 κατοίκους. Σημαντικές περιοχές για την περιοχή αποτελούν επίσης, ο Βόλος, τα Τρίκαλα, η Καρδίτσα καθώς και τα νησιά Σκιάθο, Σκόπελο, Αλόνησο που αποτελούν τουριστικούς προορισμούς κατά τους θερινούς μήνες για πολλούς επισκέπτες.

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιείται στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών, του τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Έχει ως μελέτη περίπτωσης την περιφέρεια της Θεσσαλίας και στοχεύει στην ανάλυση του αναπτυξιακού σχεδιασμού όπως αυτός παρουσιάζεται διαχρονικά μέσα από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται κάποια γενικά στοιχεία για την περιφέρεια, που σχετίζονται με τη γεωμορφολογία, τη δημογραφική της εξέλιξη καθώς και την παραγωγική δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα εντός αυτής. Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι η ανάδειξη των κυριότερων χαρακτηριστικών της περιοχής μελέτης, ώστε να μπορεί να συγκριθεί με την υπόλοιπη χώρα, αλλά παράλληλα να εντοπισθούν και τα τρωτά σημεία.

Έπειτα στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε έννοιες που σχετίζονται με την περιφερειακή πολιτική, τις θεωρίες των νεοκλασικών και της νέας οικονομικής γεωγραφίας, τα περιφερειακά ταμεία, το επίπεδο λήψης των αποφάσεων καθώς και το επίπεδο της αξιολόγησης. Είναι ένα κεφάλαιο μέσα στο οποίο περιγράφεται συνοπτικά ο τρόπος λειτουργίας και χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα κράτη μέλη της. Στόχος του παρόντος κεφαλαίου, αποτελεί πέραν της παράθεσης όλων όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, η τεκμηριωμένη άποψη σε διαφορούμενα ζητήματα, όπως είναι

για παράδειγμα το καταλληλότερο επίπεδο στο οποίο πρέπει να λαμβάνονται οι αποφάσεις.

Το τρίτο κεφάλαιο, αφορά τη διαχρονική ανάλυση των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της περιφέρειας Θεσσαλίας, ξεκινώντας από το έτος 2000 και καταλήγοντας το 2020. Κατά τη διάρκεια αυτών των 20 χρόνων υλοποιήθηκαν 3 ΠΕΠ. Η πρώτη περίοδος ξεκινά από το 2000 και καταλήγει το 2006, η δεύτερη από το 2007 και τελειώνει το 2013, ενώ η τελευταία έχει ως απαρχή της το 2014 και ολοκληρώνεται το 2020. Το κεφάλαιο αυτό στοχεύει στην ανάδειξη των στόχων, τόσο των γενικών όσο και των ειδικών, στους οποίους και παρατηρείται μια συνεχή επανάληψη. Τέλος, προσπαθεί να δοθεί μια πιθανή αιτιολογία ικανή να δικαιολογήσει το παραπάνω «φαινόμενο».

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται ζητήματα γύρω από την αξιολόγηση των προγραμμάτων και πιο συγκεκριμένα των ΠΕΠ. Παράλληλα, υλοποιείται και μια προσωπική αξιολόγηση των μέχρι τώρα πεπραγμένων. Ακόμη, αναφέρονται τα αποτελέσματα που εξήχθησαν, από την συλλογή των ερωτηματολογίων που δόθηκαν στα αρμόδια άτομα-φορείς. Σκοπός, λοιπόν, αυτού του κεφαλαίου είναι η προβολή των κυριότερων σημείων της αξιολόγησης των τριών ΠΕΠ αλλά και ανάλυση όλων των ερωτηματολογίων και των αποτελεσμάτων αυτών ώστε να δοθεί μια ερμηνεία του περιφερειακού σχεδιασμού μέσα από άτομα που τον ασκούν.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο, γίνεται μια συνολική ανασκόπηση όλων των ενοτήτων που παρουσιάστηκαν παραπάνω ώστε να καταγραφούν τα συμπεράσματα.

Σκοπός όλης αυτής της προσπάθειας, είναι να εντοπισθεί πως ο αναπτυξιακός περιφερειακός σχεδιασμός παρουσιάζεται μέσα από σχέδια και προγράμματος και πως είναι στην πραγματικότητα. Για τον λόγο αυτό, κρίθηκε αρκετά σημαντική διότι έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα να συνδυάζει δεδομένα και μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αλλά και μέσα από αρμόδιους δημόσιους-ιδιωτικούς φορείς. Έτσι οι φορείς αυτοί θα είναι πλέον σε θέση, να λαμβάνουν αποφάσεις γνωρίζοντας τα αποτελέσματα των προηγούμενων γνωμοδοτήσεων τους. Μέσω των παραπάνω θα υπάρχει δυνατότητα αποφυγής προηγούμενων λαθών και κατά συνέπεια θα επιτευχθεί μια πιο εύρυθμη, λειτουργική πόλη με λιγότερες χωρικές ανισότητες. Σύμφωνα με όλα αυτά, ο χωρικός αναπτυξιακός σχεδιασμός θα πρέπει να ακολουθεί μία πορεία που στο

επίκεντρο θα είναι η εξάλειψη των κοινωνικών, οικονομικών και περιφερειακών ανισοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Το παρόν κεφάλαιο αναφέρεται και αναλύει τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της περιφέρειας ώστε να καθίσταται δυνατή η ορθή λήψη αποφάσεων και η κατάλληλη περιφερειακή πολιτική που πρέπει να εφαρμόζεται και να ασκείται σε αυτή.

1.1 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Η Θεσσαλία αποτελεί μια από τις δεκατρείς περιφέρειες της Ελλάδας με έκταση 14.837 τετραγωνικά χιλιόμετρα και βρίσκεται στο γεωγραφικό κέντρο της χώρας. Το έδαφος της είναι 45% ορεινό, ημιορεινό 17% και πεδινό 38% και στα όρια του περιλαμβάνεται η πεδιάδα της Θεσσαλίας, η μεγαλύτερη πεδιάδα της ελληνικής επικράτειας που διαρρέεται στον άξονα ανατολή-δύση από τον ποταμό Πηνειό, το τρίτο μεγαλύτερο ποτάμι της χώρας (Λιανός, 2000;). Ο Όλυμπος βρίσκεται στα όρια Μακεδονίας και Θεσσαλίας με μία σειρά από υψηλές κορυφές που δημιουργούν βαθιές χαράδρες γύρω από τις οποίες εκτείνεται μία περιοχή ιδιαίτερης βιοποικιλότητας. Η περιφέρεια αποτελείται από τέσσερις νομούς οι οποίοι είναι: Τρικάλων, Μαγνησίας, Λάρισας και Καρδίτσας, καθένας από αυτούς αποτελείται από δήμους. Έτσι, στην νομό των Τρικάλων εντοπίζονται οι εξής δήμοι: Καλαμπάκας, Πύλης, Τρικκαίων, Φαρκαδόνας. Αντίστοιχα, στο νομό Μαγνησίας οι δήμοι: Αλμυρού, Βόλου, Ζαγοράς-Μουρεσίου, Νοτίου Πηλίου, Ρήγα Φεραίου. Από την άλλη πλευρά στην Καρδίτσα οι δήμοι που υφίστανται είναι οι εξής: Αργιθέας, Καρδίτσας, Λίμνης Πλαστήρα, Μουζακίου, Παλαμά, Σοφάδων. Τέλος, οι δημοτικές ενότητες της Λάρισας είναι: Αγιάς, Ελασσόνας, Κιλελέρ, Λαρισαίων Τεμπών, Τυρνάβου, Φαρσάλων, ενώ στην περιφερειακή ενότητα των Σποράδων οι δήμοι είναι: Αλοννήσου, Σκιάθου, Σκοπέλου (ΦΕΚ, 2012)(*Χάρτης 1: Περιφέρεια Θεσσαλίας*).

Χάρτης 1: Περιφέρεια Θεσσαλίας

Ιδία Επεξεργασία

Λόγω του ανάγλυφου, του προσανατολισμού, του υψομέτρου και την έκθεση των περιοχών στον άνεμο το κλίμα της Θεσσαλίας διακρίνεται σε τρεις υποκατηγορίες. Αρχικά, στη περιοχή κοντά στα παράλια του Αιγαίου παρατηρείται μεγάλη υγρασία και έχει έντονους βόρειους ανέμους και οι χειμώνες σε αυτή την περιοχή είναι ήπιοι. Η δεύτερη περιοχή στη Θεσσαλική λεκάνη έχει ήπιους ανέμους διότι τα βουνά που βρίσκονται γύρω από την περιοχή τους περιορίζουν. Στην περιοχή επικρατούν υψηλές θερμοκρασίες και έντονοι χειμώνες. Η τρίτη περιοχή περιλαμβάνει το νησιωτικό τμήμα της περιφέρειας, το οποίο έχει ήπιο και βροχερό χειμώνα και άνοιξη, δροσερό φθινόπωρο, ζεστό και ξηρό καλοκαίρι (Μουντρακης, 2010).

1.2 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1.2.1 ΧΛΩΡΙΔΑ, ΠΑΝΙΔΑ, ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Η περιφέρεια Θεσσαλίας έχει μεγάλη ποικιλία από χλωρίδα κυρίως στη περιοχή του Κάτω Ολύμπου, έχουν καταγραφεί περίπου 1.000 από τα οποία 45 από αυτά προστατεύονται. Η πανίδα του νομού αποτελείται κυρίως από πτερωτά είδη. Οι προστατευόμενες περιοχές της Θεσσαλίας είναι 14 και καλύπτουν το 16% της συνολικής έκτασης του Γεωγραφικού Διαμερίσματος. Στην περιφέρεια Θεσσαλίας παρατηρείται πληθώρα περιοχών που χρήζουν προστασίας, καθώς έχουν ιδιαίτερη οικολογική και αισθητική αξία. Πολλές από αυτές, αν όχι όλες, είναι ενταγμένες σε ένα θεσμοθετημένο πλαίσιο προστασίας που εξασφαλίζει την διατήρησή τους στο χρόνο. Από αυτές τις προστατευόμενες περιοχές, δύο έχουν εθνική σημασία και εμβέλεια. Πρόκειται για το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου και το Εθνικό Δρυμό Ολύμπου. Υπάρχουν επίσης περιοχές Natura 2000, οι περισσότερες από τις οποίες είναι εκτεταμένες σε έκταση. Μερικές από αυτές είναι η κοιλάδα των Τεμπών, τα δάση της Όσσας, τα πευκοδάση της Σκιάθου, η περιοχή των Μετεώρων καθώς και το νησί Πιπέρι στις Σποράδες. Πιο αναλυτικά, ο νομός Μαγνησίας είναι πρώτος μεταξύ των άλλων νομών με ιδιαίτερα τοπία φυσικού κάλους και περιοχές Natura, ενώ ο νομός Λαρίσης διαθέτει αισθητικά δάση (Μουντρακης, 2010)(Χάρτης 2: Περιοχές Natura 2000).

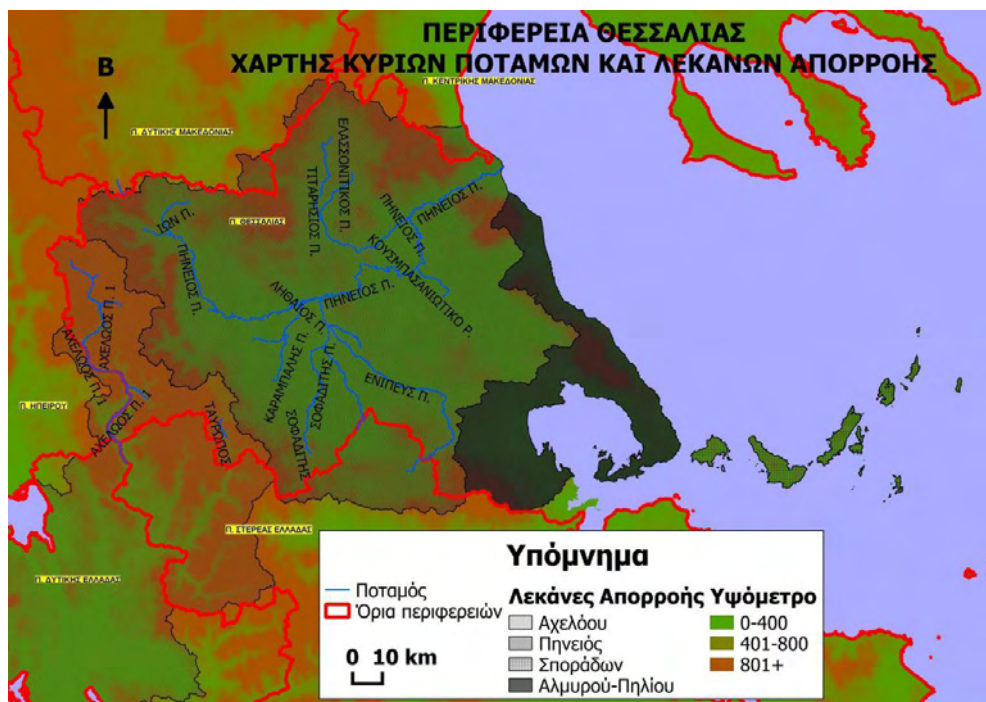

Χάρτης 2: Περιοχές Natura 2000

Ιδία επεξεργασία

1.2.2 ΒΙΟΤΟΠΟΙ-ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ

Σε όλη την περιφέρεια της Θεσσαλίας αναπτύσσονται σημαντικοί βιότοποι. Παρόλο που για τους περισσότερους από αυτούς έχει προσδιοριστεί η θέση τους, αναλυτική μελέτη έχει εκπονηθεί μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις, γεγονός που δυσχεραίνει την πραγματική αξιολόγησή τους. Αρχικά, στο νομό Καρδίτσας εντοπίζονται δύο υγρά τοπία: ο ποταμός Αχελώος και η λίμνη Πλαστήρα. Ακόμη, στο νομό Λαρίσης χαρακτηρίζονται ως υγρά τοπία το δέλτα του Πηνειού αλλά και ο ίδιο ο ποταμός, ο Τιταρήσιος και ο Ελασσονίτης. Επίσης, στο νομό Μαγνησίας υγρά τοπία θεωρείται η λίμνη της Κάρλας, ενώ στο νομό Τρικάλων ο ποταμός Αχελώος. Τέλος, σημαντικοί βιότοποι αποτελούν οι λίμνες: της Σκιάθου, Βρωμολίμνης, Αγίου Γεωργίου και Στρομφυλία καθώς σε αυτές φιλοξενείται πληθώρα ειδών χλωρίδας και πανίδας (Μουντρακης, 2010)(Χάρτης 3: Κύρια ποτάμια και λεκάνες απορροής).

Χάρτης 3: Κύρια ποτάμια και λεκάνες απορροής

Ιδία επεξεργασία

1.3 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

1.3.1 ΚΙΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της τελευταίας απογραφής, η Περιφέρεια Θεσσαλίας, 3η σε σειρά μεγαλύτερη στην Ελλάδα βάσει του πληθυσμού της, αριθμεί πάνω από 732.000 κατοίκους(6,9% του συνόλου της χώρας). Σε επίπεδο Νομού, η Μαγνησία έχει την μεγαλύτερη αύξηση (>4,5%), ενώ ο Ν. Τρικάλων παρουσιάζει έντονο πρόβλημα με σχεδόν μηδενική αύξηση (>0,4%), ποσοστό σημαντικά μικρότερο από τους Νομούς Λαρίσης και Καρδίτσας. Ο πληθυσμός της Θεσσαλίας θεωρείται γηρασμένος, με οριακές τιμές αντικατάστασης. Η τάση μεταβολής του πληθυσμού στην Περιφέρεια Θεσσαλίας μετά την απογραφή του 2001 και του 2011 είναι πλέον φθίνουσα (ΕΛ. ΣΤΑΤ, 2011)(*Χάρτης 4: Μεταβολή πληθυσμού 1991-2001, Χάρτης 5: Μεταβολή πληθυσμού 2001-2011*). Όμως, η τάση αυτή για μείωση του πληθυσμού είναι ένα ζήτημα που όπως φαίνεται δεν αφορά μόνο την περιφέρεια Θεσσαλίας, αλλά ολόκληρη της χώρα. Μάλιστα, σύμφωνα με την έρευνα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και την προβολή πληθυσμού που έλαβε χώρα στα πλαίσια αυτής, το 2050 ο πληθυσμός της Ελλάδας θα έχει μειωθεί σημαντικά. Αξίζει να σημειωθεί πως μείωση του πληθυσμού έχει να σημειωθεί από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (ΔιαΝΕΟσις, 2016).

Χάρτης 4: Μεταβολή πληθυσμού 1991-2001

Ιδία επεξεργασία

Χάρτης 5: Μεταβολή πληθυσμού 2001-2011

Ιδία επεξεργασία

1.3.2 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

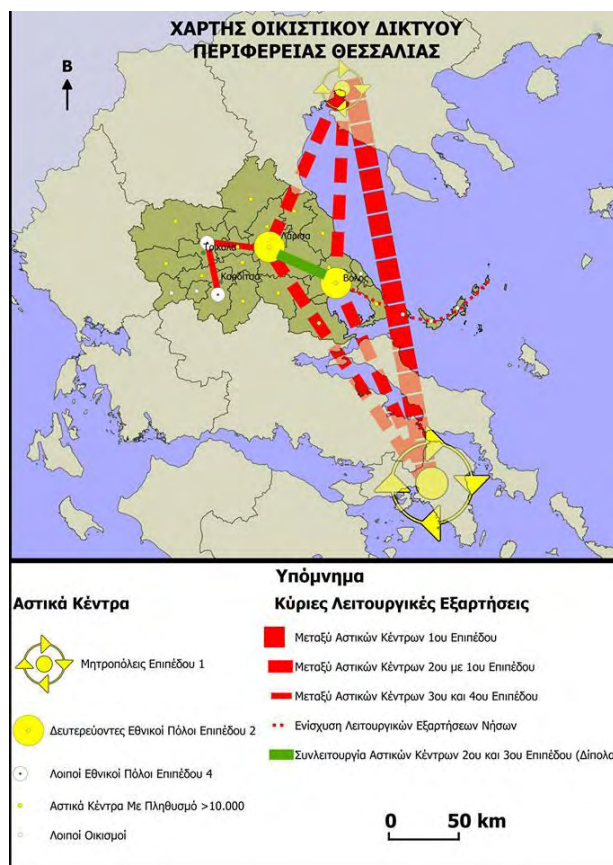
Ο γυναικείος πληθυσμός υπερτερεί του ανδρικού στις αστικές περιοχές, ενώ στις αγροτικές υπερτερεί ελαφρά ο ανδρικός πληθυσμός. Από την άλλη πλευρά, εμφανής είναι η υστέρηση σε νέο πληθυσμό (ΕΛ. ΣΤΑΤ, 2011).

1.3.3 ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Τα ποσοστά αλλοδαπών κατοίκων στην Περιφέρεια Θεσσαλίας (6%) είναι χαμηλότερα από αυτά στο σύνολο της Χώρας. Τα ποσοστά των ανδρών αλλοδαπών είναι σχεδόν διπλάσια από τα αντίστοιχα των γυναικών, ενώ παρατηρούμε ότι στους νομούς Λάρισας και Μαγνησίας συγκεντρώνονται οι περισσότεροι των αλλοδαπών λόγω της ποικιλίας των παραγωγικών δραστηριοτήτων και του μεγέθους των αστικών κέντρων. Το πλήθος των αλλοδαπών οφείλει την παρουσία του στα πρόσφατα μεταναστευτικά ρεύματα από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Είναι χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου στην πλειοψηφία τους και απασχολούνται σε δραστηριότητες έντασης εργασίας (ΕΛ. ΣΤΑΤ, 2011).

1.4 ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ-ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Στην περιφέρεια Θεσσαλίας δεν παρατηρούνται περιοχές που να χαρακτηρίζονται ως μητροπόλεις, αλλά ούτε και δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι. Αντίθετα, εντοπίζονται πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι στους οποίους συγκαταλέγονται η Λάρισα και ο Βόλος ενώ στους λοιπούς εθνικούς πόλους εντάσσονται τα Τρίκαλα και η Καρδίτσα. Όσον αφορά τους κύριους χερσαίους άξονες ανάπτυξης είναι ο Ανατολικός άξονας (ΠΑΘΕ), ο άξονας κεντρικής ενδοχώρας (Ε65) που συνδέει τα Ιωάννινα-Τρίκαλα- Καρδίτσα-Λαμία ενώ στους θαλάσσιους άξονες σύνδεσης εντάσσεται ο Βόλος και οι Σποράδες. Η περιφέρεια Θεσσαλίας διαθέτει κάποια χαρακτηριστικά με αξιολογη βάση ανάπτυξης, όπως είναι ο πληθυσμός, η αστική συγκέντρωση το φυσικό περιβάλλον που έχει ιδιαίτερη αξία, η τουριστική ανάπτυξη καθώς και η ύπαρξη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Παρόλα αυτά έχουν τεθεί κάποιοι μελλοντικοί στόχοι που αποσκοπούν στην περαιτέρω ανάπτυξή της. (ΥΠΕΚΑ, 1999)(Χάρτης 6: Οικιστικό δίκτυο).

Χάρτης 6: Οικιστικό δίκτυο

Ιδία επεξεργασία

1.5 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1.5.1 ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1.5.1.1 ΓΕΩΡΓΙΑ

Οι μεγάλες λίμνες που καταλάμβαναν άλλοτε σημαντικό μέρος της πεδιάδας της Θεσσαλίας, με την πάροδο των αιώνων και με τη χρησιμοποίηση μεθόδων αποστράγγισης, μετέτρεψαν τελικά τη Θεσσαλική πεδιάδα σε καλλιεργήσιμη έκταση. Το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργήσιμης αυτής έκτασης αρδεύεται ακόμη και με ιδιωτικά μέσα. Οι αρδευόμενες εκτάσεις αποτελούν χαρακτηριστικό για τη γεωργική γη της εν λόγω περιφέρειας. Σήμερα, η γεωργική γη πρώτης προτεραιότητας, και κυρίως οι πεδινές περιοχές του θεσσαλικού κάμπου, αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα περιβαλλοντικής φύσης που προέρχονται από την εντατική χρήση με τρόπο «σπάταλο» όσον αφορά τους φυσικούς πόρους και χωροταξικής φύσης που προέρχονται από την τάση ανάπτυξης και επέκτασης των αστικών χρήσεων στις πεδινές περιοχές. Επίσης, χρησιμοποιούνται μη οικολογικοί μέθοδοι καλλιέργειας και η ελάχιστη έως και καθόλου αμειψισπορά που επικρατεί ενθαρρύνει την αλόγιστη χρήση λιπασμάτων. Τέλος, ο τομέας αντιμετωπίζει προβλήματα που οφείλονται σε παράγοντες, όπως το ιδιοκτησιακό καθεστώς της γεωργικής γης και ότι μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού εξακολουθεί να εξασφαλίζει το βιοπορισμό του από τη γεωργία, χωρίς όμως να ασκεί πραγματικά αυτό το επάγγελμα (Μουντρακης, 2010)(Χάρτης 7: Γεωργικές περιοχές).

Χάρτης 7: Γεωργικές περιοχές

Ιδία επεξεργασία

1.5.1.2 ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Κτηνοτροφία είναι η τέχνη της συστηματικής εκτροφής ζώων με σκοπό να παίρνει ο άνθρωπος από το ζωικό κεφάλαιο όσο το δυνατόν περισσότερα και καλύτερα προϊόντα σε ποιότητα και ποσότητα για την απόκτηση κέρδους. Στην Ελλάδα το ποσοστό κάλυψης της διατροφής των ζώων από το βοσκότοπο είναι ελάχιστο και ποικίλει κατά περιοχές. Συγκεκριμένα η Θεσσαλία κατέχει το 46% των βοσκοτόπων. Μεγάλη δυναμική έχει η περιφέρεια αυτή και περισσότερο η περιφερειακή ενότητα Λάρισας στη ζωική παραγωγή και ιδιαίτερα ο κλάδος της προβατοτροφίας (Μουντρακης, 2010).

1.5.1.3 ΔΑΣΙΚΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ

Στην περιφέρεια Θεσσαλίας το μεγαλύτερο τμήμα καλύπτεται από γεωργικές και δασικές εκτάσεις. Τα αμιγή δάση αποτελούν το 36% του συνόλου των δασικών εκτάσεων, ενώ το 60% είναι συνδυασμοί θαμνώδους και ποώδους βλάστησης. Μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε με θέμα καλύψεις γης στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Θεσσαλίας τα έτη 1987-2007 έδειξε ότι το δάσος κωνοφόρων το 1987 είχε έκταση 887.324 στρέμματα ενώ το 2007 η έκταση είχε μειωθεί στα 809.229 στρέμματα. Στην συνέχεια μείωση σε στρέμματα παρατηρήθηκε και στο δάσος πλατύφυλλων. Το 1987 ήταν 1.445.835 στρέμματα και το 2007 1.399.702 στρέμματα. Περιμετρικά του θεσσαλικού κάμπου τα δάση αντικατέστησαν εκτάσεις θαμνώδους και μεταβατικής δασώδους κάλυψης, γεωργικές γαίες και εκτάσεις χαμηλή βλάστησης (Μουντρακης, 2010).

1.5.2 ΜΗ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1.5.2.1 ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Η Θεσσαλία φιλοξενεί το 7% του συνόλου των κατοίκων της Ελλάδας και βρίσκεται στην έκτη θέση όσον αναφορά την πυκνότητα πληθυσμού. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ κατατάσσει την περιφέρεια Θεσσαλίας στην όγδοη θέση στην ελληνική επικράτεια ενώ η τιμή του δείκτη αντιστοιχεί στο 92% του δείκτη της Ελλάδας και στο 47% του δείκτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο κλάδος της βιομηχανίας συμβάλλει σταθερά στην παραγωγή εισοδήματος της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Στην Περιφέρεια Θεσσαλίας υπάρχει σημαντική παρουσία και των τριών τομέων της οικονομίας με τον τριτογενή τομέα να παρουσιάζει την ταχύτερη ανάπτυξη. Οι σημαντικότεροι κλάδοι της Περιφέρειας είναι η γεωργία, η μεταποίηση των γεωργικών προϊόντων, ο κλάδος του επίπλου, της κλωστοϋφαντουργίας, των γεωργικών μηχανημάτων και των υπηρεσιών υποστήριξης του πρωτογενή τομέα, ο τουρισμός και ο κλάδος των μετάλλων και των βαρειών μεταλλικών κατασκευών. Σημαντική είναι σήμερα η παρουσία της μεταποιητικής βιομηχανίας τροφίμων με τις Θεσσαλικές μεταποιητικές βιομηχανίες να αποτελούν το 25% περίπου της αντίστοιχης βιομηχανίας της χώρας (σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη της Περιφέρειας Θεσσαλίας). Ο κλάδος των τροφίμων από την παραγωγή μέχρι τη μεταποίηση αποτελούσε και αποτελεί για τη Θεσσαλία ιδιαίτερα σημαντική οικονομική δραστηριότητα (Χάρτης 8: Μη αγροτικές περιοχές). Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στη χώρα όπως ήταν φυσικό και αναμενόμενο, δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη και την οικονομία της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Παρατηρείται από το 2008 και μετά μία συνεχόμενη μείωση στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (Διάγραμμα: 1: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε εκατομμύρια ευρώ).

Διάγραμμα: 1: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε εκατομμύρια ευρώ

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Χάρτης 8: Μη αγροτικές περιοχές

Ιδία επεξεργασία

1.5.2.2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός στην περιφέρεια της Θεσσαλίας αποτελεί έναν από τους κυριότερους μοχλούς της αναπτυξιακής διαδικασίας, που δύναται όμως για περαιτέρω επενδύσεις. Πρόκειται για έναν κλάδο που γνώρισε ιδιαίτερη άνθιση την περίοδο από το 2002 μέχρι και το 2007. Οι επενδύσεις σε μονάδες τουρισμού όπως είναι τα ξενοδοχεία αλλά και οι χώροι εστίασης απέφεραν οικονομική ανάπτυξη γεγονός που διαφαίνεται μέσω της αύξησης των αμοιβών στους εργαζόμενους του κλάδου αλλά και μέσω της αύξησης του κύκλου των εργασιών (Τσάρτας, 2010).

1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, λοιπόν, κρίνεται σκόπιμο να τονισθούν τόσο τα αδύνατα όσο και τα δυνατά σημεία της περιφέρειας Θεσσαλίας, ώστε να καθίστανται πιο κατανοητή η πορεία της περιφερειακής πολιτικής στο πλαίσιο ανάπτυξής της. Για το λόγο αυτό καθώς και για την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της, έλαβε χώρα μια ανάλυση SWOT στην οποία και καταγράφονται τα χαρακτηριστικά τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού περιβάλλοντος για την περίοδο κατά την οποία έγινε η συγγραφή αυτής της εργασίας (Πίνακας 1: Ανάλυση SWOT).

Αυτού του είδους η ανάλυση συμβάλει, στην μείωση και τον περιορισμό της αβεβαιότητας στην εφαρμογή μιας αναπτυξιακής πολιτικής σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, στη σύνδεση των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών του εσωτερικού αλλά και του εξωτερικού περιβάλλοντος και τέλος, στην καταγραφή των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων της που επιδρούν καθοριστικά στην επιτυχία ή όχι ενός στρατηγικού προγράμματος (Κυβέλου , 2009).

Πίνακας 1: Ανάλυση SWOT

Ιδία επεξεργασία

Όσον αφορά τα πλεονεκτήματά της, εξαιτίας της κομβικής γεωγραφικής θέσης και του ανάγλυφού της, η περιφέρεια μέσω της δημιουργίας των υποδομών μπορεί να αποτελέσει σημαντικό μεταφορικό κόμβο. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την βιομηχανική δραστηριότητα θα μπορούσε να αναδείξει την περιοχή σε μεγάλη εμπορική και κατ' επέκταση οικονομική δύναμη. Πέραν όμως της αξιοποίησης και περαιτέρω ανάπτυξης της βιομηχανίας, διαθέτει και αγροτικές εκτάσεις ικανές να αποβούν σε σημαντικούς οικονομικούς παράγοντες ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας. Έτσι περιοχές λιγότερο «ευνοημένες» από τον τουρισμό δύναται να έχουν ανάπτυξη. Όπως διαπιστώθηκε από όλα τα παραπάνω, είναι μια περιφερειακή ενότητα με πλούσιο φυσικό αλλά και ανθρωπογενές περιβάλλον. Διαθέτει πληθώρα δασικών και προστατευόμενων περιοχών, οι οποίες αποτελούν (αν αξιοποιηθούν με τον κατάλληλο τρόπο) τόπους προέλευσης

τόσο των ντόπιων όσο και των αλλοδαπών τουριστών. Με τον τρόπο αυτό, ενισχύονται παράλληλα η περιφερειακή οικονομία και ανάπτυξη.

Σημαντικό μειονέκτημα αποτελεί η τάση για μείωση του πληθυσμού ολοένα και περισσότερο. Πλέον ο πληθυσμός της περιφέρειας Θεσσαλίας, είναι ένας γηρασμένος πληθυσμός εφόσον δεν υπάρχει αντικατάσταση γενεών¹. Επιπροσθέτως, η ύπαρξη αλλά παράλληλα και η μη αξιοποίηση του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας τόσο στον ερευνητικό τομέα όσο και στην επαγγελματική αποκατάσταση του κατάλληλου ανθρώπινου στον χώρο εργασίας, είναι ζητήματα που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης.

Από την άλλη πλευρά στο εξωτερικό περιβάλλον και πιο συγκεκριμένα στις ευκαιρίες, η περιφέρεια Θεσσαλίας εξαιτίας του ανοίγματος των νέων οικονομικών συνόρων και των νέων έργων υποδομής εθνικού χαρακτήρα μπορεί να διαθέτει τα προϊόντα που παράγει, σε μεγαλύτερο μέρος ανθρώπων και με χαμηλότερο κόστος. Έτσι, γίνεται αντιληπτό πως αν οι ευκαιρίες που προσφέρονται αξιοποιηθούν, μπορούν να αυξήσουν το ΑΕΠ της περιφέρειας και να μειώσουν σε μεγάλο βαθμό τα ποσοστά ανεργίας αφού για μεγαλύτερη παραγωγή απαιτείται και περισσότερο ανθρώπινο δυναμικό. Ακόμη, θα μπορούσε να γίνει καλύτερη αξιοποίηση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων για πολιτιστικές δράσεις.

Παρόλα αυτά εντοπίζονται και κάποια τρωτά σημεία στην περιφέρεια τα οποία και εμπίπτουν στις απειλές. Από τα πιο σημαντικά είναι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος η οποία και εγκυμονεί πολλούς και σοβαρούς κινδύνους για την υγεία όλων των κατοίκων. Επίσης, σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η αύξηση των προσφύγων από τις χώρες που διεξάγεται εμφύλιος πόλεμος προς την Ελλάδα. Αυτή η μεταναστευτική κίνηση αποτελεί μεγάλο πρόβλημα καθώς πρέπει να βρεθούν οι κατάλληλες δομές και υποδομές για την κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων αυτών. Εξίσου σημαντικό πρόβλημα, αποτελεί και η μείωση των επιδοτήσεων από την Ε.Ε για την κατασκευή νέων υποδομών. Το γεγονός αυτό έχει ως απόρροια, πολλά έργα που είχαν ξεκινήσει να υλοποιούνται να μην μπορούν να ολοκληρωθούν λόγω έλλειψης πόρων. Τέλος, η παγκόσμια οικονομική κρίση που έχει ξεσπάσει, έχει προκαλέσει σοβαρές συνέπειες σε τομείς της υγείας, της παιδείας, του περιβάλλοντος, αλλά και της κοινωνίας γενικότερα.

---

¹ Αντικατάσταση γενεών υπάρχει όταν αντιστοιχούν περισσότερα από 2,1 παιδιά σε ένα ζευγάρι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΑ ΠΕΠ ΩΣ ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

2.1 Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ

Ο προγραμματισμός είναι μια λειτουργική διαδικασία μέσω της οποίας γίνεται διασύνδεση της ισχύουσας κατάστασης με μία επιθυμητή ή και μελλοντική κατάσταση. Σε γενικές γραμμές θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί, πως ο προγραμματισμός είναι το σύνολο των δράσεων για την επίτευξη ενός στόχου. Αξίζει να σημειωθεί πως αποτελεί δομικό «εργαλείο» στη διαδικασία της ανάπτυξης (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης , 2016). Έτσι, ο αναπτυξιακός προγραμματισμός είναι το σύνολο των ενεργειών και των διαδικασιών μέσω των οποίων η κοινωνία καταβάλει προσπάθεια να ελέγξει, να καθορίσει τον τρόπο που κατανέμονται οι πόροι σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (Δελής, 1980). Στην βιβλιογραφία εντοπίζονται διάφορα είδη προγραμματισμού, ένας εκ των οποίων είναι και ο περιφερειακός προγραμματισμός που αποτελεί μια μορφή οικονομικού προγραμματισμού. (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης , 2016) Έτσι λοιπόν, η δομική τυπολογία των προγραμμάτων ανάπτυξης δύναται να κατηγοριοποιηθεί σε τέσσερις κατηγορίες (*Διάγραμμα 1: Τυπολογία Προγραμμάτων Ανάπτυξης*) (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης , 2016) . Η πρώτη λαμβάνει ως παράμετρο των χρονικό ορίζοντα στον οποίον αποβλέπει ο προγραμματισμός και διακρίνει τρεις υποκατηγορίες:

- i. Το μακροχρόνιο προγραμματισμό
- ii. Το μεσοχρόνιο προγραμματισμό
- iii. Τον ετήσιο προγραμματισμό

Η δεύτερη κατηγορία θέτει ως κριτήριο το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που καλύπτει ο προγραμματισμός, διακρίνοντας δύο κατηγορίες:

- i. Τον καθολικό προγραμματισμό
- ii. Το μερικό προγραμματισμό

Εξίσου σημαντική είναι και η τρίτη κατηγορία που σχετίζεται με την γεωγραφική επικράτεια ξεχωρίζοντας τρεις υποκατηγορίες:

- i. Τον εθνικό προγραμματισμό
- ii. Τον περιφερειακό προγραμματισμό
- iii. Τον τοπικό προγραμματισμό

Τέλος η τέταρτη και τελευταία κατηγορία σχετίζεται με το διοικητικό σύστημα και την κατανομή των αρμοδιοτήτων. Διακρίνονται και εδώ δύο βασικές κατηγορίες:

- i. Ο κεντρικός Προγραμματισμός
- ii. Ο αποκεντρωμένος Προγραμματισμός

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αποσαφηνιστούν δύο όροι που συγχέονται από τους περισσότερους ανθρώπους. Ο ένας είναι ο Περιφερειακός Προγραμματισμός και ο άλλος ο Περιφερειακός Σχεδιασμός. Ο δεύτερος αναφέρεται στη δημιουργία και διαμόρφωση της αναπτυξιακής στρατηγικής και πολιτικής που ακολουθεί κάθε περιφέρεια. Από την άλλη πλευρά, ο Προγραμματισμός αναφέρεται στην εφαρμογή του πρώτου θέτοντας χρονικούς περιορισμούς, σκοπούς, στόχους και άξονες (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2016).

Διάγραμμα: 2: Τοπολογία Προγραμμάτων Ανάπτυξης

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

2.1.1 Ο ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ

Ο περιφερειακός προγραμματισμός διακρίνεται σε τρία είδη τα οποία είναι:

- i. Ο διαπεριφερειακός ή αλλιώς περιφερειακός προγραμματισμός που λαμβάνει χώρα σε εθνικό επίπεδο, γι' αυτό ονομάζεται και εθνικός προγραμματισμός. Σε αυτή την κατηγορία ο προγραμματισμός καθορίζει το ρόλο που θα διαδραματίσουν οι περιφέρειες κατά την υλοποίηση των εθνικών αναπτυξιακών στόχων που έχουν τεθεί (Σκουντζος , 2004).
- ii. Ο περιφερειακός ή διατοπικός προγραμματισμός που προσεγγίζει το χώρο σε περιφερειακό επίπεδο. Σε αυτού του είδους τον προγραμματισμό ανάλογα με την οικονομική και κοινωνική κατάσταση στην οποία βρίσκεται η εκάστοτε περιφέρεια διαμορφώνονται και οι σκοποί για κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη Τα στάδια που πρέπει να λάβουν χώρα για την υλοποίησή του είναι αρχικά να ορισθούν οι βασικοί στόχοι οι οποίοι δεν πρέπει να έρχονται σε αντιδιαστολή με του στόχους της κεντρικής κυβέρνησης και δεύτερον να υπάρχει εναρμόνιση μεταξύ των έργων και των υποδομών με τις υπο-περιοχές της περιφέρειας (Σκουντζος , 2004).
- iii. Ο προγραμματισμός χωροθέτησης των οικονομικών δραστηριοτήτων ή αλλιώς χωροταξικός προγραμματισμός. Πρόκειται για έναν προγραμματισμό ο οποίος σαν κύριο μέλημα του έχει τη χωροθέτηση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Τα δύο προαναφερθέντα είδη δεν έχουν αυτή τη δυνατότητα, καθώς δεν μπορούν να δώσουν επαρκείς πληροφορίες για τα μελλοντικά αλλά και τα παρελθοντικά δρώμενα. Η ειδοποιός όμως διαφορά μεταξύ αυτού του είδους του περιφερειακού προγραμματισμού και των δύο παραπάνω είναι πως μέσω αυτού επιτυγχάνεται αποτελεσματική κλαδική συνεργασία μεταξύ φορέων, θεσμών αλλά και επιχειρήσεων. Με αυτό τον τρόπο πλέον ο εκάστοτε φορέας είναι σε θέση να προβεί σε μία χωροταξική δραστηριότητα βασιζόμενος όμως όχι σε εθνικά κριτήρια αλλά σε στοιχεία της εσωτερικής επιχειρηματικής αποδοτικότητας (Σκουντζος , 2004).

2.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ο χώρος, μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, αποτελεί μια μεταβλητή που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2016) και κατ' επέκταση στον αναπτυξιακό προγραμματισμό. Αυτό συμβαίνει καθώς μέσα σε αυτόν εντοπίζονται διάφορα φαινόμενα που εμφανίζονται σε διαφορετικά μεγέθη και εντάσεις. Η άμβλυνση αυτών των προβλημάτων υπεισέρχεται με την Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική, ή πιο απλά με την Περιφερειακή Πολιτική (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2016). Η Περιφερειακή Πολιτική ενσωματώνει και χωρικές αναφορές που εμβαθύνουν και δίνουν πιο αξιόπιστα αποτελέσματα από την απλή γεωγραφική ανάλυση (Bachtler, 2001). Πιο συγκεκριμένα, η Περιφερειακή Πολιτική ορίζεται ως *«ένα σύστημα σκοπών μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα για να επιτύχουν την ισόρροπη μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας»* (Κόνσολας, 1997, p. 117). Η βάση για την περιφερειακή πολιτική είναι ότι οι χωρικές συνέπειες αυτών των αναπτυξιακών αποφάσεων έχουν σημασία στην ευημερία (επίπεδα εισοδήματος, ευκαιρίες απασχόλησης) των ατόμων. Ωστόσο, απορρέει από το γεγονός ότι η οικονομική ανάπτυξη σε ένα οικονομικό σύστημα βασισμένο στην αγορά είναι άνιση σε σχέση με τα άτομα, τις κοινωνικές ομάδες και τις περιφέρειες και ότι αυτό μπορεί να θεωρηθεί άδικο (Bachtler, 2001).

Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση, θέλοντας να περιορίσει σε ένα βαθμό την πόλωση μεταξύ περιφερειών συμβάλει μέσα από την Περιφερειακή Πολιτική. Είναι, λοιπόν, είναι μία πράξη αλληλεγγύης της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα κράτη μέλη της, των οποίων οι περιφέρειες είναι λιγότερο ανεπτυγμένες. Είναι η στρατηγική των επενδύσεων που έχει στόχο την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων. Αξίζει να σημειωθεί πως αποτελεί το βασικότερο επενδυτικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με πόρους που αξιοποιούνται για στρατηγικές υποδομές σε μεταφορές και επικοινωνίες, σε μετάβαση πιο φιλική προς το περιβάλλον, σε πιο ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, σε μόνιμες θέσεις εργασίας, στην ανάπτυξη της καινοτομίας και σε μία κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς (EU, 2014).

Το μέσο άσκησης της περιφερειακής πολιτικής είναι ο Περιφερειακός Προγραμματισμός, ο οποίος και χαρακτηρίζεται από δύο βασικά στοιχεία (Martins, 1986):

- i. Είναι ένας τύπος του δημόσιου προγραμματισμού
- ii. Δίνει βαρύτητα στη σχέση που εντοπίζεται μεταξύ αυτού και των οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων που διαδραματίζονται στο χώρο.

Ο όρος αυτό εμφανίζεται στη διεθνή βιβλιογραφία με διαφορετικές έννοιες, γεγονός που μαρτυρά τους διαφορετικούς στόχους και προσδοκίες που καλείται αυτός να καλύψει στις διάφορες χώρες (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης , 2016).

Οι περιφερειακές ανισότητες που επικρατούσαν πριν την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας καθώς και το πως αυτές επιδρούν στον ενοποιημένο οικονομικό χώρο, τέθηκαν ως προβλήματα που χρήζουν αντιμετώπισης και έπρεπε να μεριμνήσει η ΕΟΚ (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης , 2016). Όμως, παρόλο που το πρόβλημα ήταν ορατό, οι ιδρυτικές συνθήκες της ΕΟΚ δεν περιλάμβαναν άμεσες αναφορές στην περιφερειακή πολιτική, παρά μόνο κάποια σημεία στα οποία και στηρίχθηκε μεταγενέστερα η ανοικοδόμηση της (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης , 2016). Η πρώτη έμμεση προσπάθεια της ΕΟΚ, ξεκινά μέσα από την Κοινή Αγροτική Πολιτική η οποία σε συνδυασμό με το ΕΓΤΠΕ² είχαν ως στόχο την προάσπιση του γεωργικού εισοδήματος καθώς και τη χρηματοδότησή τους (Πλασκοβίτης, 1994). Οι αναφορές όπου και εμφανίζεται η Περιφερειακή Πολιτική είναι οι εξής (Ανδρικοπούλου , 1995):

- i. Η πρώτη σχετίζεται με την αποστολή και το έργο της ΕΤΕ³, η οποία και επιδιώκει τη δημιουργία μιας ισόρροπης ενιαίας αγοράς. Για το λόγο αυτό χρηματοδοτεί νέες επιχειρήσεις σε λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, για να υπάρξει εκσυγχρονισμός.
- ii. Η δεύτερη αναφέρεται κατά κύριο λόγο, στους κανόνες που διέπουν τον ανταγωνισμό και ειδικότερα τις κρατικές ενισχύσεις που συμβιβάζονται με την κοινή αγορά. Είναι, λοιπόν, ένα νόμισμα όπου στη μία του πλευρά εντοπίζεται η ύπαρξη των εθνικών περιφερειακών πολιτικών και από την άλλη υπάρχει η υπόνοια της άσκησης μίας Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής.

Πέρασαν αρκετά χρόνια από την ίδρυση της, μέχρι τη δημιουργία του ΕΤΠΑ⁴ και την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής με συγκεκριμένες πλέον δράσεις. Έτσι, αφετηρία για την παραπάνω πολιτική αποτελεί ο πρώτος κανονισμός του ΕΤΠΑ 724 του 1975.

---

² Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

³ Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

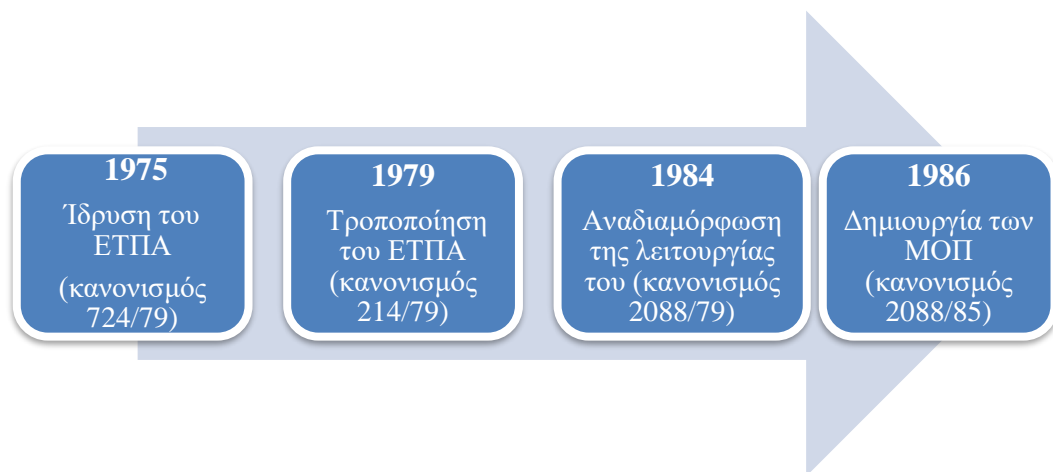
⁴ Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Βέβαια, αξίζει να τονισθεί πως η προσπάθεια για μία τέτοια κοινή περιφερειακή αλληλεγγύη είχε την απαρχή της το 1968, με την ίδρυση της Γενικής Διεύθυνσης Περιφερειακής Πολιτικής (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης , 2016).

Οι βασικοί παράγοντες που διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στην προώθηση της Περιφερειακής Πολιτικής ήταν:

- i. Ο πρώτος παράγοντας αναφέρεται στις μεγάλες περιφερειακές ανισότητες που εντοπίζονταν μέσα στην Κοινότητα, έπειτα από την πρώτη διεύρυνση της από τα έξι κράτη στα εννέα.
- ii. Από την άλλη πλευρά, το σχέδιο Werner το 1968, το οποίο αφορούσε την ίδρυση της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης, τόνισε πως δεν καθίστανται δυνατή η υλοποίηση της ένωσης αυτής με τόσο μεγάλες περιφερειακές ανισότητες. (Κούτρης , 1985), (Ανδρικοπούλου , 1995)

Στα δέκα χρόνια που ακολούθησαν, δηλαδή από το 1975 έως και το 1986, διαμορφώθηκε η Περιφερειακή Πολιτική με κυριότερους και πιο κομβικούς σταθμούς να είναι:
(Διάγραμμα 3: Οι κυριότεροι σταθμοί της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής)

Διάγραμμα 3: Οι κυριότεροι σταθμοί της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Το ερώτημα που προέκυψε ήταν αν η ελεύθερη αγορά θα συνέβαλε στην άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων και στην εξισορρόπηση τους, ή αν προκαλούσε ακόμη μεγαλύτερη επιδείνωση (Μαραβέγιας , 1994).

2.3 ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑ «ΑΝΤΙΠΑΛΑ» ΡΕΥΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τους Hendrik Folmer και Jan Oosterhaven περιφερειακή ανισότητα είναι η διαφορά στις χωρικά καθορισμένες μεταβλητές όπως είναι για παράδειγμα η πυκνότητα του πληθυσμού και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Αυτό σημαίνει ότι η χωρική ανισότητα μπορεί να αναφέρεται τόσο σε επιθυμητή όσο και σε ανεπιθύμητη κατάσταση (Oosterhaven & Folmer, 1979).

Είναι γνωστό πως οι περιφερειακές ανισότητες απασχολούσαν τις οικονομικές επιστήμες εδώ και αρκετές δεκαετίες. Τα τελευταία όμως χρόνια έγινε μια πιο εντατική και συστηματική προσέγγιση του συγκεκριμένου ζητήματος χωρίς παρόλα αυτά να υπάρξει μια καθολική προσέγγιση και ένας τρόπος αντιμετώπισης αυτού. Κατά καιρούς, είχαν διατυπωθεί απόψεις στηριζόμενες σε διαφορετικές θεωρίες μέσω των οποίων οι επιστήμονες κατέβαλαν προσπάθεια ερμηνείας αυτού του θέματος. Έτσι, προέκυψαν δύο βασικές και παράλληλα «αντιμαχόμενες» ιδέες και ρεύματα των οποίων οι διαφορές εντοπίζονταν όχι μόνο στο επίπεδο της ανάλυσης τους, αλλά και σε θέματα πολιτικής (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016).

Η πρώτη προσέγγιση ονομάζεται «Οικονομική της συσσώρευσης» και θεωρεί πως οι δυνάμεις της αγοράς είναι αυτές που δημιουργούν οικονομίες κλίμακας και κατά συνέπεια συγκέντρωση των διαφόρων δραστηριοτήτων στο χώρο. Βέβαια, από αυτή την θεωρία προκύπτουν δύο ζητήματα πολιτικής σημασίας και αντιμετώπισης. Το πρώτο αφορά ένα είδος αναπτυξιακού σχεδιασμού που θα αναφέρεται στις περιοχές που βρίσκονται σε υστέρηση και το δεύτερο, ότι αυτός ο σχεδιασμός πρέπει να στοχεύει στην άμβλυνση αυτών των ανισοτήτων και στην αναπτυξιακή ώθηση τους. Όλα τα παραπάνω διατυπώθηκαν τόσο με τη θεωρία της «μεγάλης ώθησης» του Rossenstein-Rodan, όσο και με την ανάλυση του Hirschman για την επιλογή των κατάλληλων αναπτυξιακών πολιτικών (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016).

Στον αντίποδα όλων αυτών, βρίσκεται η νεοκλασική προσέγγιση η οποία δίνει βαρύτητα στους μηχανισμούς που μπορούν να εξαλείψουν τις περιφερειακές ανισότητες, και όχι στα αίτια που τις προκαλούν. Ο πρώτος μηχανισμός αναφέρεται στη σχέση μεταξύ παραγωγής και τεχνολογίας, η οποία σε ανταγωνιστικές αγορές χαρακτηρίζεται από σταθερές αποδόσεις κλίμακας. Αυτό το υπόδειγμα εκφράζεται μαθηματικά από τις συναρτήσεις των Cobb-Douglas που έχουν φθίνουσα τιμή κεφαλαίου. Πιο συνοπτικά, αυτό σημαίνει πως όσο αυξάνεται το κεφάλαιο ή οι επενδύσεις, τόσο μειώνεται η

παραγωγικότητα. Για να επέλθει ισορροπία μεταξύ του κεφαλαίου και της ανάπτυξης, δεν κρίνεται σκόπιμο πως θα πρέπει να υπάρξει κρατικός παρεμβατισμός. Ο δεύτερος μηχανισμός είναι βασισμένος στο διαπεριφερειακό εμπόριο και στο υπόδειγμα των Heckscher και Ohlin.

Σύμφωνα με αυτόν, οι περιφέρειες που έχουν αναπτύξει εμπορικές σχέσεις θα πρέπει να εντρυφήσουν στους συντελεστές παραγωγής, δηλαδή στο κεφάλαιο και την εργασία καθώς αυτοί βρίσκονται σε μεγάλη πληρότητα. Έτσι αυτή η αφθονία δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν με χαμηλό κόστος οι συντελεστές παραγωγής και κατά συνέπεια το τελικό προϊόν να παραχθεί με χαμηλότερο κόστος. Με τον τρόπο αυτό οι περιφέρειες γίνονται πιο ανταγωνιστικές και αποκτούν συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των υπολοίπων. Ο Samuelson στηριζόμενος σε αυτό τον μηχανισμό υποστήριξε, πως το διαπεριφερειακό εμπόριο είναι εκείνο βάσει του οποίου μπορούν να εξισορροπηθούν οι αμοιβές της εργασίας και του κεφαλαίου. Αυτό δύναται να συμβεί καθώς, όσο μια περιφέρεια εξειδικεύεται και εξάγει σε χαμηλό κόστος ένα προϊόν, η ζήτηση που αυτό θα έχει θα είναι συνεχώς αυξανόμενη, συνεπώς και η αμοιβή του θα βελτιωθεί σημαντικά. Το υπόδειγμα αυτό θα συνεχίσει να υφίστανται έως ότου όλοι οι συντελεστές παραγωγής θα έχουν την ίδια τιμή και στις δύο περιφέρειες. Άρα συμπεραίνεται πως οι σύγκλιση των αμοιβών λαμβάνει χώρα αυτόματα, χωρίς την κρατική παρέμβαση. Ο τρίτος και τελευταίος μηχανισμός αναφέρεται στην κινητικότητα των ατόμων για εύρεση εργασία. Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτόν εφόσον οι μετακινήσεις για εύρεση εργασία είναι ανεμπόδιστες, οι εργαζόμενοι θα μετακινούνται σε περιοχές από χαμηλές αμοιβές προς σε αυτές με υψηλές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι αμοιβές στις περιφέρειες από όπου φεύγουν οι άνθρωποι σταδιακά να αυξάνονται και να μειώνονται στις περιφέρειες όπου αναζητούν εργασία. Υπεισέρχεται με αυτό τον τρόπο ισορροπία χωρίς την ανάγκη για κρατική παρέμβαση (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016). Βάσει όλων των παραπάνω γίνεται σαφές πως τα νεοκλασικά μοντέλα και θεωρίες στα οποία επέρχεται ισορροπία χωρίς καθόλου κρατικό παρεμβατισμό.

2.4 ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΟΔΟ ΤΩΝ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Όπως αναφέρθηκε και πριν υπήρχαν δυο ρεύματα – απόψεις σχετικά με τις περιφερειακές ανισότητες. Όμως, από 1960 και έπειτα παρατηρείται μια στροφή προς τις νεοκλασικές θεωρίες, κάτι που διαρκεί περίπου τρεις δεκαετίες.

Στην επικράτηση των πιο φιλελεύθερων θεωριών, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε το γεγονός ότι θεωρίες των οικονομιών συσσώρευσης απουσίαζαν υποδείγματα με αύξουσες οικονομίες κλίμακας. Κατά συνέπεια ό,τι υπόδειγμα μη φορμαλιστικό και μη μαθηματικό ερχόταν στο προσκήνιο, θα παρέμενε στην αφάνεια. Παρόλα αυτά οι διάφοροι θεωρητικοί των δεκαετιών 1940 και 1950 επέλεξαν να κατασκευάσουν υποδείγματα που να ξεφεύγουν από τη φορμαλιστική και αυστηρή δομή που επικρατούσε μέχρι τότε. Οι οικονομίες συσσώρευσης είναι έντονα συνδεδεμένες με τις εξωτερικές αλλά και με τις εσωτερικές οικονομίες κλίμακας, άρα και με τον ατελή ανταγωνισμό, γεγονός που καθιστά τα μαθηματικοποιημένα μοντέλα ανάκαινα στην περιγραφή τέτοιων συνθηκών. Οι βασικότεροι παράγοντες που συντέλεσαν στον περιορισμό εκείνων των ιδεών που δεν μπορούσαν να ποσοτικοποιηθούν με απλά υποδείγματα ήταν οι έξις (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016):

- i. η δυσκολία ώστε να καθίστανται ποσοτικοποιήσεις μέσω υποδειγμάτων.
- ii. οι αγορές επιλέγουν πάντα την αποτελεσματικότητα και την κερδοφορία των επιχειρήσεων τους, για αυτό και αποφεύγουν σε πολιτικό επίπεδο τον Κρατικό παρεμβατισμό. Σε αυτό το γεγονός συνέβαλε και μια άποψη του 1960, ότι η μεταπολεμική άνθιση και ανάπτυξη θα είχε θετικά αποτελέσματα και στις όχι και τόσο αναπτυγμένες χώρες.
- iii. Λόγω της πληθώρας των προβλημάτων που προκάλεσε ο πόλεμος, οι προσπάθειες για ανάπτυξη εντοπιζόνταν σε εθνικό επίπεδο και όχι σε περιφερειακό. Ο κύριος λόγος αυτού, ήταν ότι έπρεπε να ξεπεράσουν προβλήματα που σχετίζονταν με θεσμούς, υποδομές και αγορές.

Όμως το 1940 και μετά εμφανίζεται μια τάση αντίθετη με τη μέχρι τότε επικρατούσα νεοκλασική θεωρία. Το νέο αυτό ρεύμα της οικονομίας συσσώρευσης υποστηρίζει πως είναι αναμενόμενο το γεγονός ότι η οικονομία παράγει ανισότητες σε όλα τα χωρικά επίπεδα.

Το δομικό στοιχείο όλων αυτών των χωρικών ανισοτήτων είναι πως λειτουργούν αθροιστικά και συσσωρευτικά με αποτελέσματα να έχουν μόνιμο χαρακτήρα.

Αυτό το συμπέρασμα προέκυψε μέσα από τις τρεις σχολές της αστικής οικονομίας, της θεωρίας της ενδογενούς ανάπτυξης και της νέας οικονομικής γεωγραφίας (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016).

Οικονομική γεωγραφία είναι, σύμφωνα με τον Gotz η επιστημονική έρευνα περιοχών στην επίδρασή τους στα αγαθά". Παρόλο που ο Gotz ξεκίνησε την έννοια της οικονομικής γεωγραφίας, η επιρροή του περιοριζόταν μόνο στη Γερμανία. Λόγω έλλειψης γνώσεων εκείνης της εποχής αδυνατούσαν να συνδέσουν την οικονομική γεωγραφία με τα καθημερινά δρώμενα, επειδή δεν βρίσκονταν στην αναπτυγμένη μορφή τους. Η οικονομική γεωγραφία οφείλει την ανάπτυξή της ως επιστημονική θεωρία στο εμπόριο της Βρετανίας. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι ο George Chisholm, ο πατέρας της σύγχρονης οικονομικής γεωγραφίας, ήθελε ένα πνευματικό ενδιαφέρον για τη μελέτη των γεωγραφικών γεγονότων που σχετίζονται με το εμπόριο. Θεώρησε ότι η κύρια χρήση της οικονομικής γεωγραφίας είναι "να σχηματίσει κάποια εύλογη εκτίμηση της μελλοντικής πορείας της εμπορικής ανάπτυξης, εφόσον αυτή επηρεάζεται από γεωγραφικές συνθήκες. Αυτή η έμφαση στα φυσικά χαρακτηριστικά και το κλίμα σε σχέση με τα προϊόντα οδήγησε τους άλλους στη συνέχεια να σκεφτούν την οικονομική γεωγραφία από την άποψη των παραγωγικών επαγγελμάτων. Ο Jones και ο Darkenwald το 1950 δηλώνουν, ότι η οικονομική γεωγραφία ασχολείται με παραγωγικά επαγγέλματα και προσπαθούν να εξηγήσουν γιατί ορισμένες περιοχές είναι εξαιρετικές στην παραγωγή και την εξαγωγή διαφόρων ειδών και γιατί άλλοι είναι σημαντικοί στην εισαγωγή και αξιοποίηση των πραγμάτων (Smriti, 2007).

Έτσι γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές του 1980 έγινε αντιληπτό πως η συσσώρευση πληθυσμού και δραστηριοτήτων μπορεί να περιορίσει τη κατασπατάληση πόρων και να αυξήσει την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων εν συγκρίσει με άλλες όπου έχουν χωροθετηθεί έξω από τα αστικά κέντρα. Όπως είναι εμφανές, η θεωρία αυτή έρχεται σε αντίθεση με τη νεοκλασική άποψη, αφού η συγκέντρωση των επιχειρήσεων δημιουργεί εσωτερικές και εξωτερικές οικονομίες κλίμακας. Οι εσωτερικές οικονομίες δεν αναφέρονται εκτενώς στη βιβλιογραφία εξαιτίας, της μη εναρμόνισης τους με τη βιβλιογραφία. Από την άλλη πλευρά οι εξωτερικές οικονομίες κλίμακας, οι οποίες ονομάστηκαν και οικονομίες συγκέντρωσης συνέλεξαν το ενδιαφέρον των επιστημόνων. Πρόκειται για οφέλη που εισρέουν από το εξωτερικό περιβάλλον και χωρίζονται σε δυο κατηγορίες : τις οικονομίες αστικής κλίμακας ή οικονομίες αστικοποίησης και της οικονομίας χωρικής συσπείρωσης. Οι πρώτες είναι τα οφέλη που έχουν οι επιχειρήσεις από το υψηλότερο επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας καθώς και τις επιχειρήσεις που εντοπίζονται στα μεγάλα αστικά κέντρα. Οι οικονομίες συσπείρωσης, είναι εκείνες που έχουν προκύψει από τη χωρική συγκέντρωση ίδιων επιχειρήσεων στην ίδια γεωγραφική

περιοχή. Αξίζει να σημειωθεί, πως οι οικονομίες συγκέντρωσης είναι εκείνες μέσω των οποίων έλκονται νέες παραγωγικές δραστηριότητες και πόροι, αυξάνοντας έτσι τη χωρική πόλωση μεταξύ των περιφερειών. Όπως, λοιπόν, είναι εμφανές οι οικονομίες συγκέντρωσης έρχονται σε αντίθεση με το νεοκλασικό μοντέλο (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016).

Το 1986 ο Roomer παρουσίασε ένα υπόδειγμα από τη θεωρία και της ενδογενούς ανάπτυξης στο οποίο όμως ισχύουν και οι αύξουσες αποδόσεις κλίμακας. Αυτές έχουν προκύψει από τη συσσώρευση γνώσης με τρεις τρόπους : πρώτον ότι η γνώση είναι απόρροια των πόρων που έχουν διατεθεί, δεύτερον ότι υπάρχει αυξητική αναλογική σχέση μεταξύ του προϊόντος και της γνώσης και τρίτον ότι η « παραγόμενη» από τις επιχειρήσεις γνώση προκαλεί θετικές εξωτερικές οικονομίες. Αξίζει να σημειωθεί, ότι το παραπάνω υπόδειγμα είναι καινοτόμο καθώς σχεδιάζει εξωτερικές αλλά και εσωτερικές οικονομίες κλίμακας, θέλοντας να επισημάνει πως η διαδικασία της ανάπτυξης είναι μια αθροιστική διαδικασία. Η ειδοποιός διάφορα με το νεοκλασικό μοντέλο είναι ότι αυτό δημιουργεί αύξουσες αποδόσεις κλίμακας, όχι φθίνουσας (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016).

Η πιο πρόσφατη σχολή ιδρύθηκε το 1991 από τον Krugman, στα πλαίσια μιας καινοτόμας εργασίας του. Στο υπόδειγμα αυτό υπάρχει ατελής ανταγωνισμός, τα προϊόντα διαφορετικά, το κόστος μεταφοράς αυτών είναι διαφορετικό του μηδενός, συντονίζονται υψηλοί ρυθμοί κινητικότητας κεφαλαίου και εργασίας, και τέλος η παράγωγη βρίσκεται σε αύξουσες αποδόσεις κλίμακας. Από όλα τα παραπάνω, έγινε αντιληπτό πως ο παράγοντας της γεωγραφίας είναι αυτός που επηρεάζει τη συγκέντρωση δραστηριοτήτων στο χώρο. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι οι επιχειρήσεις τείνουν να εγκαθίστανται σε περιφέρειες με επαρκή προσβασιμότητα στις αγορές, αλλά και ότι η καλή πρόσβαση σε αγορές συνεπάγεται σε περισσότερες οροθετημένες επιχειρήσεις, στη περιφέρεια. Πέραν όμως αυτού του γενικού συμπεράσματος ο Fujita το 1993 και λίγο αργότερα ο Thiese το 2000 κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι όσο εντοπίζεται μεγάλη διαφοροποίηση στα προϊόντα τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα συγκέντρωσης των επιχειρήσεων σε μικρό αριθμό. Μάλιστα Fujita το 1993 τόνισε πως λόγω της προτίμησης των καταναλωτών στην ποικιλία ,οι άνθρωποι θα προτιμήσουν τις μεγάλες πόλεις καθώς η ποικιλία είναι συνάρτηση του μεγέθους της αγοράς. Από την άλλη πλευρά οι μικρότερες πόλεις που δεν διαθέτουν τη μεγάλη ποικιλία και τις δραστηριότητες δε μπορούν να αναπτυχθούν επαρκώς. Το ίδιο έτος ο Krugman, υποστήριξε πως για να υπάρξει ανάπτυξη σε μια πόλη

μέσω της συσσωρευτικής διαδικασίας θα πρέπει αυτή να έχει διαμορφώσει το κρίσιμο μέγεθος. Όταν αυτό δεν υπάρχει τότε είναι αδύνατο να υπάρξει οποιαδήποτε συσσωρευτική λειτουργία, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να υπάρχει και η κατάλληλη απόσταση από τη μεγαλύτερη πόλη ώστε να βρίσκεται εκτός των εξαγωγικών της ορίων (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016).

Συνοψίζοντας συμπεραίνεται πως τα βασικά σημεία χαρακτηριστικά αυτής της νέας σχολής είναι τα εξής (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016):

- i. Λόγω μείωσης του μεταφορικού κόστους εξασθενούν παράλληλα και οι συσσωρευτικές δυνάμεις των οικονομιών κλίμακας.
- ii. Με την πάροδο του χρόνου η συσσωρευτική διαδικασία τροφοδοτείται από μόνη της. Καθώς οι νέες αγορές αποτελούν ελκτική δύναμη για νέες επιχειρήσεις.
- iii. Αν μια περιοχή έχει στην κατοχή της κρίσιμο αρχικό μέγεθος και κατάλληλη γεωγραφική θέση μπορεί να θεωρηθεί ευνοημένη.

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη όλα τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως οι νέες αυτές προσεγγίσεις καθιστούν το νέο ρεύμα της οικονομικής σκέψης και νοοτροπίας απαλλαγμένο από τις διάφορες φόρμες και πρότυπα δίνοντας έτσι την ευκαιρία για την καλύτερη δυνατή κατανόηση των χωρικών ανισοτήτων.

2.5 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Είναι πλέον ευρέως γνωστό, πως με την ενοποίηση του χώρου, οι αποστάσεις έχουν περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό και αναλογικά έχει αυξηθεί ο ανταγωνισμός. Ως απόρροια αυτής της κατάστασης, είναι να προστίθενται νέες δυσκολίες στην άσκηση της πολιτικής των όχι και τόσο ανεπτυγμένων περιοχών. Σε ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας αναφέρεται ότι, όλες οι παραπάνω δυσκολίες και προβλήματα είναι τα αναμενόμενα αποτελέσματα της συσσώρευσης της τεχνολογίας, της γνώσης και της παραγωγής. Παρόλα αυτά δεν υπάρχουν πολιτικές κατευθύνσεις και στρατηγικές ώστε οι περιφέρειες που βρίσκονται σε υστέρηση να ανακάμψουν και να αυξήσουν την παραγωγική τους δραστηριότητα (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016).

Έχουν όμως προκύψει τρία δομικά και πολύ σημαντικά συμπεράσματα που δύναται να συμβάλλουν καθοριστικά στη βελτίωση της ισχύουσας κατάστασης. Το πρώτο επισημαίνει πως η άσκηση πολιτικής είναι «αδύναμη» μπροστά στην καταπολέμηση των περιφερειακών ανισοτήτων οι οποίες είναι αποτέλεσμα των δυνάμεων της αγοράς.

Για το λόγω αυτό, κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη ενός σωστού σχεδιασμού που θα μπορεί να αξιοποιήσει στο μέγιστο δυνατό βαθμό τα περιφερειακά προγράμματα. Έτσι τα περιφερειακά κονδύλια θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με εγκράτεια και να αξιοποιούνται για την κάλυψη αναγκών ή για την περαιτέρω ανάπτυξη των περιοχών. Ένα δεύτερο συμπέρασμα, εξίσου σημαντικό με το παραπάνω είναι ότι για να είναι πιο πολιτική πετυχημένη, θα πρέπει να υπάρχει ένα κρίσιμο μέγεθος και ένας συγκεκριμένος χωρικός και θεματικός προσανατολισμός. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως δεν θα πρέπει να υπάρχει κατασπατάληση πόρων, αλλά συγκέντρωση και στήριξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της εκάστοτε περιφέρειας. Το τρίτο και τελευταίο συμπέρασμα που ανέκυψε από τα παραπάνω, είναι ότι θα πρέπει να υπάρχει συνεχής δράση και επαύξηση των τοπικών παραγωγικών δομών τόσο σε δραστηριότητες όσο και σε γνώση. Με αυτό τον τρόπο, θα επιτευχθεί διαφοροποίηση των τοπικών προϊόντων, σύνδεση μεταξύ των επιχειρήσεων και κατ' επέκταση δημιουργία οικονομιών συγκέντρωσης (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016).

Διαπιστώνεται πως η στρατηγική για την επίτευξη της ανάπτυξης θα πρέπει να εμπεριέχει την καταγραφή και ανάλυση των θετικών στοιχείων της περιοχής, τις δυνατότητές της, αλλά και τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Με αυτό τον τρόπο, θα δοθούν ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες ανάπτυξης σε όλες τις περιοχές ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Η Ευρωπαϊκή Ένωση από την πλευρά της θα πρέπει να στοχεύει στην οικονομική και κοινωνική συνοχή, στην εξασφάλιση των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και στην επίτευξη της ισόρροπης ανταγωνιστικότητας μεταξύ των ευρωπαϊκών περιφερειών (Κορρές & Κόκκινου, 2014).

2.6 ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Κατά καιρούς είχαν εκφραστεί διάφορες αντίμαχες απόψεις για το αν θα πρέπει οι περιφερειακές ανισότητες, να αντιμετωπίζονται σε εθνικό η υπερεθνικό επίπεδο. Οι απόψεις που στηρίζουν το δεύτερο εγχείρημα είναι (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2016):

- i. Οι ασθενέστερες οικονομικά χώρες δεν έχουν στην κατοχή τους εκείνους τους χρηματοδοτικούς πόρους που είναι αναγκαίοι για να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά προβλήματα από τα οποία και πλήττονται. Από την άλλη πλευρά, οι ισχυρότερες σε οικονομικό επίπεδο χώρες διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους

αλλά παρόλα αυτά η ποικιλία και η μεγαλύτερη ένταση του «φαινομένου» των περιφερειακών ανισοτήτων εντοπίζεται στην άλλη ομάδα χωρών, οι οποίες και έχουν τα χρήματα περισσότερο ανάγκη.

- ii. Η χωρική πόλωση που παρατηρείται, ενισχύει τη βάση της Κοινοτικής και κατ' επέκταση της υπερεθνικής παρέμβασης, καθώς περιλαμβάνει διαπραγματεύσεις των φτωχότερων χωρών για διάθεση μεγαλύτερων χρηματοδοτικών κεφαλαίων. (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης , 2016)
- iii. Ο λόγος δημιουργίας της Κοινότητας ήταν η επίτευξη της ισότητας και ολοκλήρωσης σε οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα. Η περιφερειακή πολιτική είναι μία «δράση» που συμβάλλει καθοριστικά στην επίτευξη του παραπάνω στόχου γι' αυτό το λόγο θα πρέπει τα θέματα που την ταλανίζουν να αντιμετωπίζονται σε υπερεθνικό επίπεδο.
- iv. Λόγω των διάφορων περιφερειακών πολιτικών που λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια της Κοινότητας καθίστανται αναγκαίος ο συντονισμός τους και η επίλυση των προβλημάτων κάτω από έναν ενιαίο φορέα διαχείρισης ο οποίος και θα έχει τη δυνατότητα της καθολικής εποπτείας όλων των πολιτικών.
- v. Τα αποτελέσματα που επιφέρει η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο χαρακτήρα.

Στον αντίποδα όλων αυτών των επιχειρημάτων, που θεωρούν πως πρέπει το πρόβλημα των χωρικής ανισότητας να αντιμετωπίζεται σε υπερεθνικό επίπεδο, εντοπίζονται κάποιες άλλες απόψεις εξίσου ισχυρές που θεωρούν πως η λύση του προβλήματος θα πρέπει να γίνεται μέσα στα εθνικά πλαίσια. Συνοπτικά, λοιπόν, οι απόψεις αυτές είναι(Πίνακας 2: Πίνακας της άσκησης της περιφερειακής πολιτικής σε υπερεθνικό επίπεδο):

- i. Κίνδυνοι που δύναται να ανακύψουν από την υπερσυγκέντρωση των εξουσιών στα όργανα της Κοινότητας
- ii. Ομοιόμορφες λύσεις σε περιφερειακά προβλήματα

Υπέρ του υπερεθνικού επιπέδου (επίπεδο ΕΟΚ)	Κατά του υπερεθνικού επιπέδου(Εθνικό επίπεδο)
Μεγαλύτερη ανάγκη κονδυλίων έχουν οι ασθενέστερες οικονομικά χώρες, η οποία μπορεί να καλυφθεί από τις ισχυρότερες.	Κίνδυνοι από την υπερσυγκέντρωση των εξουσιών στα όργανα της Κοινότητας
Διαπραγματεύσεις για μεγαλύτερη χρηματοδότηση ασθενέστερων οικονομικά χωρών.	Ομοιόμορφες λύσεις σε περιφερειακά προβλήματα
Συντονισμός των επιμέρους πολιτικών	---
Ισότητα και οικονομική ολοκλήρωση	---

Πίνακας 2: Πίνακας της άσκησης της περιφερειακής πολιτικής σε υπερεθνικό επίπεδο

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Τέλος, όπως επισημαίνει και ο Τσούκαλης, το βασικό ζήτημα στις περιφερειακές ανισότητες δεν είναι η εύρεση της καταλληλότερης περιγραφής αυτών, αλλά η ερμηνεία και η αντιμετώπιση τους (Τσούκαλης, 1998).

2.7 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΤΑΜΕΙΑ

Η Περιφερειακή Πολιτική είναι γνωστή και με τον όρο «Πολιτική Συνοχής», δεδομένου ότι στόχος της είναι η προαγωγή και η εξέλιξη της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Αναλύοντας, αρχικά, μια προς μια αυτές τις τρεις συνιστώσες της Πολιτικής Συνοχής γίνεται αντιληπτό πως η οικονομική και κοινωνική συνοχή σχετίζεται με την βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων, με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της πράσινης οικονομικής ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά η εδαφική συνοχή είναι εκείνη μέσω της οποίας επιτυγχάνεται συνεργασία μεταξύ των περιφερειών για την αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων, αλλά παράλληλα κάθε περιφέρεια αξιοποιεί το συγκριτικό πλεονέκτημά της (EU, 2014).

Για να υλοποιηθεί η Περιφερειακή Πολιτική και κατ' επέκταση ο στόχος της, καθίστανται αναγκαία μία σειρά από περιφερειακά ταμεία μέσω των οποίων ασκείται αυτή. Ως διαρθρωτικά ταμεία ορίζονται εκείνα τα οποία στοχεύουν στον οικονομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό ολόκληρης της Ευρώπης για να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ

των περιφερειών. Αρμόδια είναι το ΕΤΠΑ⁵ και το ΕΚΤ⁶. Το πρώτο επενδύει σε τομείς που ενισχύουν την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα, προσφέρουν νέες θέσεις εργασίας. Τέτοιου είδους δράσεις έχουν στόχο την άμβλυνση οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων, με έμφαση πάντα την βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Αξίζει να σημειωθεί πως το συγκεκριμένο ταμείο λαμβάνει υπόψιν του και τις εδαφικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής, ενώ παράλληλα προάγει και τη διακρατική συνεργασία η οποία ονομάζεται Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία. Από την άλλη πλευρά, το ΕΚΤ, αφορά κυρίως τους ανέργους, την εκπαίδευσή τους, αλλά και τους ήδη εργαζόμενους ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν επάξια στις νέες εργασιακές απαιτήσεις. Το συγκεκριμένο ταμείο είναι και το παλαιότερο, γεγονός που μαρτυρά πως το θέμα της εργασίας απασχολούσε από νωρίς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Υπάρχουν ακόμη και τα ΕΔΕΤ⁷ τα οποία και αποτελούνται από το Ταμείο Συνοχής, το ΕΓΤΑΑ⁸ και το ΕΤΘΑ⁹. Το Ταμείο Συνοχής εστιάζει την προβληματική του σε περιβαλλοντικά έργα και μεταφορές σε κράτη μέλη των οποίων το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι μικρότερο από το 90% του μέσου όρου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχος του παρόντος Ταμείου είναι η προαγωγή της πράσινης οικονομικής ανάπτυξης καθώς και η άμβλυνση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων μέσα από τη βελτίωση της προσβασιμότητας και της περιφερειακής σύνδεσης. Είναι ένα δομικό ταμείο τόσο γιατί συνεργάζεται και με επιμέρους Ταμεία όπως είναι ΔΕΔ-Μ¹⁰, αλλά και επειδή επενδύει και σε τομείς όπως η κλιματική αλλαγή, ζητήματα που αφορούν το νερό, τα απορρίμματα και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Όπως έγινε αντιληπτό, καθένα από αυτά τα ταμεία επενδύει και σε διαφορετικά έργα και συμβάλλει με έναν δικό του τρόπο στην επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων που έχουν τεθεί από τη στρατηγική «Ευρώπη 2020». Αυτή είναι μία συνολική στρατηγική για την Ευρωπαϊκή Ένωση που στοχεύει στην ανάπτυξη και στην απασχόληση με χρονικό ορίζοντα το 2020 (EU, 2014).

Οι εθνικοί και περιφερειακοί φορείς σε συνέργεια με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι αυτοί που υλοποιούν την Περιφερειακή Πολιτική στο πλαίσιο που ονομάζεται «επιμερισμένη διαχείριση».

---

⁵ Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

⁶ Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

⁷ Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία

⁸ Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης

⁹ Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας

¹⁰ Διευρωπαϊκό Δίκτυο Μεταφορών

Ο προϋπολογισμός αυτής της πολιτικής έχει ορίζοντα 7 έτη, γεγονός που εξασφαλίζει ασφάλεια και αξιοπιστία τους επενδυτές. Η διαδικασία των επενδύσεων πραγματοποιείται μέσα από την εφαρμογή τριών βασικών σταδίων (EU, 2014):

- i. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΕ είναι αυτά που λαμβάνουν την απόφαση για τον προϋπολογισμό και τους κανόνες, έπειτα από την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- ii. Στη συνέχεια τα κράτη μέλη της Ένωσης σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνυπογράφουν «συμφωνίες εταιρικής σχέσης» όπου και καταγράφουν τις προτεραιότητες και τις ανάγκες τους. Τα κράτη επίσης καταθέτουν και τα σχέδια επιχειρησιακών προγραμμάτων (ΕΠ) στα οποία εξειδικεύονται οι στόχοι και οι επιμέρους δράσεις. Τα σχέδια αυτά δύναται να συντάσσονται σε εθνικό, περιφερειακό επίπεδο ακόμη και σε συνεργασία μεταξύ χωρών. Το τελικό προϊόν επεξεργάζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τέλος ο προγραμματισμός και η διαχείριση τους λαμβάνει χώρα μέσα από διαβούλευση και μέθεξη όλων των επιπέδων διακυβέρνησης και των πολιτών.
- iii. Το τρίτο και τελευταίο στάδιο αφορά την πραγματοποίηση των ΕΠ από τις χώρες και τις περιφέρειες τους, υπό την ευθύνη των «διαχειριστικών αρχών».

Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό πως η πραγμάτωση των προγραμμάτων γίνεται σε μεγάλο βαθμό αποκεντρωμένα, σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Τα κράτη έχουν την υποχρέωση να τεκμηριώνουν πως τα κονδύλια δαπανώνται αποτελεσματικά και είναι σύμφωνα με το νομοθετικό καθεστώς της Ένωσης (EU, 2014).

2.8 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗΣ, ΚΠΣ ΚΑΙ ΕΣΠΑ

Το βασικότερο εργαλείο μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η Πολιτική Συνοχής είναι το ΕΣΠΑ¹¹ που προτείνεται από τα κράτη μέλη προς την ΕΕ¹². Παλαιότερα ο στρατηγικός χαρακτήρας όπου και καθορίζονταν οι πολιτικές και οι στρατηγικές του προγραμματισμού ονομάζονταν ΚΠΣ¹³. Αυτά εξειδικεύονται και πραγματώνονται μέσα από τα ΕΠ¹⁴. Είναι προγράμματα όπου διαμορφώνονται από το ίδιο το κράτος σε μέθεξη

---

¹¹ Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης

¹² Ευρωπαϊκή Ένωση

¹³ Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης

¹⁴ Επιχειρησιακά Προγράμματα

με άλλους εταίρους και κατατίθενται προς έγκριση στην Επιτροπή. (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2016)

2.8.1 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Το άρθρο 8 του νόμου 3852/2010 υποχρέωσε την υλοποίηση και θεσμοθέτηση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων ως θεσμό για την ανάπτυξη της Περιφέρειας. Κάποιες προηγούμενες θεσμικές ρυθμίσεις είχαν διαμορφώσει κάποιες διαδικασίες προγραμματισμού, οργάνωσης, κατάρτισης, παρακολούθησης μέσα από σχετική απόφαση 74754/30-10-2010 του Υπουργού Εσωτερικών (Λαδιάς, 2013).

Κάποια χαρακτηριστικά των Προγραμμάτων αυτών είναι(Λαδιάς, 2013):

- i. Ό,τι αποτελούν προγράμματα που έχουν υπό τη δικαιοδοσία τους όλα εκείνα τα θέματα που σχετίζονται με τον περιφερειακό αναπτυξιακό σχεδιασμό, και διακρίνονται για τον οραματικό τους σχεδιασμό.
- ii. Είναι δυναμικά προγράμματα, τα οποία ξεκινούν με τη σύνταξή τους, συνεχίζουν με την παρακολούθησή τους και στο τέλος έπεται η διαδικασία της αξιολόγησής τους.
- iii. Έχουν συμμετοχικό χαρακτήρα και όλοι οι συμμετέχοντες έχουν προβλεφθεί από την τρέχουσα νομοθεσία η οποία και καθορίζει το ρόλο του κάθε συμμετέχοντα. Τα μέλη που δύναται να έχουν μέθεξη στην κατάρτιση του είναι όλα αιρετά και μπορούν να είναι: τα μέλη του Περιφερειακού Συμβουλίου και της Εκτελεστικής Επιτροπής, ή τα μέλη των ΔΣ των Νομικών Προσώπων, οι Προϊστάμενοι των Νομικών Προσώπων, τα στελέχη της Διεύθυνσης Αναπτυξιακού Σχεδιασμού και Προγραμματισμού, οι πολίτες που έχουν συμβολή στην περιφερειακή ανάπτυξη και οι εκπρόσωποι τοπικών φορέων.
- iv. Είναι εργαλεία που μπορούν να μετρήσουν την επίτευξη και υλοποίηση των στόχων και επιτυγχάνονται με τη χρήση των συστημάτων δεικτών απόδοσης.

Τα ΕΠ διακρίνονται και αυτά με τη σειρά τους σε δύο κατηγορίες στα ΤΕΠ¹⁵ και στα ΠΕΠ¹⁶. Τα ΤΕΠ αναφέρονται σε ένα κλάδο πολιτικής που χρήζει ενίσχυσης και γι' αυτό το λόγο έχει περισσότερο οριζόντιο και θεματικό χαρακτήρα παρά χωρικό και περιφερειακό.

---

¹⁵ Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

¹⁶ Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Από την άλλη πλευρά τα ΠΕΠ είναι προγράμματα που αναφέρονται σε μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή προσέγγιση μίας περιφέρειας η οποία και χρειάζεται ενίσχυση μέσω του ΕΣΠΑ. Οι αρμοδιότητες και η διαχείριση των οικονομικών αυτών πόρων είναι κάτω από την εποπτεία των φορέων που ανήκουν σε περιφερειακό επίπεδο. Έτσι σε αντιδιαστολή με τα προηγούμενα προγράμματα, αυτά έχουν έντονα ενσωματωμένη τη χωρική και περιφερειακή διάσταση και λειτουργούν συμπληρωματικά με κάποιες οριζόντιες- τομεακές δράσεις (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2016).

2.8.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΚΠΣ ΣΕ ΕΣΠΑ

Η ιστορική αναδρομή ξεκινά από το πρώτο ΚΠΣ 1989 με 1993, το οποίο ήταν απόρροια των μεταρρυθμίσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας και προωθήθηκε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2016). Βασική του επιδίωξη ήταν η οικονομική αλλά και κοινωνική συνοχή όλων των μελών μέσα στην Κοινότητα, γεγονός αρκετά δύσκολο να υλοποιηθεί όταν εντοπίζονται μεγάλες περιφερειακές ανισότητες. Στην άμβλυνση της παραπάνω κατάστασης, συνέβαλλαν τα ΚΠΣ μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων, της πολυδιάστατης τομεακής θεώρησης τους και της πολυφερειακής διάστασης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1990). Σύμφωνα με τον Κόνσολα «*Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης είναι ένα σύνολο από παρεμβάσεις που εξυπηρετούν συγκεκριμένους στόχους και έχουν προβλέψιμες επιπτώσεις, με προσδιορισμένο κόστος και πηγές κάλυψής του, καθώς και χρονικά όρια εφαρμογής*» (Κόνσολας, 1997, p. 295). Όλα τα παραπάνω αποτελούν την περιφερειακή πολιτική που χαράζει κάθε κράτος με την Κοινότητα, έχει δεσμευτικό χαρακτήρα και διέπεται από κάποιες αρχές. Αυτές είναι (Κόνσολας, 1997):

- ❖ Η αρχή της συγκέντρωσης μέσω της οποίας καθορίζονται τα χαρακτηριστικά βάση των οποίων εντάσσονται οι περιφέρειες στους έξι στόχους.
- ❖ Η αρχή της εταιρικής σχέσης η οποία και επιβάλλει μια στενή σχέση και συνεργασία της Κοινότητας και όλων των διοικητικών φορέων κατά τα στάδια του προγραμματισμού.
- ❖ Η αρχή του προγραμματισμού που είναι υπεύθυνη για την διαρθρωτική δράση, τη διαδικασία του προγραμματισμού, τις δράσεις των ταμείων αλλά και στην εφαρμογή των πολιτικών για την υλοποίηση των καθορισμένων στόχων.

- ❖ Η αρχή της προσθετικότητας μέσω της οποίας διευκρινίζεται και τονίζεται πως η αύξηση στις πιστώσεις των διαρθρωτικών ταμείων δεν μπορεί να αντικαταστήσει τις εθνικές ενισχύσεις.

Αξίζει να σημειωθεί, πως η πολιτική της Κοινότητας για ισόρροπη ανάπτυξη στηρίχτηκε στο άρθρο 2 της Συνθήκης της Ρώμης που προέβλεπε την «αρμονική συνύπαρξη» και με την πάροδο των χρόνων μετεξελίχθηκε στην ίδρυση των διαρθρωτικών ταμείων. Έτσι, το 1988 συστηματοποιήθηκαν οι δράσεις, τα μέσα και οι σκοποί της περιφερειακής πολιτικής μέσω των μεταρρυθμίσεων που είχαν «υποστεί» τα διαρθρωτικά ταμεία. Απαρχή για όλα αυτά αποτελούν τα Μεσογειακά Προγράμματα Δράσης που έλαβαν χώρα το 1985 και αφορούσαν ολοκληρωμένα προγράμματα και όχι μεμονωμένα έργα (Κόνσολας, 1997).

Οι προτεραιότητες του εν λόγω σχεδίου συνοψίζονται στους εξής έξι (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2016):

- i. Προαγωγή του επιπέδου της χώρας.
- ii. Ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα παραγωγής με την προώθηση των διαρθρωτικών μεταβολών.
- iii. Μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων.
- iv. Περιφερειακή ανάπτυξη
- v. Ισορροπημένη ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας
- vi. Πλήρης αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού

Για την υλοποίηση όλων των παραπάνω, δημιουργήθηκαν 12 τομεακά προγράμματα για τους κυριότερους κλάδους της ελληνικής πραγματικότητας και 13 ΠΕΠ ένα για κάθε περιφέρεια. Αξίζει να τονισθεί πως ενώ οι αποφάσεις για την περιφερειακή ανάπτυξη λαμβάνονται σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, η διαχείριση γίνεται σε περιφερειακό και στο υποκείμενο του (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2016).

Το δεύτερο ΚΠΣ έλαβε χώρα από το 1994 έως και το 1999 και η χρηματοδότηση από την Κοινότητα ήταν μεγαλύτερη από την προηγούμενη. (Πλασκοβίτης, 1994). Οι στόχοι που θέτει αυτό το ΚΠΣ είναι (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1994):

- i. Περιορισμός των περιφερειακών ανισοτήτων.
- ii. Βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.
- iii. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.

- iv. Ενίσχυση της απασχόλησης και του ανθρώπινου δυναμικού.
- v. Άμβλυση του περιφερειακού χαρακτήρα της χώρας μέσω της αξιοποίησης και ανάπτυξης των υποδομών και των δομών.

Το νέο ΚΠΣ εκπονήθηκε το 2000 και είχε επταετή διάρκεια, η ισχύ του δηλαδή ξεκινούσε από το 2000 και κατέληγε το 2006. Οι άξονες προτεραιότητας που είχαν τεθεί σε αυτό και αφορούσαν την αναπτυξιακή στρατηγική είναι οι εξής (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, 2000):

- i. Αναβάθμιση της ποιότητας ζωής.
- ii. Ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας.
- iii. Προώθηση αλιείας και υπαίθρου.
- iv. Ενίσχυση μεταφορών.
- v. Ανθρώπινοι πόροι.
- vi. Μεγαλύτερη πληροφόρηση.
- vii. Περιφερειακή ανάπτυξη.

Οι παραπάνω στόχοι καλούνται να υλοποιηθούν μέσα από 24 Επιχειρησιακά Προγράμματα εκ των οποίων τα 13 είναι ΠΕΠ και τα υπόλοιπα 11 Τομεακά (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, 2000).

Περνώντας πλέον, στην Δ' προγραμματική περίοδο και συγκεκριμένα από το 2007 μέχρι και το 2013 τα μέχρι τώρα ΚΠΣ μετονομάζονται σε ΕΣΠΑ. Όμως και σε αυτά εντοπίζονται κάποιες προτεραιότητες που σκόπιμο θα ήταν να πραγματοποιηθούν. Στην παρούσα περίοδο οι στόχοι που έπρεπε να υλοποιηθούν ήταν (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, 2007):

- i. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικότητας.
- ii. Η ενίσχυση της προσπελασιμότητας.
- iii. Η αειφορική ανάπτυξη και ο σεβασμός στο περιβάλλον.
- iv. Η προώθηση της ψηφιακής σύγκλισης
- v. Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- vi. Η προαγωγή της εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης.
- vii. Βελτίωση της δημόσιας διοίκησης και της διοικητικής ικανότητας.
- viii. Βελτίωση της Τεχνικής υποστήριξης της εφαρμογής.
- ix. Περιφερειακή ανάπτυξη

χ. Συνεργασία μεταξύ των διάφορων επιπέδων του χωρικού σχεδιασμού.

Η ειδοποιός διαφορά του (πέραν της αλλαγής στο όνομα), εντοπίζεται στα «μέσα» που χρησιμοποιεί η αναπτυξιακή στρατηγική για την εφαρμογή και την υλοποίηση της.

Έτσι, αυτή πραγματοποιήθηκε μέσα από 13 ΠΕΠ, 8 Τομεακά Προγράμματα και 5 Περιφερειακά. Μάλιστα, στα τελευταία προστέθηκαν ακόμη 12 Ειδικά Επιχειρησιακά Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας, που εμπίπτουν στον τελευταίο στόχο που αποσκοπεί στην συνεργασία μεταξύ των φορέων. Ακόμη οι τομείς της αλιείας και της αγροτικής ανάπτυξης δεν εντάσσονται σαν αυτοτελής στόχος, αλλά ως Ειδικά Στρατηγικά Σχέδια που λειτουργούν συμπληρωματικά στην αναπτυξιακή στρατηγική που ακολουθεί η χώρα (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, 2007).

Το τελευταίο ΕΣΠΑ εκπονήθηκε για την κάλυψη και αντιμετώπιση αναγκών που προέκυψαν κατά την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020. Οι στόχοι που τίθενται σε αυτό είναι οι ακόλουθοι (Υπουργείο Ανάπτυξης και Οικονομίας, 2016):

- i. Ενίσχυση της τεχνολογικής ανάπτυξης και αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών.
- ii. Στήριξη της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ¹⁷ για κάθε είδους τομέα.
- iii. Προστασία του περιβάλλοντος μέσω συνειδητής χρήσης των πόρων, αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, καθώς και μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα.
- iv. Προαγωγή των βιώσιμων μέσων μεταφοράς.
- v. Προώθηση της ποιοτικής απασχόλησης μέσω της εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- vi. Εξάλειψη της φτώχειας και κάθε είδους διάκρισης που επιφέρει τον κοινωνικό αποκλεισμό.
- vii. Βελτίωση της δημόσιας διοίκησης και των υπηρεσιών της.

Η υλοποίηση της παρούσας αναπτυξιακής στρατηγικής βασίζεται σε 18 ΕΠ, 5 Τομεακά, 13 ΠΕΠ και τα Ειδικά Επιχειρησιακά Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας. Αξίζει να τονισθεί ότι όπως και στο προηγούμενο ΕΣΠΑ έτσι και σε αυτό εντοπίζονται δύο Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, της αλιείας και της γεωργίας τα οποία και λειτουργούν συμπληρωματικά στα ΕΠ (Υπουργείο Ανάπτυξης και Οικονομίας, 2016) (Πίνακας 3: Συνοπτική παρουσίαση χαρακτηριστικών των ΚΠΣ και των ΕΣΠΑ).

---

¹⁷ Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Έτη	Ονομασία	ΕΠ	Τομεακά Προγράμματα	ΠΕΠ	ΕΕΠΕΣ ¹⁸	Διάρκεια
1989-1993	ΚΠΣ	✓	✓	✓		5 χρόνια
1994-1999	ΚΠΣ	✓	✓	✓		6 χρόνια
2000-2006	ΚΠΣ	✓	✓	✓		7 χρόνια
2007-2013	ΕΣΠΑ	✓	✓	✓	✓	7 χρόνια
2014-2020	ΕΣΠΑ	✓	✓	✓	✓	7 χρόνια

Πίνακας 3: Συνοπτική παρουσίαση χαρακτηριστικών των ΚΠΣ και των ΕΣΠΑ

Πηγή: ίδια επεξεργασία

2.9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το παρόν κεφάλαιο, αναφέρεται στον προγραμματισμό, στην περιφερειακή πολιτική, στα αντίπαλα ρεύματα, στη σχέση μεταξύ του σχεδιασμού και των περιφερειακών πολιτικών καθώς και το «ιδανικό» επίπεδο που θα πρέπει να λαμβάνονται οι αποφάσεις για την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Έτσι, λοιπόν, έγινε αντιληπτό πως μέσω του προγραμματισμού η κοινωνία προσπαθεί να ελέγξει την κατανομή των πόρων. Επειδή όμως οι πόροι δεν κατανέμονται ισάξια δημιουργώντας ανισότητες, η Ε.Ε ασκεί περιφερειακή πολιτική από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της. Κομβικοί σταθμοί στην ενίσχυση του ρόλου της Περιφερειακής πολιτικής διαδραμάτισαν δύο παράγοντες. Πρώτον οι ήδη υπάρχουσες περιφερειακές ανισότητες αλλά και η δημιουργία της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης το 1968. Όμως, παρόλο την άσκηση της περιφερειακής πολιτική από την Ε.Ε στα κράτη μέλη της, το πρόβλημα παραμένει ακόμη. Συνεπώς, ο λόγος της ύπαρξής της, δεν πληρείται. Μήπως, λοιπόν, η λύση του προβλήματος δεν είναι η ενιαία άσκηση πολιτικής; Μία πιθανή λύση η οποία θα αποτελούσε και ουσιαστική πράξη αλληλεγγύης για τις πιο «αδύναμες» χώρες θα ήταν όλες οι χώρες να «ξεκινούσαν» την αναπτυξιακή τους πορεία από το ίδιο σημείο εκκίνησης. Δηλαδή, με βάση τα κατάλληλα οικονομετρικά μοντέλα να βρεθεί το κατάλληλο χρηματικό ποσό, το οποίο είναι αρκετό για να επέλθει σε ένα κράτος οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Τα χρηματικά αποθέματα από τις πιο ανεπτυγμένες χώρες, θα διατίθενται στις λιγότερο ανεπτυγμένες ώστε να μπορέσει να επέλθει ισορροπία μεταξύ όλων των κρατών μελών της Ε.Ε. Έτσι, λοιπόν, με κοινή αφετηρία πλέον όλες οι χώρες θα ήταν σε θέση να

¹⁸ Ειδικά Επιχειρησιακά Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας

αναπτύξουν το συγκριτικό το πλεονέκτημα που διαθέτει κάθε μία από αυτές και πλέον η ενιαία αγορά να είναι ένα «παιχνίδι» με ίσους όρους και αφετηρία για πολλούς «παίχτες». Ο ρόλος της Ένωσης σε αυτό το ενδεχόμενο θα ήταν διαχειριστικός και συντονιστικός, ώστε να μην επέλθουν ξανά αυτές οι συνθήκες σε κανένα κράτος.

Όπως αναφέρθηκε και σε παραπάνω ενότητα τα ρεύματα που αντιμάχονταν ήταν εκείνο της «οικονομίας της συσσώρευσης» και το άλλο της νεοκλασικής προσέγγισης. Το πρώτο ήταν υπέρμαχο των δυνάμεων της αγοράς και του κρατικού παρεμβατισμού, ενώ το δεύτερο εστίαζε στους μηχανισμούς των περιφερειακών ανισοτήτων και όχι στα αίτια που αυτές προκαλούνται. Αν, λοιπόν, έπρεπε υποχρεωτικά να υποστηριχθεί μέσα από την εργασία μία από αυτές τις δύο απόψεις, αυτή θα ήταν η «οικονομία της συσσώρευσης». Φυσικά, όπως όλα τα δρώμενα έτσι και οι δύο θεωρίες έχουν πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Τα θετικά στοιχεία της μίας, αποτελούν τα μειονεκτήματα της άλλης. Ο λόγος όμως που θα επιλεγόταν η πρώτη άποψη-θεωρία είναι ότι χωρίς την κρατική παρέμβαση θα επικρατούσαν εις βάρος των αδύναμων, οι δυνατοί, αυτοί που έχουν στην κατοχή τους μεγάλα χρηματικά ποσά. Το κράτος παρεμβαίνοντας στην οικονομική ζωή των πολιτών του, εξασφαλίζει το δικαίωμα όλων στην ατομική ιδιοκτησία, στις ελεύθερες συναλλαγές, άρα και το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις για παραγωγή αγαθών.

Όμως ο κρατικός παρεμβατισμός επιφέρει θετικά αποτελέσματα και στους κλάδους της υγείας και της παιδείας, δηλαδή σε σημαντικούς τομείς της κοινωνικής ευημερίας που αν ήταν κάτω από τη διαχείριση ενός ιδιωτικού φορέα πολλά άτομα θα αποκλείονταν από τα λεγόμενα «δημόσια αγαθά¹⁹».

Ένα ζήτημα που απασχολεί αρκετούς μελετητές, επιστήμονες ή και απλούς ανθρώπους, είναι το διοικητικό επίπεδο που θα πρέπει να λαμβάνονται οι αποφάσεις. Όσον αφορά τις αποφάσεις που σχετίζονται με τις περιφερειακές ανισότητες τα «αντίμαχα στρατόπεδα» είναι αυτό του εθνικού επιπέδου και του υπερεθνικού.

Όπως όμως προέκυψε και από τον πίνακα 2 (*Πίνακας 2: Πίνακας της άσκησης της περιφερειακής πολιτικής σε υπερεθνικό επίπεδο*) τα πλεονεκτήματα του υπερεθνικού επιπέδου είναι περισσότερα από του εθνικού. Η άποψη αυτή είναι αναμενόμενη, καθώς

---

¹⁹ Λέγονται έτσι, πρώτον γιατί η ύπαρξή τους είναι καίριας σημασίας για την ορθή λειτουργία της κοινωνίας, αλλά και επειδή η χρήση τους πρέπει να είναι προσβάσιμη από όλους, ανεξαρτήτως οικονομικής επιφάνειας (Λιανός, et al., 2010)

όταν ο στόχος της Ένωσης είναι η ισόρροπη ανάπτυξη όλων των κρατών μελών της, με ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες για όλους τους πολίτες, τότε οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται σε ένα επίπεδο υψηλότερο από αυτό που πρόκειται να ασκηθεί η πολιτική. Η ΕΕ είναι αυτή που «βλέποντας» από πιο ψηλά τις χώρες, μπορεί να εντοπίσει καλύτερα τις δυνατότητες και τις αδυναμίες της, να κατανέμει έτσι πιο δίκαια τα κονδύλια και τους πόρους με στόχο πάντα την πολιτική συνοχή των κρατών και κατ' επέκταση των περιφερειών τους. Μάλιστα, δεν είναι καθόλου σπάνιο φαινόμενο να υπερτονίζονται ανάγκες που δε χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης, για τον απλούστατο λόγο πως το άτομο που επιζητά την αλλαγή-λύση είναι μέσα στο πρόβλημα. Έτσι πολλές φορές τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει η εκάστοτε κυβέρνηση, σταθμίζονται ανάλογα με τα αξιοκρατικό καθεστώς που αυτή εξυπηρετεί. Παρατηρείται, λοιπόν, μεγέθυνση προβλημάτων και άμεση λύση αυτών, που συνεπάγεται με παραγκωνισμό κάποιων πιο ουσιαστικών ζητημάτων. Όταν όμως όλα τα θέματα που προκύπτουν διευθετούνται σε υπερεθνικό επίπεδο, οι ιεραρχίες διατηρούνται και σταθμίζονται με σταθερά κριτήρια. Με τον τρόπο αυτό δεν αλλάζουν οι προτεραιότητες για την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων αλλά ούτε λόγω διαφορετικών ιδεολογικών αντιλήψεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

3.1 ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΕΠ

Ο έβδομος άξονας προτεραιότητας του Γ ΚΠΣ, περιλαμβάνει τα 13 ΠΕΠ της Ελλάδας που στοχεύουν στην περιφερειακή ανάπτυξη της. Τα ΠΕΠ είναι πολυδιάστατα προγράμματα, καθώς εμπλέκονται σε πολλούς τομείς της οικονομίας και γι' αυτό το λόγω χρηματοδοτούνται και από τα τρία διαρθρωτικά ταμεία (Ζαψα, 2004). Αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, της ανταγωνιστικότητας και της οικονομίας. Είναι, λοιπόν, ολοκληρωμένες αναπτυξιακές δράσεις οι οποίες καλούνται να υλοποιηθούν σε κάθε μία από τις 13 περιφέρειες της χώρας (Κόνσολας, 1997).

Η διάρθρωση ενός τέτοιου προγράμματος διακρίνεται σε τρία ιεραρχικά επίπεδα. Το πρώτο ονομάζεται «Υποπρόγραμμα» και περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων που κρίνονται επιλέξιμα προς χρηματοδότηση από την Κοινότητα. Στο επόμενο επίπεδο, βρίσκεται το «Μέτρο» μέσα στο οποίο παρουσιάζονται όλες οι παρεμφερείς δραστηριότητες, οι οποίες αποσκοπούν στην υλοποίηση του ΠΕΠ. Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο εντοπίζεται το «Έργο», που είναι μια ενέργεια που συμβάλλει καθοριστικά στην υλοποίηση του μέτρου μέσα στο οποίο εντάσσεται. Μάλιστα αυτό, έχει καθορισμένο χρονικό πλαίσιο και αν παρουσιασθεί ανάγκη, δύναται να επιμεριστεί σε επιμέρους «υποέργα» (Κόνσολας, 1997).

Η στρατηγική των ΠΕΠ διαρθρώνεται και αποτελείται από τρία βασικά στοιχεία. Το πρώτο είναι αυτό στο οποίο τίθεται ο «Στρατηγικός Στόχος- Αναπτυξιακό όραμα», εν συνεχεία αυτός ο στόχος υποδιαιρείται σε οκτώ επιμέρους στόχους και τέλος εξειδικεύεται η στοχοθεσία για κάθε περιφέρεια. Τίθεται έτσι, ένας αντίστοιχος «Στρατηγικός Στόχος- Αναπτυξιακό όραμα» για κάθε περιφέρεια. Κατ' αντιστοιχία με τον προηγούμενο στόχο-όραμα και αυτός υποδιαιρείται σε επιμέρους στόχους χαμηλότερων επιπέδων. Αξίζει να σημειωθεί πως για κάθε περιφέρεια δεν εντοπίζονται τα ίδια χαμηλότερα επίπεδα στόχων, ούτε οι ίδιοι ακριβώς όροι. Υπάρχει παρ' όλα αυτά αντιστοιχία μεταξύ των επιπέδων (Οικονόμου, 2007).

Η δομή βάσει της οποίας διαρθρώνεται ένα ΠΕΠ, αποτελείται από πέντε μεγάλες ενότητες και τις αντίστοιχες επιμέρους υπό-ενότητες.

Τα πέντε, λοιπόν, κύρια κεφάλαια είναι τα εξής (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2007-2013), (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2000-2006):

- i. Η καταγραφή και η ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης όπως αυτή εντοπίζεται κατά την έναρξη της προγραμματικής περιόδου. Σ αυτήν παρουσιάζονται κάποια γενικά στοιχεία που σχετίζονται με την περιφέρεια και αφορούν τα δημογραφικά, οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά, πολιτισμικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της.
- ii. Η στρατηγική που προτείνεται να εφαρμοστεί για την περίοδο που διανύεται. Είναι ένα σύνολο από γενικούς και ειδικούς στόχους για κάθε περιφέρεια. Αποτελείται επίσης και από τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση του ΠΕΠ, αλλά και από την Ex-ante αξιολόγηση.
- iii. Οι βασικοί άξονες που θέτει το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για κάθε χωρική ενότητα. Παρατίθενται αυτοί και εν συνεχεία τεκμηριώνεται η επιλογή τους.
- iv. Οι διατάξεις εφαρμογής όπου και περιγράφονται οι αρμόδιοι φορείς και οι αρχές συντονισμού του ΠΕΠ.
- v. Οι πίνακες χρηματοδότησης.

3.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2000-2006

Από την τρίτη κιόλας προγραμματική περίοδο, η περιφέρεια ορίζει ως κύριο αναπτυξιακό άξονα τη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος το οποίο θα περιλαμβάνει και θα αξιοποιεί τη σύγχρονη τεχνολογία, την τεχνογνωσία και το ανθρώπινο δυναμικό. Με όλα αυτά τα βέλη στην φαρέτρα της η περιφέρεια θα είναι σε θέση να αξιοποιήσει όλες τις ευκαιρίες που τις δίνονται για νέες αγορές στη διευρυμένη και χωρίς σύνορα παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Βέβαια, όλη αυτή η προσπάθεια δεν θα πρέπει να φέρει αρνητικές επιπτώσεις στην άρση των ανισοτήτων, στη διαφύλαξη των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος, αλλά και στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2000-2006).

3.2.1 ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2000-2006

Την περίοδο αυτή η ελληνική οικονομία άκμαζε και συνεπώς οι γενικοί στόχοι που έθετε το ΠΕΠ ήταν άμεσα επηρεασμένοι από αυτό το γεγονός. Τέθηκαν, λοιπόν, έξι ζητήματα-άξονες προτεραιότητας που αποτελούν και τους γενικούς στόχους της παρούσας περιόδου.

Ο πρώτος άξονας αφορούσε την παραγωγική δραστηριότητα της περιφέρειας και κατά συνέπεια με την αύξηση της οικονομικής της δραστηριότητας. Σαν δεύτερο ζήτημα τέθηκε η ανάπτυξη της υπαίθρου όπως αυτή δύναται να επιτευχθεί μέσα από την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των δομών και των υποδομών που αυτή διαθέτει, όσο και με την ολοκληρωμένη προσέγγιση και ανάπτυξη ιδιαίτερων τμημάτων του χώρου όπως είναι οι ορεινές περιοχές αλλά και τα νησιωτικά τμήματα (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2000-2006). Παρατηρείται πως στο συγκεκριμένο στόχο, δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα καθώς είναι ο μόνος που διαχωρίζεται σε δύο επιμέρους γενικούς στόχους. Αυτό μπορεί να αιτιολογηθεί με δύο τινά. Πρώτον ότι η ύπαιθρος αποτελεί κομβικό ρόλο στην ανάπτυξη μια περιφέρειας καθώς είναι η κινητήριος δύναμη για την παραγωγική δραστηριότητα του πρωτογενούς τομέα ή ότι λόγω της σύνθεσης της (μεγάλοι ορεινοί όγκοι, αλλά και ο κατακερματισμένος χώρος των νησιών) δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί σαν ενιαίο σύνολο, χωρίς να ληφθούν υπόψιν αυτές οι ιδιαιτερότητες. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί πως οι παραπάνω λόγοι, δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενοι, καθώς μπορεί να ισχύουν και οι δύο ταυτόχρονα. Εν συνεχεία, ο τρίτος άξονας προτεραιότητας την ποιότητα ζωής των κατοίκων καθώς και τα μέσα που μπορεί αυτή να βελτιωθεί. Ο επόμενος στόχος σχετίζονταν με την γεωγραφική θέση της περιφέρειας καθώς και τον τρόπο που μπορεί αυτή να αναδειχθεί σε ένα κόμβο διεθνών σχέσεων και εμπορίου. Σπουδαίο ρόλο σε αυτό, κρίθηκε πως πρέπει να διαδραματίζουν οι υποδομές, που θα διευκολύνουν την επικοινωνία όλων των εμπλεκόμενων περιοχών. Ο προ-τελευταίος άξονας αφορούσε τους ανθρώπινους πόρους, την εργασία και γενικότερα την βέλτιστη δυνατή εργασία όλο και μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού. Ο τελευταίος, αλλά εξίσου σημαντικός με όλους τους παραπάνω στόχους, είναι η εφαρμογή. Η χρηματοδότηση δηλαδή όλων των παραπάνω δράσεων για την υλοποίηση και εφαρμογή τους (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2000-2006).

3.2.2 ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2000-2006

Οι ειδικοί στόχοι, βάσει των οποίων υλοποιούνται οι γενικοί στόχοι, την παρούσα περίοδο ήταν οι εξής (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2000-2006):

i. Η βελτίωση της παραγωγής των επιχειρήσεων.

Ο εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων καθώς και η βελτίωση της παραγωγικής δραστηριότητας είναι θέματα που θα συνέβαλαν καθοριστικά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των παραγόμενων προϊόντων.

ii. Η βελτίωση στη δικτύωση των επιχειρήσεων.

Ζητούμενο ήδη από την περίοδο του πρώτου κύκλου ΠΕΠ, ήταν η συνεργασία και η επικοινωνία μεταξύ των επιχειρήσεων. Μέσω αυτής, μπορεί να περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό η κατασπατάληση των πόρων καθώς πολλά από τα μη αξιοποιήσιμα «πράγματα» για μια επιχείρηση να είναι πολύτιμα για μία άλλη.

Έτσι θα μπορούσε να υπάρξει και εξοικονόμηση χρημάτων και από τις δύο πλευρές. Άρα και το συνολικό κόστος του προϊόντος θα περιοριζόταν όπως και η τελική του τιμή. Ακόμη χρησιμοποιείται η πληροφορική για τη δημιουργία δικτύων παροχής υπηρεσιών, αλλά και για τη βελτίωση του ηλεκτρονικού εμπορίου.

iii. Η δημιουργία νέων ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Οι νέες ιδιωτικές επιχειρήσεις θα ενισχύουν την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, αλλά θα εξασφαλίσουν και καινούργιες θέσεις εργασίας. Συνεπώς τα ποσοστά ανεργίας θα περιοριστούν. Θα επιτευχθεί παράλληλα καλύτερες παρεχόμενες υπηρεσίες και μεγαλύτερο άνοιγμα στην παραγωγική βάση της περιοχής.

iv. Νέες δράσεις που θα συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.

Η ανταγωνιστικότητα και η εξωστρέφεια των προϊόντων είναι θέματα που πρέπει να προωθηθούν ειδικά σε μία τόσο «πλεονεκτική» χώρα όπως είναι η Ελλάδα. Η χώρα αυτή διαθέτει το συγκριτικό πλεονέκτημα σε πληθώρα προϊόντων, τα οποία θα μπορούσε να εξάγει, ενισχύοντας το συνολικό ΑΕΠ. Επίσης μια τέτοια ενέργεια βοηθά και στηρίζει την υπεργολαβία και στον εκσυγχρονισμό των μικρών επιχειρήσεων ιδίως εκείνων με καινοτόμα τοπικά προϊόντα.

v. *Η βελτίωση των τουριστικών μονάδων.*

Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό τομέα για την οικονομία της χώρας. Κάθε χρόνο μεγάλο των τουριστών επιλέγουν την Ελλάδα για τις θερινές αλλά και χειμερινές τους διακοπές. Τα καταλύματα είναι ένα βασικό στοιχείο του τουρισμού, γι' αυτό και απαιτείται συνεχής βελτίωση και εκσυγχρονισμός .

Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται ένα νέο ολοκληρωμένο πλέον τουριστικό προϊόν που θα συνδυάζει τις επιχειρηματικές συνεργασίες και δικτυώσεις, ενώ παράλληλα θα ενισχυθεί και η εξειδίκευση σε νέες μορφές και είδη τουρισμού.

vi. *Μεγαλύτερο ενδιαφέρον και στροφή προς τις γεωργικές ασχολίες.*

Σκοποί αυτού του ειδικού στόχου, αποτελούν η μείωση του κόστους, η αλλαγή στην παραγωγική βάση της περιφέρειας, η πολυαπασχόληση και η σύνδεση του αστικού πληθυσμού με τον Α-πρωτογενή τομέα.

vii. *Νέες υποδομές που θα εξασφαλίζουν καλύτερες συνθήκες και επίπεδο διαβίωσης και θα συμβάλλουν στην βιώσιμη ανάπτυξη των κλάδων της γεωργίας και της κτηνοτροφίας.*

Οι σκοποί που καλείται να καλύψει αυτός ο ειδικός στόχος σχετίζονται με την στροφή προς τα φυσικά και υγιεινά προϊόντα, την διατήρηση τους και την κατάκτηση νέων αγορών μεγαλύτερης εμβέλειας, ενώ παράλληλα θα αυξηθούν οι προσφερόμενες θέσεις εργασίας.

viii. *Αναδάσμοι*

Στην κατηγορία αυτή, εμπίπτουν στόχοι που αφορούν τον περιορισμό του κατακερματισμού των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, τη μείωση στο κόστος παραγωγής καθώς και τη βελτιστοποίηση της παραγωγικότητας.

ix. *Προστασία και ορθή διαχείριση του περιβάλλοντος*

Υψίστης σημασίας είναι αυτός ο ειδικός στόχος καθώς αφορά τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και την άμβλυνση της ρύπανσης του αγροτικού χώρου. Παράλληλα ο εξωαστικός χώρος δύναται να αποτελέσει πόλο έλξης πολλών επισκεπτών αναδεικνύοντας τον τουριστικό χαρακτήρα του και προσφέροντας πολλές νέες θέσεις εργασίας.

x. *Ορθή χρήση των υδάτινων πόρων.*

Στόχος σε αυτή την κατηγορία είναι η αντιμετώπιση και ο περιορισμός του ελλείματος του υδροφόρου ορίζοντα. Αυτό μπορεί να συμβεί με την αξιοποίηση των όμβριων υδάτων, των περιορισμό της διάβρωσης και των υδάτινων απωλειών.

xi. *Προστασία των πολιτιστικών αλλά και των φυσικών πόρων της επικράτειας.*

Η διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς είναι ένα ζήτημα μεγάλης σημασίας, γι' αυτό και στόχος είναι τόσο η ανάδειξη όσο και η ενσωμάτωση αυτού του πλούτου στις καθημερινές δραστηριότητες της τοπικής ανάπτυξης. Όμως εξίσου σημαντική είναι και η αναβάθμιση και προστασία των έργων της ύδρευσης και της αποχέτευσης.

xii. *Διευκόλυνση στην προσβασιμότητα των ορεινών περιοχών.*

Μέσω αυτού του στόχου «θέλησε» το ΠΕΠ, να διευκολύνει την προσβασιμότητα, να μειώσει το κόστος παραγωγής των παραγόμενων τοπικών προϊόντων και γενικότερα να αυξήσει την τουριστική ζήτηση των περιοχών αυτών.

xiii. *Ανταγωνιστικότητα των γεωργικών προϊόντων*

Στοχεύει στην αύξηση των εισοδημάτων που προκύπτουν μέσα από τις γεωργικές ασχολίες και την συνέχεια τέτοιων ασχολιών.

xiv. *Ενίσχυση των τουριστικών δραστηριοτήτων αλλά και των δραστηριοτήτων του Β-γενούς τομέα.*

Ο γενικός αυτός στόχος αποσκοπεί στη δημιουργία νέων θέσεων και προοπτικών εργασίας πέραν της γεωργίας, ώστε να καθίστανται αυτή η περιοχή ικανή να προσελκύσει νέους κατοίκους και εγκαταστάσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη της υπαίθρου.

xv. *Βελτίωση υποδομών υγείας και πρόνοιας.*

Σύμφωνα με αυτό τον ειδικό στόχο απαιτείται και προτείνεται εκσυγχρονισμός των υποδομών της υγείας που βρίσκονται εκτός αστικών περιοχών καθώς και περαιτέρω ενίσχυση των υποδομών που σχετίζονται με την προληπτική υγιεινή. Όσον' αφορά τον τομέα της πρόνοιας προτάθηκε η δημιουργία Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών καθώς και νέοι παιδικοί σταθμοί ώστε τα δύο φύλα να έχουν ίσες ευκαιρίες απασχόλησης.

Μάλιστα ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά και στους ανθρώπους της τρίτης ηλικίας όπου και προτείνεται η κατασκευή ειδικών πολυδύναμων κέντρων.

xvi. Αστικές παρεμβάσεις.

Στην κατηγορία αυτή εντοπίζονται δράσεις που αφορούν: τις αποκαταστάσεις διατηρητέων κτηρίων, τη δημιουργία νέων χώρων πρασίνου, κυκλοφοριακές ρυθμίσεις αλλά και την εκπόνηση ΣΧΟΟΑΠ²⁰ και ΓΠΣ²¹.

xvii. Πιο φιλική προς το περιβάλλον διαχείριση αποβλήτων.

Σκοπός αυτού του μέτρου είναι η ορθολογικότερη διαχείριση των αποβλήτων καθώς και η κάλυψη των αναγκών σε ύδρευση τόσο των αστικών όσο και των τουριστικών περιοχών. Οι δράσεις για την επίτευξη του παραπάνω στόχου δύναται να είναι: κέντρα ανακυκλώσιμων υλικών, βιολογικοί καθαρισμοί, περιορισμός των ανεξέλεγκτων χωματερών, περιορισμός της κατανάλωσης των αστικών υδάτων και χρησιμοποίηση των όμβριων και τέλος, η ολοκλήρωση των αποχετευτικών δικτύων.

xviii. Αξιοποίηση τουριστικών και πολιτισμικών κέντρων.

Πέραν του πλούσιου φυσικού ανάγλυφου που διαθέτει η περιφέρεια, έχει στην κατοχή της και πολύ σημαντική Πολιτιστική Κληρονομιά η οποία μπορεί να αναδειχθεί και να αξιοποιηθεί περαιτέρω, με κάποιες αναπλάσεις τουριστικών περιοχών, με αξιοποίηση των νέων μορφών τουρισμού, αλλά και με έργα που θα προβάλλουν αυτή την κληρονομιά.

xix. Νέες υποδομές εκπαίδευσης.

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς κλάδους στην αναπτυξιακή πορεία μιας περιφέρειας. Για το λόγω αυτό προτείνεται η δημιουργία νέων σχολών στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σύνδεση με την παραγωγική διαδικασία καθώς και καλύτερες υλικοτεχνικές υποδομές.

---

²⁰ Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων

²¹ Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο

xx. *Νέα δίκτυα και οδικές συνδέσεις.*

Ο παρόν ειδικός στόχος, αποσκοπεί στην αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της περιφέρειας, η οποία εξαιτίας τους κομβικού της σημείου μπορεί να αποτελέσει μεταφορικό κόμβο.

xxi. *Παρακάμψεις αστικών κέντρων.*

Βασικός σκοπός αυτού του στόχου είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιφέρειας, αλλά και η όσον το δυνατόν καλύτερη αξιοποίηση των νέων μεταφορικών αξόνων, του ανθρώπινου δυναμικού αλλά και η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

xxii. *Ανάπτυξη και ανάδειξη των ανθρώπινων πόρων.*

Η κατηγορία αυτή στοχεύει στην επιστημονική κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, την προσαρμογή αυτών στις νέες εργασιακές ανάγκες, ώστε να αμβλυνθεί το φαινόμενο της ανεργίας.

xxiii. *Περιορισμός της ανεργίας με τοπικά σύμφωνα απασχόλησης.*

Σε αυτή την κατηγορία στόχο αποτελεί, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και η ένταξη αυτών των ατόμων που τον υφίστανται στην αγορά εργασίας. Ακόμη, βασική του προτεραιότητα αποτελεί η προώθηση της απασχόλησης σε εκείνες τις περιοχές όπου ο παραγωγικός τομέας έχει πληγεί σε μεγάλο βαθμό.

xxiv. *Γυναικεία απασχόληση και επιχειρηματικότητα.*

Ο γυναικείος εργασιακός αποκλεισμός είναι ένα γεγονός για την ελληνική πραγματικότητα. Για τον παραπάνω, λοιπόν λόγω το ΠΕΠ μέσω αυτού του ειδικού στόχου αποσκοπεί στην εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και για τα δύο φύλλα, αλλά και στη συνύπαρξη του οικογενειακού και του επαγγελματικού στίβου.

xxv. *Χρηματοδοτήσεις από το ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, ΕΓΤΠΕ-Π*

Μέσω αυτού του ειδικού στόχου γίνεται προσπάθεια για την κάλυψη των οικονομικών αναγκών του επιχειρησιακού προγράμματος.

3.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2007-2013

Το όραμα – ο στρατηγικός στόχος αυτής της περιόδου ήταν η ανάδειξη και η προβολή της περιφέρειας σε ένα δυναμικό πόλο με πολιτιστική, τεχνολογική, μεταποιητική, οικότουριστική ταυτότητα σε ευρωπαϊκή και διεθνή εμβέλεια. Σαφώς όλα τα παραπάνω στοχεύουν σε μία πολιτική οικονομικής, κοινωνικής και χωρικής σύγκλισης. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονισθεί, πως το παρόν ΠΕΠ διαφοροποιείται από το προηγούμενο αλλά και από αυτό της επόμενης περιόδου καθώς ονομάζεται ΠΕΠ ΘΣΗ, αναφέρεται δηλαδή στον αναπτυξιακό σχεδιασμό, τριών περιφερειών (Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Ηπείρου). Ο λόγος που έγινε αυτό είναι γιατί υπάρχει πλέον μικρότερο πλήθος προγραμμάτων, εν συγκρίσει με την περίοδο 2000-2006. Έτσι, γίνεται συγχώνευση των περιφερειών από 13 σε 5. Για την υλοποίηση και επίτευξη όλων των παραπάνω, η περιφέρεια πρέπει να «εστιάσει» σε ένα καινοτόμο περιβάλλον στον κλάδο της παραγωγής για να μπορέσει να γίνει ανταγωνιστική αλλά και να αναπτύξει την εξωστρέφεια και την επιχειρηματικότητα της. Θα πρέπει δηλαδή να εξυπηρετεί τη Στρατηγική της Λισσαβόνας, ώστε οι δράσεις που προτείνονται να είναι συμβατές με τους ΚΘΠ²² για να λαμβάνουν και την απαραίτητη χρηματοδότηση. Η ανταγωνιστικότητα μάλιστα, είναι ένα στοιχείο το οποίο δύναται να βελτιωθεί μέσα από τα τοπικά προϊόντα, τις υπηρεσίες αλλά και μέσα από το βιώσιμο τουρισμό που προϋποθέτει σεβασμό και προστασία στο δομημένο και μη χώρο. Πρέπει να επισημανθεί πως αυτός ο στόχος είναι συμβατός και ταυτίζεται και με το στρατηγικό στόχο της ΧΕ ΘΣΗ. Ο αναπτυξιακός στόχος – όραμα περιλαμβάνει μία σειρά από ειδικούς στόχους που τον καθιστούν πολυδιάστατο. Όπως είναι αναμενόμενο και φυσικό, οι ειδικοί στόχοι είναι εναρμονισμένοι με τη γενικότερη πολιτική συνοχής της Ε.Ε, αλλά και με διάφορες συνθήκες όπως αυτή της Λισσαβόνας και του Γκετεμποργκ (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2007-2013).

3.3.1 ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2007-2013

Πέραν όμως των ειδικών στόχων, καταγράφονται και οι γενικοί στόχοι που ταυτίζονται με τη γενικότερη στάση της Ε.Ε για μία βιώσιμη οικονομική, κοινωνική και χωρική συνοχή. Ο βασικότερος στόχος σχετίζεται με την αναπτυξιακή στρατηγική καθώς επίσης και το πως μπορούν να αμβλυνθούν οι οικονομικές ανισότητες της Περιφέρειας Θεσσαλίας με την Ε.Ε σε βάθος 15ετίας. Όπως είναι φανερό ο στόχος αυτός αποτελεί

---

²² Κωδικοί Θεμάτων Προτεραιότητας

τον ακρογωνιαίο λίθο πάνω στον οποίο βασίζονται όλες οι άλλες αναπτυξιακές πολιτικές. Αυτό συμβαίνει καθώς κανένας στόχος και καμία πολιτική δε μπορεί να επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα σε μία κοινωνία που βρίσκεται σε ύφεση. Άρα πρωτεύοντα μέλημα της αναπτυξιακής πολιτικής αποτελεί η επαναλειτουργία της παραγωγικής διαδικασίας με υψηλούς ρυθμούς που θα επιφέρουν μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα, ευημερία και εισόδημα. Ως αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος αρκετά ελκυστικού και δελεαστικού για νέες επενδύσεις. Βέβαια, ο στόχος αυτός είναι πλήρως συμβατός και με το γενικότερο σκοπό της Ε.Ε που είναι η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2007-2013).

Ο δεύτερος γενικός στόχος αυτής της περιόδου είναι η επιδίωξη της αειφορίας και της βιωσιμότητας του περιβάλλοντος. Μάλιστα, η συγκεκριμένη πολιτική δεν αποτελεί μόνο ευθύνη και μέλημα προς τις επόμενες γενεές, αλλά και έναν πολύ σημαντικό παράγοντα για την ευημερία, την ποιότητα των κατοίκων αλλά και την προσέλκυση τουριστών, αφού η Θεσσαλία διακρίνεται για τον φυσικό της πλούτο (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2007-2013).

Ο τρίτος και τελευταίος γενικός στόχος σχετίζεται με την καταπολέμηση των ανισοτήτων, της ανεργίας, του κοινωνικού αποκλεισμού και γενικότερα με τη διασφάλιση πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ενίσχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας η οποία θα επιφέρει νέες θέσεις εργασίας, άρα και μείωση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2007-2013).

3.3.2 ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2007-2013

Οι ειδικοί στόχοι που καταγράφηκαν την παρούσα περίοδο ήταν οι εξής δέκα (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2007-2013):

- i. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών της περιφέρειας ειδικότερα αυτών που έχει πιστοποιηθεί η ποιότητα τους.*

Σε αυτό θα πρέπει να συμβάλουν καινοτόμες δράσεις που σχετίζονται με την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, εφαρμογή και αξιοποίηση σύγχρονων μεθόδων εμπορίας δικτυώσεων και προβολής. Για την υλοποίηση όλων των παραπάνω και γενικότερα για την επίτευξη της ανταγωνιστικότητας κρίθηκε πως πρέπει να εφαρμοσθούν οι ακόλουθες παρεμβάσεις:

- ❖ Βαρύτητα στην ποιότητα των παραγόμενων αγαθών μέσω των ειδικών ελέγχων και συστημάτων .
- ❖ Μεγαλύτερα ποσοστά παραγωγής των επιχειρήσεων μέσα από την αξιοποίηση της τεχνολογίας και των νέων γνώσεων και καινοτομιών.
- ❖ Λειτουργία μονάδων σε διάφορους κλάδους όπως είναι οι έντασης κεφαλαίου και τεχνολογίας.
- ❖ Προβολή του αγροδιατροφικού τομέα ο οποίος και βασίζεται σε τοπικές πρώτες ύλες.

ii. Αύξηση της εξωστρέφειας της οικονομίας

Η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη της χαμηλής εξωστρέφειας της περιφέρειας στην οικονομία. Θεωρήθηκε, λοιπόν, επιτακτική ανάγκη δημιουργίας μίας πιο εξωστρεφούς οικονομίας με αντίκτυπο σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Μέσω αυτής της πρακτικής θα αμβλυνθούν οι ανισότητες ,αλλά παράλληλα θα αξιοποιηθούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που αυτή διαθέτει. Όλα τα παραπάνω θα υλοποιούνταν μέσα από τις εξής προτεραιότητες:

- ❖ Αύξηση των εξαγωγών των θεσσαλικών προϊόντων σε διεθνείς και ευρωπαϊκές αγορές.
- ❖ Προσέλκυση νέων ξένων επενδύσεων σε πολλούς παραδοσιακούς και δυναμικούς κλάδους.
- ❖ Συνεργασία και δικτύωση των επιχειρήσεων στο νέο διεθνές σύστημα παραγωγής.

iii. Προώθηση της επιχειρηματικότητας, της καινοτομίας και των νέων τεχνολογιών

Δομικός στόχος είναι η δημιουργία και η διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που θα ενισχύει και θα προάγει την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία. Για το λόγο αυτό, τέθηκαν τα εξής στοιχεία:

- ❖ Αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της περιφέρειας, αξιοποιώντας τις γνώσεις, τη διεθνή εμπειρία καθώς και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που αυτή διαθέτει.

- ❖ Ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας μέσω νέων υποδομών και δράσεων που επιτυγχάνουν τη συνεργασία και τη δημιουργία επιχειρήσεων με υψηλή προστιθέμενη αξία.
- ❖ Συμβολή των ΤΠΕ²³ στη βελτίωση της παραγωγικότητας τόσο των επιχειρήσεων όσο και των οργανισμών.

iv. Βελτίωση της προσπελασιμότητας μέσω της αναβάθμισης των υποδομών σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο.

Όπως είναι γνωστό οι υποδομές διαδραματίζουν σημαντικό παράγοντα, που επηρεάζει την οικονομική και κοινωνική ευημερία των πολιτών. Οι υπάρχουσες, λοιπόν, υποδομές χρήζουν αναβάθμιση, επέκταση και συμπλήρωση ώστε να συμβάλλουν στους παραπάνω στόχους που σχετίζονται στην επιχειρηματικότητα και στην ανταγωνιστικότητα. Έτσι, ορίστηκαν κάποιες προτεραιότητες οι οποίες είναι:

- ❖ Βελτίωση/ κατασκευή/ ολοκλήρωση οδικών μεταφορών που συνδέουν την περιφέρεια με τις μεγάλες αγορές, περιορίζοντας την χρονοαπόσταση.
- ❖ Αναβάθμιση υποδομών σε περιφερειακό/νομαρχιακό επίπεδο.
- ❖ Εκσυγχρονισμός υποδομών σε τοπικό επίπεδο.

v. Τουριστική και πολιτιστική βιώσιμη ανάπτυξη

Η περιφέρεια στηρίζει μεγάλο μέρος της οικονομίας της, στον τουρισμό ο οποίος όμως δεν έχει κατανεμηθεί ισάξια σε όλους τους νομούς. Το γεγονός αυτό αποτελεί μία πρόκληση για τη νέα περιφερειακή πολιτική η οποία όμως θα πρέπει να βασίζεται στο τρίπτυχο του βιώσιμου τουρισμού που δεν είναι άλλο από την ολοένα και μεγαλύτερη συμμετοχή της κοινωνίας στην ανάπτυξη του τουρισμού, αυξανόμενα οφέλη και εισφορές αυτού στην οικονομία της περιφέρειας και προάσπιση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

vi. Προάσπιση και αξιοποίηση του δομημένου και μη χώρου, των φυσικών πόρων που αυτός διαθέτει καθώς και σύνδεση μεταξύ αυτού και της οικονομίας, μέσα στο πλαίσιο της βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης.

---

²³ Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας

Η διατήρηση της καλής ποιότητας του περιβάλλοντος, δεν εξασφαλίζει μόνο ένα ικανοποιητικό επίπεδο και συνθήκες διαβίωσης, αλλά αποτελεί και σημαντικό αναπτυξιακό πόρο. Σχετίζεται τόσο με την προσέλκυση και χωροθέτηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων, αλλά και με την τουριστική κίνηση. Βέβαια, αυτές οι προαναφερθείσες διαστάσεις, εμπεριέχουν το πρόβλημα του αναπτυξιακού αποθέματος το οποίο και καλείται να αντιμετωπίσει η περιφερειακή περιβαλλοντική και αναπτυξιακή πολιτική. Οι προτεραιότητες οι οποίες τέθηκαν για την υλοποίηση του παραπάνω στόχου είναι:

- ❖ Προάσπιση και βελτίωση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.
- ❖ Βελτίωση της διαχείρισης των αποβλήτων.
- ❖ Εφαρμογή των μέτρων που σχετίζονται με αγροτικά και περιβαλλοντικά θέματα.
- ❖ Βέλτιστη διαχείριση των υδάτινων αποθεμάτων και πόρων.
- ❖ Κατάλληλη και αειφόρος διαχείριση των δασών και των προστατευόμενων περιοχών.
- ❖ Προάσπιση της θαλάσσιας και παραλιακής ζώνης.
- ❖ Αποφυγή κινδύνων.

vii. Προαγωγή της περιφερειακής χωρικής και οικονομικής συνοχής.

Μέσα από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης της περιφέρειας διαπιστώθηκαν μεγάλες χωρικές ανισότητες. Η άμβλυνση αυτού του ζητήματος «εμπίπτει» στις αρμοδιότητες της περιφερειακής πολιτικής που στοχεύει στην επίτευξη της οικονομικής, κοινωνικής αλλά και χωρικής συνοχής. Επιδιώκει, λοιπόν, την ανάπτυξη τμημάτων που υπολείπονται έναντι των άλλων, εξαιτίας της γεωγραφικής τους θέσης.

viii. Προβολή της συνεργασίας σε διαπεριφερειακό και διεθνές επίπεδο

Από τους κυριότερους στόχους της παρούσας περιόδου είναι η ανάπτυξη διάφορων χωρικών και οικονομικών δυνατοτήτων, καθώς επίσης και η συνεργασία και η δικτύωση σε μεγαλύτερες ενότητες.

Βασικός παράγοντας για την επίτευξη αυτού του στόχου, είναι η δημιουργία και η ύπαρξη των κατάλληλων υλικών και άυλων υποδομών που θα διευκολύνουν τη συνεργασία και επικοινωνία των εμπλεκόμενων.

ix. *Βελτίωση της δημόσιας διοίκησης για την καλύτερη δυνατή επίτευξη της διακυβέρνησης*

Ο στόχος αυτός αποσκοπεί στην βελτίωση της δημόσιας διοίκησης σε όλες τις βαθμίδες ώστε να καθίστανται πιο ικανό και ευέλικτο το σύστημα, σε ζητήματα αναπτυξιακού προγραμματισμού. Με αυτό τον τρόπο θα προσφέρονται υπηρεσίες υψηλού επιπέδου, με λιγότερη χρονική και οικονομική επιβάρυνση όσον αφορά στη γραφειοκρατία. Παράλληλα, ενισχύεται η συνεργασία μεταξύ των διοικητικών φορέων και της τοπικής κοινωνίας μέσω της διακυβέρνησης.

3.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2014-2020

Ο στρατηγικός στόχος και η αναπτυξιακή στρατηγική της περιόδου 2014-2020 είναι άμεσα επηρεασμένες από την οικονομική ύφεση και δυσχέρεια στην οποία βρίσκεται η χώρα. Για το λόγο αυτό, η κατεύθυνση προς την οποία στρέφεται η αναπτυξιακή πολιτική σχετίζεται με την ανασυγκρότηση και αναδιαμόρφωση των αρνητικών κοινωνικών και οικονομικών μεγεθών, αλλά και η ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Συνεπώς το ΠΕΠ Θεσσαλίας της περιόδου 2014-2020 υπηρετεί και είναι άμεσα συνυφασμένο με τη Στρατηγική της Ευρώπης 2020. Στο πλαίσιο αυτό διατυπώθηκε και ο Στρατηγικός Στόχος Ανάπτυξης της περιφέρειας Θεσσαλίας «*εμπνευσμένος*» από το *Αναπτυξιακό Όραμα της Ε.Ε για μια « Ισχυρή και καινοτόμος οικονομία στην Ευρώπη, με επίκεντρο τον άνθρωπο και το περιβάλλον, μέσω της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης*» (European Commission, 2014).

3.4.1 ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2014-2020

Όπως ήταν φυσικό, η οικονομική κρίση επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τους στόχους και τις προτεραιότητες που έθετε η Ε.Ε μέσα από τα Π.Ε.Π για την αναπτυξιακή πορεία της εκάστοτε περιφέρειας.

Ο πρώτος γενικός στόχος που τίθεται αυτή την τελευταία προγραμματική αναπτυξιακή περίοδο 2014-2020 σχετίζεται με την ενδυνάμωση της παραγωγικής δραστηριότητας, ανταγωνιστικότητας και εξωστρέφειας των επιχειρήσεων της περιφέρειας.

Σύμφωνα με το ΠΕΠ αυτή η πρώτη προτεραιότητα συνδυάζει τόσο τους άξονες της έξυπνης εξειδίκευσης (αγροδιατροφικός κλάδος, κλάδος μετάλλων) όσο και άλλους δυναμικούς και εξελιξιμους τομείς (European Commission, 2014).

Στη συνέχεια, ο δεύτερος στόχος σχετίζεται και αυτός με την αγορά εργασίας, την ανεργία καθώς και με τη μεγαλύτερη δυνατή ένταξη του ανθρώπινου δυναμικού σε τομείς απασχόλησης. Για την κάλυψη των οικονομικών απαιτήσεων των νέων θέσεων εργασίας, καθοριστική είναι η χρηματοδότηση από το αντίστοιχο ΤΕΠ (European Commission, 2014).

Ο τρίτος στόχος, αναφέρεται στην ενδυνάμωση και αξιοποίηση της ερευνητικής δραστηριότητας της περιφέρειας καθώς και στη σύνδεση της με το παραγωγικό και εμπορικό περιβάλλον και τη δημόσια διοίκηση. Όπως και παραπάνω, έτσι και σε αυτό το στόχο, ένα μέρος των οικονομικών αναγκών θα καλυφθεί από το αντίστοιχο ΤΕΠ (European Commission, 2014).

Από τους κυριότερους παράγοντες, που συμβάλλουν στην αναπτυξιακή πορεία μιας περιφέρειας είναι το κομμάτι των υποδομών. Σύμφωνα, λοιπόν, με το ΠΕΠ της ισχύουσας περιόδου κρίνεται επιτακτική η ανάγκη συμπλήρωσης, αναβάθμισης και ολοκλήρωσης των μεταφορικών υποδομών της περιφέρειας, τόσο για την ανάπτυξη της όσο και την απασχόληση (European Commission, 2014).

Ο πέμπτος στόχος, αναφέρεται στη διαφύλαξη και αειφορία του περιβάλλοντος καθώς και τον τρόπο που αυτή θα επιτευχθεί. Επισημαίνεται, λοιπόν, πως για την επίτευξη αυτού του στόχου, θα πρέπει να εφαρμοσθούν καινοτόμες μέθοδοι και εργαλεία που θα συμβάλλουν στην αποδοτικότερη χρήση των πόρων και κατά συνέπεια στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Βέβαια, η προσπάθεια αυτή θα πρέπει να περιορίζεται σε περιφερειακή και τοπική κλίμακα για να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Με τον τρόπο αυτό, θα περιοριστεί κατά πολύ το περιβαλλοντικό αντίκτυπο που προκαλούν οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες (European Commission, 2014).

Ο έκτος και τελευταίος αλλά εξίσου σημαντικός γενικός στόχος, εστιάζει στην αντιμετώπιση και καταπολέμηση του φαινομένου της χωρικής πόλωσης κάποιων υποπεριοχών της περιφέρειας.

Για το λόγο αυτό, προτείνονται μέσα από το ΠΕΠ προγράμματα που θα ενισχύσουν την ανάπτυξη τέτοιων περιοχών, την επιχειρηματικότητα τους, ενώ παράλληλα θα αμβλύνουν φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού (European Commission, 2014).

3.4.2 ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2014-2020

Οι ειδικοί στόχοι που τέθηκαν την παρούσα περίοδο ήταν στο σύνολο τους έξι (Ε.Ε.Τ.Α.Α Α.Ε, 2015):

i. Προώθηση και ενίσχυση των τομέων της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων.

Σε αυτό τον πρώτο, σύμφωνα με το ΠΕΠ, άξονα προτεραιότητας οι δράσεις που θα πρέπει να εφαρμοσθούν εμπίπτουν κυρίως στην αξιοποίηση των εφαρμογών που προσφέρονται μέσα από τις ΤΠΕ και τις ψηφιακές υποδομές. Ακόμη, μέσω της ενίσχυσης και υποστήριξης των αρμόδιων φορέων πολιτισμού και της ηλεκτρονικής προβολής των πόρων της περιφέρειας θα μπορούσαν να αναδειχθούν σημαντικά πολιτιστικά στοιχεία που θα αξιοποιούσαν και το συγκριτικό πλεονέκτημα της.

ii. Αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού και ικανοτήτων αυτού – κοινωνική ενσωμάτωση.

Σε αυτόν τον άξονα προτεραιότητας εντοπίζονται δράσεις που σχετίζονται: με τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την απασχόληση, με υπηρεσίες φροντίδας και φιλοξενίας παιδιών, με υποδοχή και κοινωνική ενσωμάτωση ιδιαίτερων κοινωνικών ομάδων όπως είναι η ρομά και οι μετανάστες, με ΚΔΑΠ²⁴ και ειδική εκπαιδευτική υποστήριξη για άτομα με ειδικές ανάγκες και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες που αναφέρονται σε ζητήματα υγείας και καταπολέμησης της φτώχειας.

iii. Αξιοποίηση και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού

Για την υλοποίηση και αποκατάσταση του ανθρώπινου δυναμικού απαιτούνται δράσεις και ενέργειες που σχετίζονται με αναβάθμιση των υποδομών εκπαίδευσης και υγείας σε όλες τις βαθμίδες καθώς και με τη βελτίωση της δυνατότητας των ΑΜΕΑ²⁵ σε αυτές τις υποδομές.

---

²⁴ Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης

²⁵ Άτομα με Ειδικές Ανάγκες

iv. Διαφύλαξη και προστασία του περιβάλλοντος, δημιουργία οικονομίας φιλικής προς το περιβάλλον.

Σε αυτή την κατηγορία των ειδικών στόχων παρουσιάζονται δράσεις που στοχεύουν στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται σε δραστηριότητες αναβάθμισης του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος, προστασία και προβολή περιοχών Natura αλλά και χώρων με ιδιαίτερη πολιτιστική κληρονομία. Ακόμη έμφαση έχει δοθεί στο βιοκλιματικό σχεδιασμό, στη διαχείριση αποβλήτων, στα μέτρα αντιμετώπισης και πρόληψης των φυσικών καταστροφών. Φυσικά, σε μία τέτοια κατηγορία δεν θα μπορούσαν να παραληφθούν εκείνα τα έργα που καθιστούν ποιοτικό και επαρκές πόσιμο νερό. Σε αυτό μπορούν να συμβάλλουν δράσεις και σχέδια διαχείρισης λεκανών απορροής (Ε.Ε.Τ.Α.Α Α.Ε, 2015).

v. Ολοκλήρωση, συμπλήρωση και εκσυγχρονισμός υποδομών.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί ο τομέας των υποδομών διαδραματίζει κύριο ρόλο στην οικονομική αλλά και κοινωνική ανάπτυξη μιας περιφέρειας. Έτσι, το ΠΕΠ για την παρούσα περίοδο προτείνει ως ειδικό στόχο την αναβάθμιση των οδικών δικτύων και συνδέσεων τοπικού επιπέδου με το διαπεριφερειακό δίκτυο.

vi. Τεχνική ενίσχυση ΕΤΠΑ & ΕΚΤ (Ε.Ε.Τ.Α.Α Α.Ε, 2015)

3.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψιν όλες τις προηγούμενες αναφορές και διαχρονικές παρουσιάσεις των ΠΕΠ για την περιφέρεια Θεσσαλίας παρουσιάζονται κάποια συμπεράσματα, τα οποία προκύπτουν και από τον παρακάτω πίνακα (*Πίνακας 4: Σύνοψη γενικών στόχων των ΠΕΠ*).

	Τεχνολογία	Τεχνογνωσία	Ανθρ. Δυναμικό	Χωρικές ανισότητες	Περιβάλλον	Οικ., Κοιν. Συνοχή	Υποδομές	Έρευνα	Παραγωγική δραστ.
ΠΕΠ 2000- 2006	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗
ΠΕΠ 2007- 2013	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✓
ΠΕΠ 2014- 2020	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓

Πίνακας 4: Σύνοψη γενικών στόχων των ΠΕΠ

Ιδία επεξεργασία

Είναι, λοιπόν, εμφανές πως υπάρχει επανάληψη στόχων από την μία περίοδο στην επόμενη. Το γεγονός αυτό ίσως να οφείλεται στο ότι από την πρώτη κιόλας περίοδο των ΠΕΠ οι στόχοι που τέθηκαν δεν υλοποιήθηκαν ή ακόμη και να πραγματοποιήθηκαν, δεν ήταν σε ικανοποιητικό βαθμό. Έτσι επαναδιατυπώθηκαν και στα μελλοντικά!!

Ξεκινώντας από την περίοδο 2000-2006, έγιναν προτάσεις που αφορούσαν την τεχνολογία, την τεχνογνωσία των εργαζόμενων καθώς επίσης την απασχόληση του διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού.

Περνώντας τώρα στη δεύτερη περίοδο (2006-2013), καταγράφονται νέες προτάσεις και στόχοι προς υλοποίηση. Αυτοί σχετίζονται με τις χωρικές ανισότητες, το περιβάλλον, την οικονομική αλλά και κοινωνική συνοχή και την παραγωγική δραστηριότητα. Συνεπώς, από μια πρώτη ματιά φαίνεται πως οι στόχοι της πρώτης περιόδου να έχουν υλοποιηθεί εφόσον δεν προτείνονται εκ νέου. Βέβαια, αξίζει να τονισθεί πως η εκπόνηση του παρόντος ΠΕΠ είχε λάβει χώρα πριν να γίνει αισθητή σε όλους οι οικονομική κρίση. Συνεπώς, τα ζητήματα που τέθηκαν σε αυτό, σχετίζονταν περισσότερο με τη βελτίωση και εξέλιξη της υπάρχουσας κατάστασης, παρά με την αντιμετώπιση οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων.

Φτάνοντας στην τρίτη περίοδο, η οποία ισχύει και σήμερα, προτείνονται ξανά κάποιοι στόχοι τόσο από το ΠΕΠ της δεύτερης περιόδου, όσο και από αυτό της πρώτης. Οι προτεραιότητες, λοιπόν, αυτού του ΠΕΠ είναι η ένταξη του ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας, η άμβλυνση των χωρικών ανισοτήτων, η αειφορία και η βιωσιμότητα του περιβάλλοντος, ο εκσυγχρονισμός, η βελτίωση και η δημιουργία υποδομών, η ενίσχυση της έρευνας και η σύνδεση της με την παραγωγή και το εμπόριο και τέλος η αύξηση της παραγωγικής δραστηριότητας. Οι νέοι δύο στόχοι ήταν αυτοί των υποδομών και της έρευνας. Μάλιστα, το ανθρώπινο δυναμικό ήταν ένας στόχος από την πρώτη περίοδο που όμως επανήλθε. Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί με δύο τρόπους: Πρώτον ή ότι το τότε πρόβλημα δεν είχε καλυφθεί επαρκώς, ή δεύτερον ότι επανήλθε ξανά στο προσκήνιο όντας στην περίοδο της οικονομικής κρίσης. Όσον αφορά στο περιβάλλον ως γνωστόν τα τελευταία χρόνια αποτελεί κύριο ζήτημα για την Ε.Ε γι' αυτό και προτείνεται εκ νέου, εξαιτίας δηλαδή της σημαντικότητας και της σπουδαιότητας του. Η παραγωγική δραστηριότητα και η αύξηση της, είναι ένας άξονας προτεραιότητας που επαναλαμβάνεται αυτές τις δύο τελευταίες καθώς η Ελλάδα, δεν αξιοποιεί το συγκριτικό της πλεονέκτημα σε πληθώρα αγαθών, αλλά καλύπτει τις ανάγκες της με εισαγόμενα προϊόντα. Η άποψή μου, λοιπόν πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα είναι πως ορθά η Ε.Ε προτείνει αυτό το στόχο ξανά. Μπορεί αν τον «εκμεταλλευτούν» σωστά να αποτελέσει την κινητήριο δύναμη για την στροφή και την έξοδο από την κρίση.

Επιλογικά, οι ειδικοί στόχοι επαναλαμβάνονται αρκετές φορές μεταξύ των ΠΕΠ, γεγονός απόλυτα αιτιολογημένο, αφού έχουν προκύψει από τους γενικούς στόχους. Συνεπώς όπου υπάρχει ταύτιση των γενικών στόχων μεταξύ των τριών ΠΕΠ, εντοπίζεται και ταύτιση των κοινών ειδικών στόχων. Παρόλα αυτά, αυτό δεν είναι απόλυτο καθώς δεν είναι λίγες οι φορές που προτείνονται και νέοι ειδικοί στόχοι πάνω στον ίδιο γενικό στόχο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

4.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η λέξη «αξιολόγηση» είναι σύνθετη και προέρχεται από το «αξία + λέγω» και είναι η απόδοση σημασίας, αξίας σε ένα πρόσωπο, αντικείμενο ή κατάσταση. Λέγοντας «αξία» νοούνται συνήθως 3 πράγματα (Παπαδάκης, 2010):

- i. Χαρακτηρισμός αυτής της ιδιότητας που αξιολογείται ως θετική ή αρνητική.
- ii. Σύγκριση του αποτελέσματος μεταξύ ομοειδών πραγμάτων.
- iii. Πραγμάτωση του στόχου που έχει τεθεί σε συγκεκριμένο βαθμό.

Κάθε άνθρωπος στη καθημερινότητα του, αξιολογεί, συγκρίνει και σταθμίζει τις επιλογές του, δηλαδή τις αξιολογεί. Στην περίπτωση αυτή, γίνεται αναφορά για ανεπίσημη και προσωπική αξιολόγηση που βασίζεται σε υποκειμενικές κρίσεις και απόψεις.

Υπάρχουν όμως και αξιολογήσεις που γίνονται με βάση οργανωμένες διαδικασίες, με συστηματικό τρόπο και θεωρητικές μεθόδους-πρακτικές. Τότε γίνεται αναφορά σε «επίσημες αξιολογήσεις» ή αλλιώς « συστηματικές αξιολογήσεις». Είναι δηλαδή, επιστημονικά έγγραφα που στηρίζονται σε αποδεδειγμένες τεχνικές (Φαιτάκη, et al., 2008).

Κλείνοντας, λοιπόν, αξίζει να σημειωθεί πως οι αξιολογήσεις αποτελούν κομβικό σημείο για την υλοποίησή ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος αφού το επηρεάζουν καθ' όλη τη διάρκεια της «ζωής» του. Από τη στρατηγική θέτοντας κάποια ερωτήματα, την πραγμάτωση έως και την αξιοποίησή τους (ΕΣΠΑ, 2014).

4.2 ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η έννοια της αξιολόγησης εμφανίζεται για πρώτη φορά στη Βόρειο Αμερική, μετά το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Χρησιμοποιήθηκε ως ένα εργαλείο του εκπαιδευτικού συστήματος για την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της περιόδου αυτής. Στην Ευρώπη, ο παραπάνω όρος εμφανίζεται και χρησιμοποιείται πιο εντατικά στη δεκαετία του 1970, για διάφορα θέματα και συγκυρίες που απασχολούν την εκάστοτε χώρα (Europa, 2013).

Αξίζει να τονισθεί πως από τις κυριότερες παραμέτρους αυτής είναι ο χρόνος. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως η αξιολόγηση είναι μια διαδικασία δυναμική και όχι στατική, που επηρεάζεται και διαμορφώνεται, με το εύρος των αναγκών που καλείται να καλύψει,

αλλά και ανάλογα με τον οργανισμό ή την κυβέρνηση από την οποία δέχεται τις εντολές. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο όρος της αξιολόγησης εμφανίζεται στη μεταρρύθμιση του 1988 στα πλαίσια της Αναπτυξιακής Περιφερειακής Πολιτικής και έκτοτε αποτελεί σημαντικό στοιχείο στην ορθή λειτουργία των Διαρθρωτικών ταμείων. Έτσι, τα κράτη μέλη υποβάλλουν στην ΕΕ τα σχέδια τους για την επίτευξη της περιφερειακής ανάπτυξης, ακολουθούν διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο για να καταλήξουν στα ΚΠΣ τα οποία και ορίζουν τις βασικές κατευθύνσεις που πρέπει να ακολουθήσουν τα προγράμματα.

Σε κάθε στάδιο πραγμάτωσης αυτών, λαμβάνει χώρα η αξιολόγηση, καθώς πλέον θεωρείται ένας από τους «μηχανισμούς» άμβλυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων και της επίτευξης της κοινωνικής συνοχής (Euroopa, 2013).

4.3 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι αξιολογήσεις λαμβάνουν χώρα σε προσωπικό επίπεδο αλλά και σε επιστημονικό. Στην δεύτερη περίπτωση, εμπίπτει και η αξιολόγηση ενός Περιφερειακού Προγράμματος. Μάλιστα, η υλοποίηση της γίνεται σε δύο βασικά στάδια, ένα σε επίπεδο διοικητικής περιφέρειας και ένα σε επίπεδο χωρικής ενότητας. Έτσι, όμως προκύπτει το πρόβλημα ότι θα πρέπει στο τέλος τα συμπεράσματα να ανάγονται σε επίπεδο προγράμματος, για το λόγο αυτό οι μελετητές θα πρέπει να έχουν στη διάθεση τους εργαλεία ώστε να καθίσταται αυτό εφικτό. Τέτοια εργαλεία είναι:

- ❖ Η σύνθεση των εκροών των αποτελεσμάτων για τη συνολική εικόνα της χωρικής ενότητας.
- ❖ Η σύνθεση των τελικών αποτελεσμάτων ώστε να εντοπισθούν οι συνολικές επιπτώσεις για τη χωρική ενότητα.
- ❖ Ειδικά μέτρα αντιμετώπισης για τις διασυνοριακές περιοχές, μεταξύ των περιφερειών διοίκησης.

Η λύση του παραπάνω ζητήματος είναι η ανάλυση του earmarking και των Κ.Θ.Π, με την προϋπόθεση ότι θα έχει αποσαφηνιστεί εάν οι ειδικοί στόχοι κατά Άξονα Προτεραιότητας έχουν διαφορές ανά Περιφέρεια, ή εάν η βαρύτητα που έχει δοθεί σε αυτούς διαφοροποιείται ανά Περιφέρεια.

4.4 ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Ο Κανονισμός Κοινών Διατάξεων 1303/2013 ή CPR, όπως λέγεται, ορίζει πως όλα τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να προβούν σε μια σειρά αξιολογήσεων για την καλύτερη δυνατή υλοποίηση και πραγμάτωση του σχεδιασμού (ΕΣΠΑ , 2014). Συμβάλλει επίσης, στην αποδοτικότερη εφαρμογή χρήση και αξιοποίηση των πόρων και των πολιτικών της ΕΕ. Είναι ένα κριτικό εργαλείο που στοχεύει στην ολοένα και μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και συνάφεια των παρεμβάσεων που λαμβάνουν χώρα μέσα από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα. Έχει διττό χαρακτήρα που μπορεί να είναι επιχειρησιακός ή στρατηγικός και γίνεται με γνώμονα τις κατευθύνσεις των αρμόδιων υπηρεσιών της ευρωπαϊκής επιτροπής (ΕΣΠΑ 2007-2013, 2013). Έτσι, λοιπόν, διακρίνει τρία είδη αξιολογήσεων, την «εκ των προτέρων αξιολόγηση» την « αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου» και τέλος την «εκ των υστέρων αξιολόγηση» (ΕΣΠΑ , 2014).

Η εκ των προτέρων αξιολόγηση ή ex-ante evaluation, όπως ονομάζεται στη διεθνή βιβλιογραφία, είναι μία θεωρητική ανάλυση. Μέσω αυτής καταβάλλεται προσπάθεια εκτίμησης της ισχύς και της μελλοντικής μεταβολής που θα επιφέρει ένα πρόγραμμα πριν όμως ξεκινήσουν τα στάδια για την υλοποίηση του. Μάλιστα, κατά την τρέχουσα περίοδο, 2014-2020, εκδόθηκε μια εγκύκλιος με αριθμό (α.π. 30941 /ΕΥΣΣΑΑΠ 1605/12-7-2013) στην οποία περιγράφονται ζητήματα που σχετίζονται με αυτό το στάδιο της αξιολόγησης και τη στρατηγική περιβαλλοντικής εκτίμησης των ΠΕΠ. Μέσα σε αυτή, βρίσκονται δηλαδή όλες οι δομικές κατευθύνσεις για την πραγμάτωση αυτής της αξιολόγησης, οι οποίες και κατατέθηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή μαζί με τα Επιχειρησιακά (ΕΣΠΑ , 2014).

Αξιολογήσεις πραγματοποιούνται και κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου, σχετιζόμενες τόσο με την εφαρμογή (αξιολόγηση εφαρμογής ή αλλιώς implementation evaluation) όσο και με τα αποτελέσματα που δύναται να έχει μία παρέμβαση (αξιολόγηση επιπτώσεων). Η πρώτη λαμβάνει χώρα κατά τη διαδικασία υλοποίησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων καθώς μελετά τον τρόπο υλοποίησής και διαχείρισής τους. Είναι μια αρκετά πολύτιμη αξιολόγηση και για το λόγω αυτό θα πρέπει να διεξάγεται από τα πρώτα κιόλας στάδια. Αντίθετα, η αξιολόγηση επιπτώσεων μελετά τις συνέπειες μιας παρέμβασης, το βαθμό που έχουν επιτευχθεί οι στόχοι και κατά πόσο επηρέασε η παρέμβαση τη στοχοθεσία.

Σκοπός της είναι, να γίνει σαφής διαχωρισμός μεταξύ των επιπτώσεων που προκλήθηκαν από την παρέμβαση και των υπόλοιπων. Είναι, λοιπόν, κατανοητό πως αυτού του είδους η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται προς την ολοκλήρωση της περιόδου (ΕΣΠΑ , 2014).

Στο τελευταίο στάδιο των αξιολογήσεων βρίσκεται η εκ των υστέρων αξιολόγηση (ex-post evaluation) που στοχεύει στην σύνθεση μιας ολοκληρωμένης εικόνας της περιόδου. Μέσα σε αυτή εξετάζονται θέματα που αφορούν την αποτελεσματικότητα των Ταμείων στην οικονομική, κοινωνική εδαφική συνοχή αλλά και στους στόχους της ΕΕ για μια «έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη» (ΕΣΠΑ , 2014).

4.5 ΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Πρέπει να τονισθεί στο παρόν υπό κεφάλαιο, πως εντοπίστηκε μεγάλο ζήτημα στον εύρεση των κειμένων των αξιολογήσεων, γι' αυτό και περιγράφονται όσα από αυτά τα έγγραφα κατάφεραν να βρεθούν.

4.5.1 EX-ANTE ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2000-2006

Το Β' ΚΠΣ της Π. Θεσσαλίας της περιόδου 1994-1999 είχε δώσει έμφαση στην αγροτική παραγωγή, στην αποβιομηχάνιση καθώς και στη γεωγραφική θέση της περιφέρειας με άλλα μεγάλα δίκτυα (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Έτσι οι βασικοί στόχοι της περιόδου είναι οι εξής (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999):

- i. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στον αγροτικό τομέα και η ανάπτυξη αυτών των περιοχών.
- ii. Η ενίσχυση στο δευτερογενή τομέα ώστε να καθίσταται ανταγωνιστικός.
- iii. Καλύτερο μεταφορικό οδικό δίκτυο, ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση από και προς τις αγροτικές και βιομηχανικές περιοχές.
- iv. Η προστασία του περιβάλλοντος και η ορθολογικότερη διαχείριση αστικών αλλά και βιομηχανικών αποβλήτων.

Όσον αφορά την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα πιστεύεται πως θα επιτευχθεί μέσα την προβολή κάποιων δυναμικών κλάδων (βαμβάκι) και κάποιων άλλων επιλεγμένων (θερμοκήπια).

Γίνεται επίσης προσπάθεια και για προώθηση του τουρισμού και της αλιείας σε ορεινές και νησιωτικές γεωγραφικές περιοχές αντίστοιχα (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Ο δεύτερος στόχος που σχετίζεται με τον δευτερογενή τομέα προσανατολίζεται κυρίως προς τη βελτίωση υποδομών και υπηρεσιών που στηρίζουν τη βιομηχανία. Σημαντικό γεγονός είναι και η εισαγωγή της καινοτομίας και ανταγωνιστικότητας (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Τα μεταφορικά δίκτυα διαδραματίζουν έναν πολύ σημαντικό παράγοντα για την επίτευξη διαπεριφερειακών συνδέσεων. Υψίστης σημασίας είναι και η σύνδεση των λιμένων του Βόλου και της Ηγουμενίτσας (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Ο τέταρτος στόχος σχετίζεται με το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής. Γι' αυτό το λόγο καταβάλλεται προσπάθεια για την διαχείριση αποβλήτων σε αστικά κέντρα. Προτείνεται ακόμη η κατασκευή ΧΥΤΑ μέσω της οποίας θα καλύπτεται το 75% των απορριμμάτων της περιφέρειας. Σημαντική είναι επίσης και η συμβολή δομών και υποδομών στους τομείς της υγείας, του πολιτισμού, του αθλητισμού οι οποίοι θα ενισχύσουν την τουριστική αναβάθμιση. Τέλος, προτεραιότητα δίνεται και στην επαγγελματική επιμόρφωση των αγροτών σε σύγχρονες μεθόδους αγροτικής παραγωγής (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Τα αποτελέσματα του Β' ΚΠΣ ομαδοποιούνται βάση τριών κατηγοριών (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999):

- i. Σε εκείνες τις δράσεις που καλύπτουν ή θα καλύψουν σε μεγάλο βαθμό τους στόχους.
- ii. Σε εκείνες που πρέπει να γίνουν σημαντικές προσπάθειες ώστε να ολοκληρωθούν ή να μπορούν να αξιοποιηθούν τα αποτελέσματά τους.
- iii. Σε αυτές που απαιτούν ανασχεδιασμό ώστε να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητά τους στο Γ' ΚΠΣ

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα αρδευτικά έργα, τα μικρά οδικά έργα, οι λιμενικές εγκαταστάσεις, η ύδρευση, η διαχείριση απορριμμάτων, η δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η αποχέτευση κι ο αθλητισμός (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Περνώντας στην δεύτερη κατηγορία τα έργα που περιλαμβάνονται είναι: η ενίσχυση των μεταφορικών υποδομών και των παραγωγικών επενδύσεων στην μεταποίηση, στον τουρισμό, στην έρευνα, στην τεχνολογία και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Στην τρίτη και τελευταία κατηγορία είναι όλα τα ζητήματα του αγροτικού και γεωργικού τομέα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι ανθρώπινοι πόροι, το περιβάλλον, οι περιφερειακές ανισότητες, η αστική και χωροταξική ανάπτυξη και οργάνωση. Για να καθίστανται πιο κατανοητές οι ανάγκες της περιφέρειας κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν τα βασικά πλεονεκτήματα δυνατά και αδύναμα στοιχεία αυτής. Όπως, λοιπόν, επισημαίνεται μέσα από τη European Commission το 1999 ‘‘Sixth Periodic Report on the Social and regions in the European Union’’ η Θεσσαλία υπολείπεται σε μεγάλο βαθμό στα μικροοικονομικά μεγέθη και στην ανταγωνιστικότητα. Τα αποτελέσματα αυτών είναι ότι δεν ανήκει στις «δυνατές» ευρωπαϊκές περιφέρειες αλλά επίσης αδυνατεί να ακολουθήσει τις άλλες περιφέρειες του νότου που από το 1980 και έπειτα γνωρίζουν μεγάλη ανάπτυξη. Παρατηρείται όμως, τα δύο τελευταία χρόνια μια άμβλυση όσους αφορά τις αποκλίσεις αυτές σε εθνικό επίπεδο. Αναμένονται τα ίδια αποτελέσματα και στη Θεσσαλία εξαιτίας των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Ακόμη, η ύπαρξη του πρωτογενή τομέα «χαρακτηρίζει» την τοπική οικονομία. Βέβαια, αυτή η κατάσταση φέρει τόσο συγκριτικά πλεονεκτήματα (μεγαλύτερη πεδιάδα) όσο και μειονεκτήματα που σχετίζονται με ένδειξη καθυστερημένης οικονομικής βάσης (μονοκαλλιέργεια βαμβακιού, προβλήματα κατάρτισης ανθρώπινου δυναμικού, μη υπαρκτή σύνδεση φυτικής και ζωικής παραγωγής). Όλα τα παραπάνω προκαλούν έντονες πιέσεις για μείωση της απασχόλησης και ενίσχυση των θετικών εξελίξεων για στροφή στην αγορά. Σοβαρό πρόβλημα αποτελεί η άρδευση της θεσσαλικής πεδιάδας η οποία γίνεται μέσα από γεωτρήσεις που προκαλούν υπεράντληση του υπογείου υδροφόρου ορίζοντα (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Στον μεταποιητικό τομέα η Θεσσαλία διαθέτει μια ισχυρή βιομηχανική παραγωγή ιδιαίτερα μεταξύ Λάρισας – Βόλου. Το πρώτο μισό του 1990 συνοδεύεται από διακοπή λειτουργίας των επιχειρήσεων και αύξηση ανεργίας, γεγονός που πλέον έχει αντιμετωπισθεί με συγκρατημένη αλλά παράλληλα υπαρκτή βιομηχανική ανάκαμψη.

Αυτή η πορεία φαίνεται να συνεχίζεται και μελλοντικά μέσω του διεθνή ανταγωνισμού (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Ακόμη όσον αφορά τους τουριστικούς πόρους η περιφέρεια διαθέτει πληθώρα από αυτούς που εντοπίζονται κυρίως στις ορεινές δυτικές ζώνες, στα νησιά και στο ανατολικό παραλιακό μέτωπο. Παρόλα αυτά, ο τουρισμός είναι περιορισμένος λόγω της έλλειψης ποιότητας υπηρεσιών και τουριστικών υποδομών ενώ παραμένει προσανατολισμένος στον μαζικό παραθαλάσσιο τουρισμό (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Στην περιφέρεια Θεσσαλίας η ανεργία είναι πάνω από τους μέσους όρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και της χώρας. Μέχρι το 1991 έντονη ήταν η παρουσία του πρωτογενή τομέα ενώ εκ τότε την πρώτη θέση κατέλαβε ο τριτογενής τομέας.

Αυτή η αλλαγή στην διάρθρωση της οικονομίας θα φέρει πιέσεις στην αγορά εργασίας λόγω της εξόδου των απασχολούμενων από τον πρωτογενή τομέα (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Ο τομέας των μεταφορών επίσης, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την περιφέρεια Θεσσαλία εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης αλλά και επειδή πολλοί οδικοί άξονες υστερούν σε γεωμετρικά χαρακτηριστικά και χάραξη. Ο ΠΑΘΕ βρίσκεται σε στάδιο ολοκλήρωσης από το Β'ΚΠΣ, οι υπόλοιπες διαπεριφερειακές συνδέσεις με τις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας κεντρικής και δυτικής Μακεδονίας και Ηπείρου δεν πληρούν τα χαρακτηριστικά αυτοκινητοδρόμου, ούτε πολλές φορές το βασικό οδικό άξονα. Σημαντική είναι η κατασκευή του οδικού άξονα Ε65 που θα συνδέει τη Θεσσαλία με την Εγνατία Οδό. Όσον αφορά τις σιδηροδρομικές και αεροπορικές τηλεπικοινωνιακές συνδέσεις, βρίσκονται ακόμη σε τροχιά ανάπτυξης. Περιθώρια βελτίωσης εντοπίζονται και στους τομείς της Υγείας-Πρόνοιας καθώς και της εκπαίδευσης. Εντοπίζονται περιφερειακές ανισότητες με ήπια μορφή μεταξύ του ανατολικού τμήματος (Λάρισα και Μαγνησία) και του δυτικού τμήματος (Καρδίτσα και Τρίκαλα) αλλά μεταξύ ορεινού και πεδινού χώρου. Ανισότητες παρατηρούνται και μεταξύ των δύο φύλων. Μπορεί να εντοπίζεται μια σύγκλιση στις δεξιότητες και στα προσόντα όμως τα ποσοστά ανεργίας των γυναικών είναι υψηλότερα από εκείνα των ανδρών. Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι περιβαλλοντικοί πόροι εντοπίζονται σε ικανοποιητικό βαθμό στην Θεσσαλία, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν ασκούνται πιέσεις.

Τέτοιες είναι το ελλειμματικό ισοζύγιο στο υδάτινο στοιχείο, η διάσπαρτη δόμηση στην ύπαιθρο, καθώς και η μη εφαρμογή πολιτικών πρόληψης για τεχνολογικές φιλικές προς το περιβάλλον. Έτσι, λοιπόν μέσα από την ανάλυση SWOT που έγινε στην ex-ante αξιολόγηση της περιόδου 2000-2006 προέκυψαν 3 εσωτερικοί στόχοι, στους οποίους πρέπει να προστεθεί ακόμη ένας. Σημαντικό στοιχείο είναι ότι αειφορία δεν αποτελεί αυτόνομο στόχο, αλλά εμπεριέχεται στους υπόλοιπους. Οι τέσσερις αυτοί στόχοι, επιμερίζονται σε δέκα ειδικούς. Η γενική, λοιπόν, εκτίμηση είναι πως η στρατηγική έχει λάβει υπόψη τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες της περιφέρειας και προσπαθεί να τα «μετατρέψει» σε στόχους και άξονες παρέμβασης. Τέτοιες προσπάθειες επικεντρώνονται κυρίως: στην απόδειξη κεντροβαρικής θέσης της περιφέρειας, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, στην προώθηση του αγροτικού τομέα, στην ισορροπημένη τομεακή οικονομική βάση, σε ζητήματα ανεργίας και προστασίας του περιβάλλοντος στο πλαίσιο της αειφορίας (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Πρέπει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος των πόρων (1/3) του προγράμματος υποστηρίζει τις παραγωγικές δραστηριότητες λόγω του ότι ο πρωτογενής τομέας, έχει κεντρική σημασία για την Θεσσαλία, δέχεται πίεση και προοπτικές για αλλαγή και έλκει λιγότερο από ότι οι άλλοι δυο τομείς τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Από την άλλη πλευρά δεν μπορεί να γίνει εκτίμηση της κατανομής των πόρων μεταξύ των 4 νομών, παρά μόνο μεταξύ ορεινών-νησιωτικών περιοχών και αστικών (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Στον κλάδο της απασχόλησης κατανέμεται μόλις, το 7% των πόρων για τις κατηγορίες των ανέργων, των γυναικών και των ηλικιωμένων. Δεν προβλέπεται, δηλαδή κάποια δράση για ομάδες που υφίστανται τον κοινωνικό αποκλεισμό (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

Μέσα από έναν πίνακα έλαβε χώρα η συσχέτιση των ειδικών στόχων με δέκα κριτήρια αειφορίας τα αποτελέσματα έδειξαν πως δεν εντοπίζονται έντονες αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, καθώς οι θετικές είναι πολύ περισσότερες. Πρέπει όμως, να τονισθεί πως και οι ελάχιστες αρνητικές που εντοπίστηκαν θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στη διαδικασία σχεδιασμού των αναλυτικότερων δράσεων. Έπειτα, από την παραπάνω ανάλυση παρατηρείται εναρμόνιση και των τεσσάρων γενικών στόχων με τις κοινοτικές πολιτικές για ανάπτυξη των περιφερειών (Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999).

4.5.2 ΟΝ GOING ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 2000-2006

4.5.2.1 ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Εντοπίζονται κάποιες αλλαγές σε σχέση με την ανάλυση στην οποία βασίστηκε ο σχεδιασμός του ΠΕΠ Θεσσαλίας στην παρούσα περίοδο. Αυτές αφορούν τους τομείς της ανεργίας, της απασχόλησης, το κατά Κεφαλήν ΑΕΠ, ακόμη και τη θεσμοθέτηση του ΠΠΧΣΑΑ²⁶ Θεσσαλίας. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης ήταν επιτακτική και η τροποποίηση της μέχρι τότε ανάλυσης SWOT. Έτσι η στρατηγική του προγράμματος χαρακτηρίζεται από ισορροπία και έλλειψη κενών. Σημαντικό γεγονός που πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη είναι ότι οι εκτιμήσεις αυτές αφορούν μόνο το ΠΕΠ και όχι τα τομεακά προγράμματα τα οποία επηρεάζουν καθοριστικά το τελικό αποτελέσματα (ΑΕ, 2003).

Οι οριζόντιες προτεραιότητες αυτής της περιόδου σχετίζονται με: τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, με τις κατευθύνσεις του ΕΣΔΑ²⁷ για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την ισότητα των δύο φύλων και τέλος την αειφορία και την προστασία του περιβάλλοντος. Παρατηρείται ότι το ΠΕΠ δεν καλύπτει κάποια από τα θέματα καθώς αυτά περιγράφονται μέσα από τα κεντρικά ΕΠ. Παρόλα αυτά, εντοπίζεται συνάφεια μεταξύ αυτών και των στόχων-κατευθύνσεων της Συνθήκης της Λισσαβόνας (ΑΕ, 2003).

Όσον αφορά τον σχεδιασμό των επιμέρους αξόνων παρατηρούνται τα εξής (ΑΕ, 2003):

Ο άξονας 1 του «Παραγωγικού Περιβάλλοντος» κρίνεται πως είναι ικανοποιητικά σχεδιασμένος καθώς έχει αντιμετωπίσει το σύνολο των αδυναμιών, ενώ παράλληλα έχει αξιοποιήσει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιφέρειας.

Ο άξονας 2 της «Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης της Υπαίθρου» έχει επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Αυτές σχετίζονται με τη συρρίκνωση αυτού του τομέα ενώ η περιφέρεια διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα.

Ο άξονας 3 ο οποίος αναφέρεται στην «ποιότητα ζωής» εμπεριέχει τις οριζόντιες βασικές υποδομές, δηλαδή την περιβαλλοντική, την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

---

²⁶ Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

²⁷ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Ο άξονας 4 της « αξιοποίησης της θέσης της περιφέρειας και η ανάδειξη της σε κόμβο δικτύων», αντιμετωπίζει έλλειψη σε υποδομές, προσπαθεί όμως να θέσει τα θεμέλια για να επέλθει ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα.

Ο 5^ο και τελευταίος άξονας των « ανθρώπινων πόρων» έχει υιοθετήσει μια διαφορετική προσέγγιση εν συγκρίσει με τα προηγούμενα προγράμματα. Περιλαμβάνει δηλαδή σχέδια και δράσεις για την κατάρτιση, την απασχόληση και την ισότητα των ευκαιριών.

4.5.2.2 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Το ΠΕΠ εντάχθηκε με αργούς ρυθμούς στην ελληνική πραγματικότητα, στη συνέχεια όμως ακολούθησε μια επιταχυνόμενη πορεία. Αυτή η πορεία και η δυναμική, προδιαγράφει σταδιακή βελτίωση όλων των επιδόσεων. Λόγω της αργοπορίας στη χρηματοδότηση, είναι λογικό να έχουν ολοκληρωθεί μέχρι και τον Ιούνιο του 2003 ελάχιστα έργα. Έτσι, η αποδοτικότητά του παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, κάτι που όμως δεν προδικάζει και τη μελλοντική πορεία. Ακόμη, σε κάθε άξονα αναφέρονται εκείνοι οι παράγοντες που δυσχεραίνουν την υλοποίηση του. Αρχικά, στον άξονα 1, το πρόβλημα εντοπίζεται κυρίως στις διαρθρωτικές αδυναμίες του ίδιου του παραγωγικού συστήματος (αντιπεριβαλλοντικό μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης, κατακερματισμός). Όσον αφορά τον άξονα 2 παρόλο που υπάρχει καθυστέρηση λόγω έκδοσης ΚΥΑ²⁸ και άλλων θεσμικών πλαισίων από το Υπουργείο Γεωργίας, παρουσιάζεται απορρόφηση ίση περίπου με τη του προγράμματος. Μάλιστα, εκτιμάται πως η μελλοντική πορεία θα είναι ιδιαίτερα γρήγορη. Ο τρίτος άξονας παρουσιάζει υψηλές απορροφήσεις, γεγονός που έχει προκύψει από προηγούμενες αντίστοιχες εμπειρίες του παρελθόντος, κάτι που θα συμβάλλει θετικά στη μελλοντική εξέλιξη και προώθηση του άξονα. Φτάνοντας στον άξονα 4, εντοπίζονται χαμηλές απορροφήσεις. Σε αυτό συνέβαλλε η δέσμευση του 1/3 των πόρων για την κατασκευή έργου μεγάλης κλίμακας (Αυτοκινητόδρομος Ε65). Ο επόμενος άξονας απορροφά το μέσο όρο του ΠΕΠ. Εντοπίζονται καθυστερήσεις που υπάρχουν εξαιτίας των αναγκαίων ρυθμίσεων, αλλά αναμένεται επιτάχυνση ενεργειών στο μέλλον.

Από την άλλη πλευρά, οι οριζόντιοι στόχοι που σχετίζονται με την ισότητα και την απασχόληση παρουσιάζουν αργή βελτίωση, ενώ γρηγορότερη πορεία εντοπίζεται στις περιβαλλοντικές προτεραιότητες (ΑΕ, 2003).

---

²⁸ Κοινή Υπουργική Απόφαση

4.5.2.3 ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Παρατηρείται πως η αναπτυξιακή εικόνα της περιφέρειας είναι σε δυσμενέστερη θέση από αυτή που θεωρούνταν αρχικά πως υπήρχε. Αυτή η κατάσταση θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί είτε μέσω αύξησης των πόρων του ΠΕΠ, είτε μέσω αύξησης των παρεμβάσεων των τομεακών ΕΠ (Πίνακας 5: Παρουσίαση εισηγήσεων του συμβούλου αξιολόγησης) (ΑΕ, 2003).

Άξονες	Προτάσεις
Άξονας 1	Οι πόροι να συνεχίσουν στην ίδια τάξη μεγεθών για τις δημόσιες δαπάνες και να μειωθούν για τις ιδιωτικές.
Άξονας 2	Διάθεση νέων πόρων.
Άξονας 3	Εσωτερική ανακατανομή δράσεων που συνδέονται με περιβαλλοντικές υποδομές και τον αστικό χώρο.
Άξονας 4	Μεταφορά του αυτοκινητοδρόμου Ε65 στο ΕΠ ΟΑΛΑΑ ²⁹ , καθώς δεν θεωρείται πως ενισχύει τη θέση της περιφέρειας.
Άξονας 5	Αύξηση πόρων, η οποία θα συνδέεται με τις ισορροπίες των Διαρθρωτικών Ταμείων.
Άξονας 6	Περαιτέρω αξιοποίηση των δυνατοτήτων του.

Πίνακας 5: Παρουσίαση εισηγήσεων του συμβούλου αξιολόγησης:

Ιδία επεξεργασία

4.5.2.4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αξιολόγηση αυτή, έλαβε χώρα τον Φλεβάρη του 2001, όμως υπάρχουν κάποια στοιχεία που σχετίζονται όμως υπάρχουν κάποια στοιχεία που σχετίζονται με την περιγραφή της υπάρχουσας κατάστασης που έχουν υλοποιηθεί 3-4 χρόνια νωρίτερα.

Για το λόγω αυτό, εντοπίζονται 4 κατηγορίες επικαιροποίησης των σημείων αυτών, οι οποίες είναι (ΑΕ, 2003):

- i. Περιπτώσεις όπου έχουν υπάρξει νέα δεδομένα τα οποία δεν ήταν διαθέσιμα κατά τη σύνταξη του ΠΕΠ.

²⁹ Οδικοί άξονες-Λιμάνια-Αστική Ανάπτυξη

- ii. Περιπτώσεις που υπάρχουν νεότερα δεδομένα για την υλοποίηση και τις επιπτώσεις του ΚΠΣ 1994-1999 και άλλων προγραμμάτων που έχουν ολοκληρωθεί.
- iii. Περιπτώσεις όπου καταγράφονται νέα προγραμματικά δεδομένα (πχ ΠΠΧΣΑΑ).
- iv. Περιπτώσεις οι οποίες προκύπτουν από τη μέχρι σήμερα εμπειρία στην πορεία των ΠΕΠ (πρόκειται για μια θεωρητική κατηγορία αφού δεν θα μπορούσαν να υπάρχουν επιπτώσεις στην ανάλυση, εάν δεν είχαν ολοκληρωθεί σημαντικές παρεμβάσεις).
- v. Διάφορες εξελίξεις που δεν εμπίπτουν σε ποσοτικά δεδομένα, αλλά επηρεάζουν τα συμπεράσματα της ανάλυσης.

Τα δεδομένα που επηρεάζουν την ανάλυση ενός ΠΕΠ είναι: ο πληθυσμός, το περιφερειακό ΑΕΠ, η απασχόληση, η ανεργία, οι τομείς παραγωγής, οι υποδομές και η ποιότητα ζωής, το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και τέλος οι ανισότητες εντός των περιφερειών. Από την άλλη πλευρά οι εξωγενείς εξελίξεις που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του ΠΕΠ είναι: η οικονομική κρίση, οι περιφερειακές ανισότητες, οι εξελίξεις των ΚΑΠ καθώς είναι ισχυρός παράγοντας στη Θεσσαλία ο αγροτικός τομέας καθώς και η οικονομία της χώρας (ΑΕ, 2003).

Μέσα από μία μήτρα συνάφειας που κατασκευάστηκε προέκυψε ότι, όλες οι ανάγκες-διαπιστώσεις της ανάλυσης SWOT έχουν «μετατραπεί» σε στόχους και αντιστρόφως. Το επόμενο βήμα είναι η αξιολόγηση της στρατηγικής και το κατά πόσο είναι συμβατή και επίκαιρη με τις κατευθύνσεις της ΕΕ, έπειτα από την ενδιάμεση αναθεώρηση των προγραμμάτων των Διαρθρωτικών Ταμείων. Αυτές οι κατευθύνσεις δεν αντικαθιστούν το βασικό έγγραφο του 1999, αλλά λειτουργούν συμπληρωματικά.

Είναι κρίσιμο όμως να μελετηθεί η παραπάνω κατάσταση καθώς επηρεάζει τα Διαρθρωτικά Ταμεία και κατ' επέκταση τη χρηματοδότηση. Η συνάφεια εξετάστηκε μέσα από τη δημιουργία αναλυτικών μητρώων συνάφειας, για την καλύτερη και πιο τεκμηριωμένη ανάλυση (ΑΕ, 2003).

4.5.1 EX-ANTE ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΠ ΘΣΗ 2007-2013

Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των ΘΣΗ υπόκεινται σε τμήματα που καταγράφονται και στο δεύτερο κεφάλαιο του ΕΣΠΑ. Είναι μία καλή πρακτική καθώς δίνει τη δυνατότητα σύγκρισης της κατάστασης ανά τομέα σε επίπεδο χώρας, ενώ

παράλληλα εξασφαλίζει μια θεματική πληρότητα όσον' αφορά την ανάλυση του ΠΕΠ (ΑΕ, 2007).

Στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονται πολλά στοιχεία και χαρτογραφικό υλικό. Πηγές αυτών είναι οι ΕΣΥΕ, η Eurostat, το ΕΣΠΑ, σχέδια ΕΠ της νέας περιόδου, ESPON και άλλα. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε βασίστηκε σε κατευθύνσεις και πιο συγκεκριμένα στην 3^η και 4^η εγκύκλιο του ΥΠΟΙΟ³⁰. Δίνεται έμφαση στην ενιαία χωρική ενότητα ΘΣΗ τόσο στα αρνητικά όσο και στα θετικά και των τριών αυτών περιφερειών, ενώ όπου απαιτείται γίνεται αναφορά και σε επιμέρους χαρακτηριστικά της κάθε περιφέρειας. Τέτοιο παράδειγμα αποτελούν οι πίνακες και αυτή η τακτική εξυπηρετεί ώστε να καθίσταται δυνατή η σύγκριση σε εθνικό αλλά ευρωπαϊκό επίπεδο. Τα επεξεργασμένα στοιχεία προβάλλονται σε ποσοστά ή απόλυτα μεγέθη έχοντας ως επίπεδο αναφοράς την ΕΕ, ακόμη και τις περιεχόμενες περιφέρειες (ΑΕ, 2007).

Στη συνέχεια, στη δεύτερη ενότητα γίνεται αναφορά στην αναπτυξιακή φυσιογνωμία των περιφερειών ΘΣΗ όπου και διαπιστώνεται τόσο μέσα από το ΠΕΠ όσο και μέσα από το ΕΣΠΑ, μεγάλη υστέρηση. Μάλιστα, το τελευταίο τονίζει πως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Στερεάς Ελλάδας είναι φαινομενικό και έχει προκύψει λόγω ειδικών συνθηκών. Για το λόγω αυτό, η χωρική ενότητα της Στερεάς Ελλάδας βρίσκεται αρκετά πιο χαμηλά από το μέσο όρο της χώρας αναφορικά με τις αποταμιεύσεις της. Το ΠΕΠ υποστηρίζει ότι η παρούσα οικονομική κατάσταση δύναται να βελτιωθεί εάν αξιοποιηθούν η στρατηγική θέση, το άνοιγμα των συνόρων του βορρά καθώς και οι πύλες εισόδου της χώρας.

Προβλήματα όμως καταγράφονται και σε δημογραφικά ζητήματα καθώς παρατηρείται μείωση του πληθυσμού, λόγω μετανάστευσης αρνητικής φυσικής κίνησης και μη ικανοποιητικούς δείκτες εξάρτησης (ΑΕ, 2007).

Η διάρθρωση της οικονομίας είναι βασισμένη στον 3^ο γενή τομέα και στη συνέχεια ακολουθούν ο 1^ο γενής και ο 2^ο γενής. Επισημαίνονται όμως και κάποια άλλα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά σε άλλους κλάδους και τομείς που χρήζουν αντιμετώπισης. Τέτοια θέματα αφορούν τη γεωργία, τον τουρισμό και τη μεταποιητική δραστηριότητα και απαιτούν ιδιαίτερο χειρισμό (ΑΕ, 2007).

---

³⁰ Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης

Έμφαση έχει δοθεί επίσης και σε θέματα έρευνας και επιχειρηματικότητας, οικονομίας της γνώσης, αλλά και στην ψηφιακή σύγκλιση όπου τα ποσοστά είναι πολύ χαμηλότερα από εκείνα που εντοπίζονται σε ολόκληρη τη χώρα (ΑΕ, 2007).

Παρατηρείται, λοιπόν, πως πρόκειται για μια χωρική ενότητα με σοβαρά προβλήματα και ελλείψεις που δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στους αναπτυξιακούς στόχους της Συνθήκης της Λισαβόνας. Καλύτερη εικόνα παρατηρείται στην εκπαίδευση και στην κοινωνία της γνώσης, ενώ υστέρηση εντοπίζεται και σε θέματα που αφορούν την αγορά εργασίας (ΑΕ, 2007).

Στις υποδομές και πιο συγκεκριμένα στις μεταφορές η προσπελασιμότητα είναι μειωμένη, όπως άλλωστε και σε όλη τη χώρα. Υπάρχουν σημαντικοί άξονες χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν εντοπίζονται ελλείψεις σε υπερτοπικούς άξονες (ΑΕ, 2007).

Ακόμη, μέσα από την ανάλυση του ΠΕΠ εντοπίστηκαν σημαντικές δυνατότητες και υποδομές για ΑΠΕ³¹. Στον τομέα του περιβάλλοντος εντοπίστηκε μεγάλος αριθμός περιοχών ενταγμένων στο δίκτυο Natura 2000, αλλά και σε κάποιες περιοχές υψηλά ποσοστά αέριας ρύπανσης (ΑΕ, 2007).

Ικανοποιητική είναι η κατάσταση σε ζητήματα πολιτισμού, κοινωνικών υποδομών αλλά και χωρικής συνεργασίας. Μεγάλη έμφαση δίνει το ΠΕΠ και σε θέματα που αφορούν περιφερειακές ανισότητες. Για το λόγω αυτό έχει κατασκευασθεί ένας ΣΔΕΑ³² που βασίζεται σε ένα σύνολο μεταβλητών (ΑΕ, 2007).

Σημαντική είναι επίσης, η παρατήρηση ότι μέχρι το 2020 θα προκύψει μια ακόμη μεγαλύτερη πληθυσμιακή μείωση στις ορεινές περιοχές (ΑΕ, 2007).

Η συνολική κοινωνικοοικονομική ανάλυση που λαμβάνει χώρα μέσα από το ΠΕΠ είναι ορθά τεκμηριωμένη και με πλήρη μεθοδολογικά στοιχεία. Έτσι θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για την αναπτυξιακή στρατηγική της χωρικής ενότητας Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Ηπείρου (ΑΕ, 2007).

---

³¹ Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

³² Σύνθετος Δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης

4.5.1.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΑΓΚΩΝ

Μέσα στο ΠΕΠ, εμπεριέχεται ειδική υποενότητα που ιεραρχεί και συνοψίζει τις ανάγκες με βάση τις Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθυντήριες γραμμές για τη συνοχή. Εντοπίστηκαν συνολικά 45 ανάγκες, από τις οποίες οι πιο κρίσιμες ήταν: οι πέντε που αφορούσαν την ελκυστικότητα των πόλεων και των περιφερειών, οι 4 που σχετίζονταν με την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα και τη γνώση, άλλες 3 που συνδέονταν με την αγορά εργασίας και 2 ακόμη που είχαν ως κεντρικό διακύβευμα τη χωρική διάσταση και στη στρατηγική για μια βιώσιμη αστική ανάπτυξη και ανάπτυξη ορεινών περιοχών. Οι παραπάνω κατηγοριοποίηση των αναγκών σηματοδοτεί δύο βασικά ζητήματα. Πρώτον, θέτει το ερώτημα για το ποιες είναι οι ανάγκες που πρέπει να καλυφθούν μέσα από τα ΠΕΠ και δεύτερον πως για κάθε περιφέρεια, εντοπίζονται διαφορετικές ανάγκες και απαιτήσεις. Όμως πρέπει να τονισθεί πως όλα τα παραπάνω ανταποκρίνονται στην ανάλυση που έχει προηγηθεί (ΑΕ, 2007).

Στη συνέχεια έλαβε χώρα των ισχυρών, αδύναμων σημείων, των ευκαιριών και των απειλών τόσο σε επίπεδο χωρικής ενότητας όσο και για κάθε περιφέρεια ξεχωριστά. Μέσα από αυτή την αξιολόγηση διαφαίνεται ο χαρακτήρας τους, δηλαδή εάν είναι ενδογενή-σημερινά ή εξωγενή-μελλοντικά. Μέσα από αυτή παρατηρήθηκε πως υπερτερούν οι ανάγκες των διαρθρωτικών πολιτικών, ακολουθούν οι επιταχυντικές πολιτικές και τέλος βρίσκονται οι σταθεροποιητικές και προληπτικές ανάγκες. Είναι γεγονός, λοιπόν, πως υπάρχουν μεγάλες ανάγκες πολιτικής και σε θέματα ανταγωνιστικότητας και άλλων συναφών ζητημάτων που είναι άλλωστε και ο πυρήνας της Συνθήκης της Λισαβόνας (ΑΕ, 2007).

Τέλος, όσον αφορά τη διατύπωση προτάσεων για τη βελτίωση, η αξιολόγηση έκρινε πως δεν εντοπίζονται βελτιώσεις ουσιαστικού περιεχομένου, αλλά κάποια μόνο περιθώρια βελτίωσης (ΑΕ, 2007).

4.6 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΑΠΟ ΑΡΜΟΔΙΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΠ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

Για την υλοποίηση αυτής της ενότητας κατασκευάστηκε ένα σύνολο εννέα ερωτήσεων, οι οποίες απαντήθηκαν από άτομα που εργάζονταν σε 5 διαφορετικές υπηρεσίες. Συγκεντρώθηκε έτσι, ένα δείγμα απαντήσεων, ικανό να «κατασκευάσει» μία εικόνα για το πως αντιμετωπίζει κάθε φορέας τα ΠΕΠ (Πίνακας 6: Ερωτήσεις προς τους φορείς). Οι αρμόδιοι διοικητικοί φορείς που κλήθηκαν να απαντήσουν σε αυτές τις ερωτήσεις ήταν οι εξής: το Επιμελητήριο Μαγνησίας, η Διαχειριστική Αρχή των ΠΕΠ, η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, η Περιφέρεια καθώς και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ερωτήσεις
1) Κατά πόσο τα ΠΕΠ Θεσσαλίας περιγράφουν την αναπτυξιακή φυσιογνωμία και την αναπτυξιακή στόχευση της Περιφέρειας Θεσσαλίας;
2) Κατά πόσο τα ΠΕΠ Θεσσαλίας συνείσφεραν στην αντιμετώπιση των αναπτυξιακών ανασχέσεων και στην προώθηση των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων της Περιφέρειας Θεσσαλίας;
3) Ποιοι πιστεύετε ότι είναι οι κύριοι λόγοι επανάληψης ορισμένων αναπτυξιακών προτεραιοτήτων στα ΠΕΠ Θεσσαλίας διαχρονικά;
4) Κατά πόσο είστε ικανοποιημένος-η με τη διαδικασία διαβούλευσης που ακολουθήθηκε; Θεωρείτε ότι οι στοχεύσεις και η συνεισφορά του ΠΕΠ Θεσσαλίας στην ανάπτυξη της Περιφέρειας Θεσσαλίας έχει γίνει επαρκώς κατανοητή από τους κατοίκους ;
5) Σε ποιο βαθμό έχουν ληφθεί υπόψη τα κείμενα των αξιολογήσεων;
6) Είστε ικανοποιημένος με την κατανομή των πόρων μεταξύ των περιφερειών της Ελλάδας ;
7) Είστε ικανοποιημένος από την απορρόφηση των πόρων από μέρους της Περιφέρειας;
8) Το αναπτυξιακό πλάνο της Περιφέρειας Θεσσαλίας εξαντλείται στο ΠΕΠ Θεσσαλίας;
9) Κατά πόσο θεωρείτε ότι οι κατά περιόδους στρατηγικές προτεραιότητες της ΕΕ (Λισαβόνα, Ευρώπη 2020) συνάδουν με τις αναπτυξιακές προτεραιότητες της Περιφέρειας Θεσσαλίας

Πίνακας 6: Ερωτήσεις προς τους φορείς

Ιδία επεξεργασία

4.6.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Για να καθίστανται δυνατή η σύγκριση των απαντήσεων όλων των φορέων κατασκευάστηκε ένας πίνακας συνάφειας όπου στις στήλες του βρίσκονται οι φορείς και στις γραμμές οι ερωτήσεις που κλήθηκαν να απαντήσουν. Παρακάτω παρουσιάζονται οι πίνακες με τις σχετικές απαντήσεις από κάθε φορέα.

Φορείς	Επιμελητήριο Μαγνησίας	Διαχειριστική Αρχή ΠΕΠ	Περιφερειακή Ενότητα	Περιφέρεια	Πανεπιστήμιο
Ερώτηση 1	Σε μεγάλο βαθμό περιγράφουν την αναπτυξιακή φυσιογνωμία και την αναπτυξιακή στόχευση της Περιφέρειας.	Περιγράφουν σε ικανοποιητικό βαθμό την αναπτυξιακή φυσιογνωμία και στόχευση της Περιφέρειας Θεσσαλίας.	Η αναπτυξιακή φυσιογνωμία και η στόχευση περιγράφονται σε σημαντικό βαθμό μέσα στα ΠΕΠ.	Πιστεύουμε ότι το ΠΕΠ Θεσσαλίας 2014-2020 επικεντρώνεται πολύ σωστά στην αναπτυξιακή πορεία της Περιφέρειας.	Περιγράφουν και αναδεικνύουν την αναπτυξιακή φυσιογνωμία και στόχευση. Το πρόβλημα εντοπίζεται στο ότι η στόχευση οριοθετείται από την ΕΕ.

Πίνακας 7: Απαντήσεις πρώτης ερώτησης

Ιδία επεξεργασία

Φορείς	Επιμελητήριο Μαγνησίας	Διαχειριστική Αρχή ΠΕΠ	Περιφερειακή Ενότητα	Περιφέρεια	Πανεπιστήμιο
Ερώτηση 2	Σαφέστατα τα ΠΕΠ συνέβαλαν στην ανάπτυξη των αναπτυξιακών ανασχέσεων, στηρίζοντας την οικονομική και επιχειρηματική δραστηριότητα και υλοποιώντας μία σειρά από σημαντικά έργα υποδομών. Εκεί όμως που φαίνεται ότι δεν τα κατάφεραν εξίσου καλά (ιδιαίτερα τα προηγούμενα ΠΕΠ), είναι στον καθορισμό και την χρηματοδότηση αναπτυξιακών επιχειρηματικών έργων, καθώς χωρίς να δοθεί σαφής προσανατολισμός επιδοτούνταν το σύνολο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.	Τα ΠΕΠ όλων των περιόδων συνέβαλαν στην αντιμετώπιση των αναπτυξιακών σχέσεων.	Η Συνεισφορά των ΠΕΠ στην αντιμετώπιση των αναπτυξιακών ανασχέσεων και στην προώθηση των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων είναι αρκετά σημαντική.	Θεωρούμε ότι τα ΠΕΠ Θεσσαλίας αποτελούν οδηγό για την αναπτυξιακή γραμμή της Περιφέρειας, των προβλημάτων που χρήζουν επίλυσης και τους στόχους και δείκτες επίτευξης. Επομένως έχοντας αυτόν τον οδηγό μπορούμε να στοχεύσουμε και να επικεντρωθούμε καλύτερα είτε στην αντιμετώπιση αναπτυξιακών ανασχέσεων, είτε στην προώθηση αναπτυξιακών προτεραιοτήτων.	Συνεισέφεραν αλλά σε όχι και τόσο μεγάλο βαθμό. Οι περιφέρειες λαμβάνουν ένα μικρό μερίδιο από τη συνολική χρηματοδότηση. Έτσι μπορούμε να πούμε πως βοήθησαν αλλά δεν είχαν τη βαρύτητα που ώστε να αναδειχθούν όλες οι αναπτυξιακές ανάγκες.

Πίνακας 8: Απαντήσεις δεύτερης ερώτησης

Ιδία επεξεργασία

Φορείς	Επιμελητήριο Μαγνησίας	Διαχειριστική Αρχή ΠΕΠ	Περιφερειακή Ενότητα	Περιφέρεια	Πανεπιστήμιο
Ερώτηση 3	Ο βασικός λόγος είναι ότι μερικά από τα προτεινόμενα έργα αποτελούν «μεγαλόπνοα» έργα του παρελθόντος, τα οποία παρά την διαφοροποίηση του οικονομικού περιβάλλοντος παραμένουν μέρος των επομένων ΠΕΠ.	Ο βασικότερος λόγος είναι ότι δεν κατόρθωσαν να υλοποιηθούν τα προηγούμενα χρόνια όπου και είχαν προγραμματιστεί.	Δεν ήταν επαρκής η χρηματοδότηση με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ολοκληρωθεί το έργο και να παρατείνεται στην επόμενη περίοδο.	Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε, αλλά εικάζουμε ότι ένας από τους λόγους ίσως αποτελεί η μη χορήγηση επαρκών πόρων για ένταξη όλων των προγραμμάτων. Επίσης στα έργα οδοποιία ανασταλτικός παράγοντας στην καθυστέρηση ενός έργου και κατά συνέπεια της απορρόφησης πόρων είναι η διαδικασίες απαλλοτρίωσης, επομένως υπάρχει περίπτωση ένας στόχος-Πράξη - Έργο αναγκαστικά να μεταπηδά από το ένα πρόγραμμα στο άλλο.	Το αναπτυξιακό προφίλ τους. Για παράδειγμα στο ΠΕΠ 2007-2013 αφαιρείται ο αγροτικός κλάδος.

Πίνακας 9: Απαντήσεις τρίτης ερώτησης

Ιδία επεξεργασία

Φορείς	Επιμελητήριο Μαγνησίας	Διαχειριστική Αρχή ΠΕΠ	Περιφερειακή Ενότητα	Περιφέρεια	Πανεπιστήμιο
Ερώτηση 4	<p>Η μεθοδολογία διαβούλευσης που ακολουθείτε με τους φορείς κρίνεται ικανοποιητική, αυτό που χρίζει βελτίωσης είναι η «δέσμευση» των φορέων για μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη εμπλοκή στη διαδικασία προγραμματισμού και χάραξης νέων στρατηγικών ανάπτυξης. Ως προς την εμπλοκή των κατοίκων, σαφέστατα η συμμετοχή τους στη διαδικασία διαβούλευσης κρίνεται ελλιπής. Δυστυχώς, αντιμετωπίζουν το ΠΕΠ με αμφισβήτηση ενώ σε μεγάλο βαθμό επειδή δεν μπορούν να επωφεληθούν άμεσα από αυτό, το θεωρούν αδιάφορο. Σαφέστατα λοιπόν απαιτείται μεγαλύτερη κινητοποίηση από τους φορείς για την ενεργή συμμετοχή των κατοίκων στην</p>	Δεν γνωρίζουμε.	Δεν γνωρίζουμε.	Δεν γνωρίζουμε	Είναι σημαντική η διαβούλευση σε όλες τις περιόδους. Οι δήμοι και οι περιφέρειες μαθαίνουν και εξελίσσονται. Αντίθετα οι πολίτες δεν ενδιαφέρονται αν δεν είναι άμεσα εμπλεκόμενοι.

Πίνακας 10: Απαντήσεις τέταρτης ερώτησης

Ιδία επεξεργασία

Φορείς	Επιμελητήριο Μαγνησίας	Διαχειριστική Αρχή ΠΕΠ	Περιφερειακή Ενότητα	Περιφέρεια	Πανεπιστήμιο
Ερώτηση 5	<p>Η ερώτηση σε μεγάλο βαθμό αναδεικνύει την μεγαλύτερη αδυναμία του ΠΕΠ αλλά και των μακροπρόθεσμων στρατηγικών που χαράσσονται στην Ελλάδα.</p> <p>Διαχρονικά, παρατηρείται αδυναμία αναπροσαρμογής στόχων και προτεραιοτήτων κατά τη διάρκεια της υλοποίησης αλλά και αδυναμία αξιοποίησης των τελικών αποτελεσμάτων τους. Για να έχει επιτυχία το ΠΕΠ, θα πρέπει, η διαφοροποίηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών να λαμβάνονται άμεσα υπόψη ώστε να πραγματοποιούνται οι αναγκαίες αναπροσαρμογές των στόχων, των έργων και των προτεραιοτήτων. Χωρίς τις αναπροσαρμογές και βελτιώσεις</p>	Σε μερικό βαθμό.	Δε γνωρίζουμε.	Ως 4	<p>Η εκ των προτέρων αξιολόγηση βοηθά εκ των πραγμάτων στον σχεδιασμό. Είναι σαν να έρχεται ένα τρίτο μάτι να δει κατά πόσο είναι σωστά προσαρμοσμένα. Η ενδιάμεση συνήθως βοηθά γιατί υπάρχει ανάγκη για τροποποιήσεις στα χρήματα. Αυτός άλλωστε είναι και ο στόχος της, να δει κατά πόσο δύναται να υλοποιηθούν τα έργα με αυτή τη χρηματοδότηση.</p>

Πίνακας 11: Απαντήσεις πέμπτης ερώτησης

Ιδία επεξεργασία

Φορείς	Επιμελητήριο Μαγνησίας	Διαχειριστική Αρχή ΠΕΠ	Περιφερειακή Ενότητα	Περιφέρεια	Πανεπιστήμιο
Ερώτηση 6	Η κατανομή των πόρων κρίνεται ως ικανοποιητική.	Αρκετά ικανοποιητική.	Η κατανομή μπορεί να θεωρηθεί αντάξια των απαιτήσεων της περιφέρειας.	Δεν γνωρίζουμε καθώς η Υπηρεσία μας δεν διατηρεί τέτοια στατιστικά.	Ικανοποιητικά ποσά για τη Θεσσαλία.

Πίνακας 12: Απαντήσεις έκτης ερώτησης

Ιδία επεξεργασία

Φορείς	Επιμελητήριο Μαγνησίας	Διαχειριστική Αρχή ΠΕΠ	Περιφερειακή Ενότητα	Περιφέρεια	Πανεπιστήμιο
Ερώτηση 7	<p>Η Περιφέρεια στα τελευταία ΠΕΠ πρωτοστατούσε στον βαθμό απορρόφησης των πόρων. Αυτό που χριζίζει βελτίωσης είναι η συσχέτιση ποσοστού απορρόφησης και χρόνου. Είναι ακατανόητο κάθε προγραμματική περίοδο εξαιτίας των αρχικών καθυστερήσεων αλλά και του λανθασμένου προγραμματισμού, να επιτυγχάνουμε εξαιρετικά χαμηλά απορρόφησης κατά τα πρώτα χρόνια και στο τέλος να «τρέχουμε» να επιτύχουμε τους στόχους που έχουν τεθεί. Αυτό, οδηγεί σε υπερφόρτωση των διαχειριστικών αρχών, με αποτέλεσμα την υλοποίηση έργων «αμφιβόλου» αξίας</p>	<p>Η απορρόφηση κρίνεται αρκετά ικανοποιητική.</p>	<p>Σε μεγάλο βαθμό ναι.</p>	<p>Σε ότι αφορά στα τεχνικά έργα της Διεύθυνσής μας και αναλογούντων των λοιπών γραφειοκρατικών διαδικασιών πιστεύουμε ότι υπάρχει ικανοποιητική απορρόφηση.</p>	<p>Πάντα έχουμε απορρόφηση γύρω στο 98%. Τα περισσότερα χρήματα καταλήγουν σε έργα μικρής αποτελεσματικότητας. Θέλουμε όμως δράσεις με μεγάλη πολλαπλασιαστική επιχειρηματικότητα, για να υπάρχει ανακύκλωση των πόρων και να μην κατακερματίζονται.</p>

Πίνακας 13: Απαντήσεις εβδομης ερώτησης

Ιδία επεξεργασία

Φορείς	Επιμελητήριο Μαγνησίας	Διαχειριστική Αρχή ΠΕΠ	Περιφερειακή Ενότητα	Περιφέρεια	Πανεπιστήμιο
Ερώτηση 8	Το αναπτυξιακό πλάνο της Θεσσαλίας, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να εξαντλείται στο ΠΕΠ. Αντιθέτως, θα πρέπει να είναι προϊόν μίας συνεχούς προσπάθειας βελτίωσης της Περιφέρειας τόσο από τοπικούς φορείς (Δήμους, Επιμελητήρια, Οργανισμούς λιμένος, Αναπτυξιακές κ.λπ.) αλλά και του εκάστοτε πολίτη.	Δεν εξαντλείται.	Όχι δεν εξαντλείται και σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να γίνει αυτό.	Δεν γνωρίζουμε, αλλά λογικά όχι. Το ΠΕΠ Θεσσαλίας είναι ένας ζωντανός οργανισμός, ο οποίος προσαρμόζεται και τροποποιείται ανάλογα των αναγκών που προκύπτουν και των αναπτυξιακών στόχων που θέλουμε να επιτύχουμε.	Εξαντλούνταν μέχρι πρόσφατα. Πλέον με τη στρατηγική του Καλλικράτη υπάρχει διαφορετική προσέγγιση για κάθε περιφέρεια.

Πίνακας 14: Απαντήσεις όγδοης ερώτησης

Ιδία επεξεργασία

Φορείς	Επιμελητήριο Μαγνησίας	Διαχειριστική Αρχή ΠΕΠ	Περιφερειακή Ενότητα	Περιφέρεια	Πανεπιστήμιο
Ερώτηση 9	Σε γενικές γραμμές οι στρατηγικές προτεραιότητες της Ε.Ε., συμβαδίζουν με τις στρατηγικές προτεραιότητες του ΠΕΠ. Δυστυχώς, αυτό που δεν συνάδει και δεν μπορεί να κατανοηθεί είναι ο βαθμός σύγκλισης τους και αυτό γιατί δεν είναι εύκολο να γίνει συσχετισμός συνθηκών - προτεραιοτήτων - αναγκών.	Συνάδουν σε μεγάλο βαθμό.	Εντοπίζεται σύγκλιση μεταξύ τους	Σε ότι αφορά σε έργα με θεματικό στόχο 7, όπως προαναφέραμε, η Υπηρεσία μας εκτός του ΠΕΠ Θεσσαλίας 2014-2020, ακολουθεί και το Στρατηγικό Πλαίσιο Επενδύσεων Μεταφορών 2014-2025.	Δεν είναι δυνατόν να «βλέπουν» όλες τις λεπτομέρειες από την κλίμακα της ΕΕ. Γι' αυτό και δε συνάδουν ακριβώς. Όσο πέφτεις σε κλίμακα αναδεικνύεις καλύτερα τις ανάγκες της περιοχής. Άρα συνάδουν στο βαθμό που μπορεί η κάθε περιφέρεια να ακολουθήσει.

Πίνακας 15: Απαντήσεις ένατης ερώτησης

Ιδία επεξεργασία

4.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αξιολόγηση είναι μία σύνθετη λέξη και χρησιμοποιείται όταν αποδίδεται σημασία, αξία σε ένα πρόσωπο ή σε ένα αντικείμενο. Είναι μία καθημερινή διαδικασία, που γίνεται από όλους τους ανθρώπους. Υπάρχουν όμως και αξιολογήσεις που γίνονται οργανωμένα και συστηματικά. Αυτές ονομάζονται, επίσημες ή συστηματικές αξιολογήσεις. Σαν έννοια εμφανίστηκε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στη Βόρειο Αμερική για αξιολόγηση προγραμμάτων. Στην ΕΕ εμφανίζεται πρώτη φορά το 1988 στα πλαίσια της Αναπτυξιακής Περιφερειακής Πολιτικής και έκτοτε θεωρείται ένας μηχανισμός μέσω του οποίου αμβλύνονται οι περιφερειακές ανισότητες. Στα περιφερειακά προγράμματα η αξιολόγηση λαμβάνει χώρα μέσα από τρία στάδια. Το πρώτο αφορά την εκ των προτέρων αξιολόγηση μέσω της οποίας εκτιμάται η υπάρχουσα κατάσταση και προβλέπεται η μελλοντική πορεία, αυτή διεξάγεται πριν ακόμη ξεκινήσουν τα στάδια της υλοποίησης του προγράμματος. Περνώντας στο δεύτερο στάδιο εντοπίζεται η «on going» αξιολόγηση που σχετίζεται τόσο με την εφαρμογή όσο και με τα αποτελέσματα που δύναται να έχει μία παρέμβαση. Στοχεύει στο διαχωρισμό μεταξύ των επιπτώσεων που προήλθαν από την παρέμβαση και των υπόλοιπων. Στο τρίτο στάδιο βρίσκεται η εκ των υστέρων αξιολόγηση που αποσκοπεί στην ολοκληρωμένη περιγραφή μιας περιόδου.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, πως ο ρόλος των αξιολογήσεων διαδραματίζει ή θα έπρεπε να διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στα αναπτυξιακά προγράμματα καθώς μέσα από αυτές μπορούν να αποφευχθούν τυχόν αστοχίες, λάθη, υποτίμηση ή υπερεκτίμηση μιας κατάστασης. Το ζήτημα εντοπίζεται στο κατά πόσο ο ρόλος τους είναι τόσο δυναμικός όσο θα έπρεπε και πως αυτό διαφαίνεται μέσα από τη συγκριτική αξιολόγηση των περιόδων των ΠΕΠ 2000-2006, 2007-2013.

Στην εκ των προτέρων αξιολόγηση του ΠΕΠ 2000-2006 οι στόχοι ήταν η ενίσχυση του αγροτικού τομέα, η βελτίωση των υπηρεσιών και των υποδομών του 2^{ου} γενή τομέα, οι καλύτερες μεταφορικές συνδέσεις και η ποιότητα ζωής. Όλα αυτά έπρεπε να υλοποιηθούν βάσει τριών ειδών δράσεων. Η πρώτη ομάδα δράσεων αφορά εκείνες τις ενέργειες που καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό τους στόχους. Εδώ περιλαμβάνονται λιμενικά και αρδευτικά έργα, αποχετευτικό σύστημα, αθλητισμός και τα απορρίμματα. Παρατηρείται, λοιπόν, πως όλα τα έργα που εντοπίζονται σε αυτές τις δράσεις αποτελούν βασικά «βήματα» για την υλοποίηση των στόχων. Στη δεύτερη ομάδα εντοπίζονται όλες εκείνες οι δράσεις που πρέπει να γίνουν σημαντικές προσπάθειες για να ολοκληρωθούν ή να αξιοποιηθούν τα αποτελέσματα. Καταγράφονται σε αυτή την ομάδα οι μεταφορικές υποδομές, ο τουρισμός, η τεχνολογία. Στην τρίτη και τελευταία ομάδα είναι κάποιοι άλλοι τομείς που χρήζουν ιδιαίτερης αντιμετώπισης όπως είναι η χωροταξική και αστική οργάνωση και ανάπτυξη. Είναι σημαντικό το γεγονός πως οι μεταφορικές υποδομές ενώ θα μπορούσαν να συμβάλλουν καθοριστικά στην ενίσχυση του 2^ο γενή τομέα και να επιτύχουν τον βασικό στόχο, παρουσιάζονται στην δεύτερη ομάδα δράσεων.

Στην «on going» αξιολόγηση του ΠΕΠ 2000-2006 οι άξονες του Παραγωγικού Περιβάλλοντος, της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης της Υπαίθρου και της ποιότητας ζωής θεωρούνται πως έχουν σχεδιασθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Αυτό αποδεικνύει πως, η εκ των προτέρων αξιολόγηση λήφθηκε σοβαρά υπόψη και έτσι δόθηκε έμφαση σε ζητήματα που έχρηζαν άμεσης αντιμετώπισης καθώς επηρέαζαν και καθόριζαν σε μεγάλο βαθμό την αναπτυξιακή πορεία της περιφέρειας Θεσσαλίας. Από την άλλη πλευρά, οι άξονες που αναφέρονται στην αξιοποίηση της θέσης της και της ανάδειξης της σε κόμβο δικτύων αντιμετωπίζει ελλείψεις. Το συγκεκριμένο ζήτημα ίσως να οφείλεται ή στο γεγονός ότι ήταν πολύ μεγάλες οι ελλείψεις και οι ανάγκες κάλυψης στο συγκεκριμένο τομέα γι' αυτό και έχουν παρουσιασθεί στην δεύτερη ομάδα δράσεων της εκ των προτέρων αξιολόγησης.

Σημαντικό είναι το ότι ο άξονας των ανθρώπινων πόρων υιοθετεί ένα σύνολο δράσεων και ενεργειών ώστε να ενισχύσει την κατάρτιση, την απασχόληση και την ισότητα των ευκαιριών.

Λόγω των διάφορων προβλημάτων που καλείται να αντιμετωπίσει ο κάθε άξονας, έλαβαν χώρα κάποιες εισηγήσεις του Συμβουλίου Αξιολόγησης που αφορούσαν τη διάθεση νέων πόρων, την αλλαγή στη χρηματοδότηση του αυτοκινητοδρόμου Ε65, την εσωτερική ανακατανομή των δράσεων που συνδέονται με τις περιβαλλοντικές υποδομές στον αστικό χώρο, την αύξηση των πόρων και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων του έκτου άξονα. Διαπιστώθηκε πως, όλες οι ανάγκες που προέκυψαν από την ανάλυση SWOT, έχουν μετατραπεί σε στόχους και αντιστρόφως. Το γεγονός αυτό μαρτυρά ότι έχει γίνει σημαντική προσπάθεια κατανόησης των κυριότερων προβλημάτων που καλείται να αντιμετωπίσει η περιφέρεια.

Στην εκ των προτέρων αξιολόγηση του ΠΕΠ 2007-2013 οι χωρικές ενότητες Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Ηπείρου, παρατηρείται πως βρίσκονται σε υστέρηση κάτι που όπως τονίζει το επιχειρησιακό, είναι παροδικό. Η οικονομία βασίζεται στον 3^ο γενή τομέα, λιγότερο στον 1^ο γενή και ελάχιστα στο 2^ο γενή. Αυτό μαρτυρά πως ο στόχος της προηγούμενης περιόδου για ανάπτυξη τους αγροτικού και γεωργικού κλάδου δεν υλοποιήθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό. Όπως και στην αξιολόγηση έτσι και σε αυτή αναφέρονται τα θέματα που σχετίζονται με τον τουρισμό και την γεωργία ως θέματα που χρήζουν ιδιαίτερης αντιμετώπισης. Προβλήματα έχουν διαπιστωθεί και στους τομείς της έρευνας και της τεχνολογίας. Όλα τα παραπάνω συνηγορούν σε μια κατάσταση στην οποία η χωρική ενότητα ΘΣΗ δεν μπορεί να «ακολουθήσει» τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Εντοπίζονται όμως και θετικά χαρακτηριστικά, όπως είναι οι μεταφορικές υποδομές, όπου η εικόνα που επικρατεί είναι παρόμοια με εκείνη όλης της χώρας. Ακόμη πιο ενθαρρυντικά είναι τα στοιχεία για τους τομείς του πολιτισμού και των κοινωνικών υποδομών. Σημαντικό, είναι επίσης και η δημιουργία του ΣΔΕΑ καθώς μέσω αυτού του δείκτη γίνεται αντιληπτή η μεγάλη σημασία που έχει δοθεί πλέον στην ευημερία των ανθρώπων. Τέλος, σύμφωνα με την αξιολόγηση οι πιο κρίσιμες ανάγκες ήταν αυτές για την ελκυστικότητα των πόλεων και των περιφερειών, αυτές για την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα και τη γνώση, άλλες για την αγορά εργασίας και ακολουθούν αυτές που αναφέρονται στη βιώσιμη αστική ανάπτυξη και στην ανάπτυξη ορεινών περιοχών, αφού οι τελευταίες πλήττονται από συνεχή μείωση του πληθυσμού.

Από τις απαντήσεις των ερωτήσεων προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα: στις ερωτήσεις 1, 6, 7, 8 και 9 (Πίνακες 7, 12, 13, 14, 15) οι απαντήσεις ήταν ομόφωνες, άρα υπάρχει σύγκλιση απόψεων στις περισσότερες από τις ερωτήσεις. Συνεπώς, η άποψη που διατυπώθηκε έχει και περισσότερες πιθανότητες να αληθεύει. Αντίθετα, υπήρχαν και απαντήσεις όπου παρατηρούνταν και αποκλίσεις. Τέτοιες είναι: η ερώτηση 2, όπου οι 4 από τους 5 ερωτηθέντες υποστήριζαν πως υπάρχει μεγάλη συνεισφορά ενώ ο ένας όχι και τόσο μεγάλη (Πίνακας 8: Απαντήσεις δεύτερης ερώτησης), η ερώτηση 3 όπου οι περισσότεροι υποστήριζαν ότι τα έργα δεν έχουν ολοκληρωθεί λόγω του ότι ήταν μεγάλα, ενώ κάποιιοι άλλοι απάντησαν πως δεν ήταν αρκετοί οι πόροι (Πίνακας 9: Απαντήσεις τρίτης ερώτησης). Στην ερώτηση 4 υπήρχαν 3 ερωτώμενοι που απάντησαν πως δεν γνωρίζουν την απάντηση ενώ οι άλλοι δύο συμφωνούσαν στις απαντήσεις τους (Πίνακας 10: Απαντήσεις τέταρτης ερώτησης). Τέλος, η ερώτηση 5 όπου υπήρχε πληθώρα διαφορετικών απαντήσεων (Πίνακας 11: Απαντήσεις πέμπτης ερώτησης). Θέλοντας, έτσι να γίνει μια συνολική αποτίμηση των παραπάνω απαντήσεων θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι τα ΠΕΠ Θεσσαλίας περιγράφουν σε ικανοποιητικό βαθμό την αναπτυξιακή φυσιογνωμία και στόχευση, ότι η κατανομή των πόρων είναι ικανοποιητική όπως και η απορρόφηση των πόρων από μέρους της περιφέρειας Θεσσαλίας, το αναπτυξιακό πλάνο αυτής δεν εξαντλείται μέσα από τα ΠΕΠ και οι προτεραιότητες που τίθενται κατά καιρούς μέσα από την ΕΕ συνάδουν με τις αναπτυξιακές προτεραιότητες της Θεσσαλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η περιφέρεια Θεσσαλίας διαθέτει κάποια σημαντικά πλεονεκτήματα που μπορούν να την αναδείξουν σε σημαντικό διεθνές και ευρωπαϊκό εμπορικό κέντρο. Αυτά είναι: η κομβική γεωγραφική της θέση και το ανάγλυφός της, που με την αξιοποίηση και τη δημιουργία των υποδομών μπορεί να αποτελέσει σημαντικό μεταφορικό κόμβο. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την βιομηχανική δραστηριότητα θα μπορούσε να αναδείξει την περιοχή σε μεγάλη εμπορική και κατ' επέκταση οικονομική δύναμη. Διαθέτει και αγροτικές εκτάσεις, αλλά και πλούσιο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον στοιχεία ικανά να ενισχύσουν την τοπική οικονομία και ανάπτυξη.

Σημαντικό μειονέκτημα αποτελεί η τάση για μείωση του πληθυσμού ολόένα και περισσότερο. Πλέον ο πληθυσμός της περιφέρειας Θεσσαλίας, είναι ένας γηρασμένος. Από την άλλη πλευρά στο εξωτερικό περιβάλλον και πιο συγκεκριμένα στις ευκαιρίες, η περιφέρεια Θεσσαλίας εξαιτίας του ανοίγματος των νέων οικονομικών συνόρων και των νέων έργων υποδομής εθνικού χαρακτήρα μπορεί να διαθέτει τα προϊόντα που παράγει, σε μεγαλύτερο μέρος ανθρώπων και με χαμηλότερο κόστος. Ακόμη, θα μπορούσε να γίνει καλύτερη αξιοποίηση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων για πολιτιστικές δράσεις.

Παρόλα αυτά εντοπίζονται και κάποια τρωτά σημεία στην περιφέρεια τα οποία και εμπίπτουν στις απειλές. Από τα πιο σημαντικά είναι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος η οποία και εγκυμονεί πολλούς και σοβαρούς κινδύνους για την υγεία όλων των κατοίκων. Επίσης, σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η αύξηση των προσφύγων από τις χώρες που διεξάγεται εμφύλιος πόλεμος προς την Ελλάδα. Τέλος, η παγκόσμια οικονομική κρίση που έχει ξεσπάσει, έχει προκαλέσει σοβαρές συνέπειες σε τομείς της υγείας, της παιδείας, του περιβάλλοντος, αλλά και της κοινωνίας γενικότερα.

Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που έλαβε χώρα στα πλαίσια αυτής της εργασίας, έγινε αντιληπτό πως μέσω του προγραμματισμού η κοινωνία προσπαθεί να ελέγξει την κατανομή των πόρων. Επειδή όμως οι πόροι δεν κατανέμονται ισάξια δημιουργώντας ανισότητες, η Ε.Ε ασκεί περιφερειακή πολιτική από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της. Κομβικοί σταθμοί στην ενίσχυση του ρόλου της Περιφερειακής πολιτικής διαδραμάτισαν δύο παράγοντες, οι ήδη υπάρχουσες περιφερειακές ανισότητες αλλά και η δημιουργία της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης το 1968.

Όπως αναφέρθηκε και σε παραπάνω ενότητα τα ρεύματα που αντιμάχονταν ήταν εκείνο της «οικονομίας της συσσώρευσης» και το άλλο της νεοκλασικής προσέγγισης. Το πρώτο ήταν υπέρμαχο των δυνάμεων της αγοράς και του κρατικού παρεμβατισμού, ενώ το δεύτερο εστίαζε στους μηχανισμούς των περιφερειακών ανισοτήτων και όχι στα αίτια που αυτές προκαλούνται. Αν, λοιπόν, έπρεπε υποχρεωτικά να υποστηριχθεί μέσα από την εργασία μία από αυτές τις δύο απόψεις, αυτή θα ήταν η «οικονομία της συσσώρευσης». Φυσικά, όπως όλα τα δρώμενα έτσι και οι δύο θεωρίες έχουν πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Τα θετικά στοιχεία της μίας, αποτελούν τα μειονεκτήματα της άλλης. Ο λόγος όμως που θα επιλεγόταν η πρώτη άποψη-θεωρία είναι ότι χωρίς την κρατική παρέμβαση θα επικρατούσαν εις βάρος των αδύναμων, οι δυνατοί, αυτοί που έχουν στην κατοχή τους μεγάλα χρηματικά ποσά. Το κράτος παρεμβαίνοντας στην οικονομική ζωή των πολιτών του, εξασφαλίζει το δικαίωμα όλων στην ατομική ιδιοκτησία, στις ελεύθερες συναλλαγές, άρα και το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις για παραγωγή αγαθών.

Όμως ο κρατικός παρεμβατισμός επιφέρει θετικά αποτελέσματα και στους κλάδους της υγείας και της παιδείας, δηλαδή σε σημαντικούς τομείς της κοινωνικής ευημερίας που αν ήταν κάτω από τη διαχείριση ενός ιδιωτικού φορέα πολλά άτομα θα αποκλείονταν από τα λεγόμενα «δημόσια αγαθά».

Ένα ζήτημα που απασχολεί αρκετούς μελετητές, επιστήμονες ή και απλούς ανθρώπους, είναι το διοικητικό επίπεδο που θα πρέπει να λαμβάνονται οι αποφάσεις. Όσον αφορά τις αποφάσεις που σχετίζονται με τις περιφερειακές ανισότητες τα «αντίμαχα στρατόπεδα» είναι αυτό του εθνικού επιπέδου και του υπερεθνικού. Όπως όμως προέκυψε και από τον πίνακα 2 (Πίνακας 2: Συνοπτικός Πίνακας της άσκησης της περιφερειακής πολιτικής σε υπερεθνικό επίπεδο) τα πλεονεκτήματα του υπερεθνικού επιπέδου είναι περισσότερα από ότι του εθνικού. Η άποψη αυτή είναι αναμενόμενη, καθώς όταν ο στόχος της Ένωσης είναι η ισόρροπη ανάπτυξη όλων των κρατών μελών της, με ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες για όλους τους πολίτες, τότε οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται σε ένα επίπεδο υψηλότερο από αυτό που πρόκειται να ασκηθεί η πολιτική. Η ΕΕ είναι αυτή που «βλέποντας» από πιο ψηλά τις χώρες, μπορεί να εντοπίσει καλύτερα τις δυνατότητες και τις αδυναμίες της, να κατανέμει έτσι πιο δίκαια τα κονδύλια και τους πόρους με στόχο πάντα την πολιτική συνοχή των κρατών και κατ' επέκταση των περιφερειών τους. Μάλιστα, δεν είναι καθόλου σπάνιο φαινόμενο να

υπερτονίζονται ανάγκες που δε χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης, για τον απλούστατο λόγο πως το άτομο που επιζητά την αλλαγή-λύση είναι μέσα στο πρόβλημα. Έτσι πολλές φορές τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει η εκάστοτε κυβέρνηση, σταθμίζονται ανάλογα με τα αξιοκρατικό καθεστώδες που αυτή εξυπηρετεί. Παρατηρείται, λοιπόν, μεγέθυνση προβλημάτων και άμεση λύση αυτών, που συνεπάγεται με παραγκωνισμό κάποιων πιο ουσιαστικών ζητημάτων. Όταν όμως όλα τα θέματα που προκύπτουν διευθετούνται σε υπερεθνικό επίπεδο, οι ιεραρχίες διατηρούνται και σταθμίζονται με σταθερά κριτήρια. Με τον τρόπο αυτό δεν αλλάζουν οι προτεραιότητες για την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων αλλά ούτε λόγω διαφορετικών ιδεολογικών αντιλήψεων.

Είναι, λοιπόν, εμφανές πως υπάρχει επανάληψη στόχων από την μία περίοδο στην επόμενη. Το γεγονός αυτό ίσως να οφείλεται στο ότι από την πρώτη κιόλας περίοδο των ΠΕΠ οι στόχοι που τέθηκαν δεν υλοποιήθηκαν ή ακόμη και να πραγματοποιήθηκαν, δεν ήταν σε ικανοποιητικό βαθμό. Έτσι επαναδιατυπώθηκαν και στα μελλοντικά!! Η παραπάνω άποψη τεκμηριώθηκε και μέσα από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων με τους αρμόδιους φορείς.

Οι αξιολογήσεις που γίνονται οργανωμένα και συστηματικά ονομάζονται, επίσημες ή συστηματικές αξιολογήσεις. Σαν έννοια εμφανίστηκε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στη Βόρειο Αμερική για αξιολόγηση προγραμμάτων. Στην ΕΕ εμφανίζεται πρώτη φορά το 1988 στα πλαίσια της Αναπτυξιακής Περιφερειακής Πολιτικής και έκτοτε θεωρείται ένας μηχανισμός μέσω του οποίου αμβλύνονται οι περιφερειακές ανισότητες. Στα περιφερειακά προγράμματα η αξιολόγηση λαμβάνει χώρα μέσα από τρία στάδια. Το πρώτο αφορά την εκ των προτέρων αξιολόγηση η «on going» αξιολόγηση και η εκ των υστέρων αξιολόγηση. Για την καλύτερη κατανόηση όλων των δράσεων και της πορείας του ΠΕΠ έλαβαν χώρα συνεντεύξεις με φορείς όπου σχετίζονται άμεσα με την αναπτυξιακή πορεία των ΠΕΠ. Μέσω, λοιπόν, των απαντήσεων παρατηρήθηκε σύγκλιση στις ερωτήσεις 1, 6, 7, 8 και 9 οι απαντήσεις ήταν ομόφωνες, άρα υπάρχει σύγκλιση απόψεων στις περισσότερες από τις ερωτήσεις. Συνεπώς, η άποψη που διατυπώθηκε έχει και περισσότερες πιθανότητες να αληθεύει. Αντίθετα, στις υπόλοιπες υπήρχαν αποκλίσεις. Το σημαντικό γεγονός είναι πως γίνεται να εντοπίζονται διαφορετικές απόψεις από φορείς που καλούνται να υλοποιήσουν το ίδιο σχέδιο. Μήπως τα πιθανά λάθη, ατυχίες και αστοχίες που διαπιστώθηκαν μέσα από αυτή την ανάλυση δεν είναι

μόνο εξαιτίας έλλειψης πόρων αλλά και λόγω μη επαρκών γνώσεων και στοιχείων των εμπλεκόμενων φορέων;

Στο σημείο αυτό θα ήταν σκόπιμο να αναφερθεί πως, η παρούσα διπλωματική εργασία θα μπορούσε να φανεί ένα χρήσιμο «εργαλείο» σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς που σχετίζονται με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό. Θα μπορούσε με αυτό τον τρόπο να αποφευχθούν κάποιες αστοχίες και επαναλήψεις του παρελθόντος που δεν είχαν το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Επιλογικά, λοιπόν, πρέπει να τονισθεί πως μέσα από το Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα της περιφέρειας Θεσσαλίας, παρουσιάζεται μια ρεαλιστική εικόνα αυτής, που όμως δεν γίνονται οι απαραίτητες κινήσεις για να υπάρξει μια καλύτερη αναπτυξιακή πορεία σε μια περιφέρεια με τόσα πλεονεκτήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

ΑΕ, Ρ. Κ. Ε. Α. Υ. Σ., 2007. *Ex ante Αξιολόγηση Επιχειρησιακού Προγράμματος ΘΣΗ*, s.l.: s.n.

ΑΕ, Α.-Ε. Γ., 2003. *Οριστική έκθεση ενδιάμεσης αξιολόγησης*, s.l.: s.n.

Ανδρικοπούλου, Ε., 1995. *Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Δελής, Κ., 1980. *Θεωρία Οικονομικού Προγραμματισμού*. Β' επιμ. Αθήνα: Σάκκουλα.

ΔιαΝΕΟσις, 2016. *Η πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδας (2015-2050)*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/09/ekthesi_a_dimografiko.pdf

[Πρόσβαση 31 Ιούλιος 2017].

Ε.Ε.Τ.Α.Α Α.Ε, 2015. *Ε.Σ.Π.Α 2014-2020 ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.eetaa.gr/ekdoseis/pdf/161.pdf>

[Πρόσβαση 17 Ιούλιος 2017].

ΕΛ. ΣΤΑΤ, 2011. *Ελληνική Στατιστική Αρχή*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.statistics.gr/>

[Πρόσβαση 17 Μαρτίου 2017].

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2007-2013. *ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ- ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ- ΗΠΕΙΡΟΥ*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://www.hellaskps.gr/programper4/files/YP_SXEDIA_EP/OP12.pdf

[Πρόσβαση 11 Ιούλιος 2017].

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, 2000-2006. [Ηλεκτρονικό]

[Πρόσβαση 13 Αύγουστος 2017].

ΕΣΠΑ 2007-2013, 2013. *Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο στην Ελλάδα*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.esfhellas.gr/el/Pages/Eval.aspx>

[Πρόσβαση 5 Σεπτέμβριος 2017].

ΕΣΠΑ , 2014. *ΕΣΠΑ 2014-2020 ανάπτυξη-εργασία-αλληλεγγύη*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.espa.gr/el/pages/staticEvaluation.aspx>
[Πρόσβαση 7 Αύγουστος 2017].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή , 1990. *Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993*, Λουξεμβούργο :
s.n.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1994. *Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999*, Λουξεμβούργο:
s.n.

European Commision, 2014. *thessalia-espa*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.thessalia-espa.gr/images/files/2014-2020/2Programme_Acknowledgement_2014GR16M2OP003_1_4_el.pdf
[Πρόσβαση 14 Ιούλιος 2017].

European Commission, 2014. *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.thessalia-espa.gr/images/files/2014-2020/2Programme_Acknowledgement_2014GR16M2OP003_1_4_el.pdf
[Πρόσβαση 17 Ιούλιος 2017].

Ζαψα, Α., 2004. *Διαχείριση ευρωπαϊκών προγραμμάτων & ο ρόλος των αναπτυξιακών εταιριών το πραδειγμα της ETANAM A.E*. Καλαμάτα: s.n.

Κόνσολας, Ν. Ι., 1997. Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική. Στο: Αθήνα:
Παπαζήση, p. 117.

Κορρές, Γ. & Κόκκινου, Α., 2014. *Χωρικός Σχεδιασμός και Τοπική Ανάπτυξη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

Κούτρης , Α., 1985. *Περιφερειακά προβλήματα και παρεμβάσεις στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα*. Αθήνα : Παπαζήση .

Κυβέλου , Σ., 2009. *Παρουσίαση της Ανάλυσης SWOT*. Αθήνα, s.n.

Λαδιάς, 2013. *Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήση.

Λιανός, Ε., 2000; . *Ο Τόπος μου - Θεσσαλία*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://users.sch.gr/elianos/o_topos_mou_thessalia.htm

[Πρόσβαση 17 Ιούλιος 2017].

Λιανός, Θ., Παπαβασιλείου, Α. & Χατζηανδρέου, Α., 2010. Αρχές οικονομικής θεωρίας. Στο: *Στόχοι της κρατικής παρέμβασης*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Μαραβέγιας, Ν., 1994. Περιφερειακές Ανισότητες και Οικονομική Ολοκλήρωση. Στο: Ν. Μαραβέγιας, επιμ. *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Θεωρία-Ανάλυση και Πολιτική*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Μουντρακης, Δ. Μ., 2010. *Γεωλογία και Γεωτεκτονική εξέλιξη της Ελλάδας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Οικονόμου, Δ., 2007. *Ex ante Αξιολόγηση Επιχειρησιακού Προγράμματος Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας -Ηπείρου*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://www.stereaellada.gr/fileadmin/pages/Ex-ante_th-s-h_2007.pdf

[Πρόσβαση 10 Ιούλιος 2017].

Παπαδάκης, Μ., 2010. *Αξιολόγηση*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://4lyk-acharn.att.sch.gr/wp-content/uploads/2016/02/aksilogisi.doc>

[Πρόσβαση 7 Αυγούστου 2017].

Παπαδασκαλόπουλος, Α. Δ. & Χριστοφάκης, Μ. Σ., 2016. *Περιφερειακός Προγραμματισμός και αναπτυξιακός σχεδιασμός*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Πετράκος, Γ. & Ψυχάρης, Γ., 2016. *Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα*. Β' επιμ. Αθήνα: Κριτική.

Πλασκοβίτης, Η., 1994. Η μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο: Π. Γετίμης, Γ. Κανκαλάς & Ν. Μαραβέγιας, επιμ. *Αστική και περιφερειακή ανάπτυξη: θεωρία, ανάλυση και πολιτική*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Προγράμματα 2000-2006, 2000. *Π.Ε.Π Θεσσαλίας*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.hellaskps.gr/Details.asp?L1=2&L2=1&L3=2&L4=5>

[Πρόσβαση 10 Ιούλιος 2017].

Σκουντζός, Θ. Α., 2004. *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική*. Β επιμ.
Αθήνα : Σταμούλη Α.Ε.

Τσάρτας, Π. Α., 2010. *Ελληνική Τουριστική Ανάπτυξη*. 1η επιμ. Αθήνα: Κριτική.

Τσούκαλης, Λ., 1998. *Η Νέα ευρωπαϊκή οικονομία*. Αθήνα: Παπαζήσης.

ΥΠΕΚΑ, 1999. Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη & άλλες διατάξεις.
ΦΕΚ, p. 44.

Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ, 1999. *Ex-ante Αξιολόγηση ΠΕΠ Θεσσαλίας 2000-2006*,
s.l.: s.n.

Υπουργείο Ανάπτυξης και Οικονομίας , 2016. *ΕΣΠΑ 2014-2020*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.espa.gr/el/Pages/staticESPA2014-2020.aspx>
[Πρόσβαση 14 Ιούνιος 2017].

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας , 2000. *Γ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006*.
[Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.3kps.gr/2000-2006.htm>
[Πρόσβαση 12 Ιούνιος 2017].

Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, 2007. *ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΑΝΑΦΟΡΑΣ 2007-2013*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.epanad.gov.gr/files/thesmiko_plaisio/espa.pdf
[Πρόσβαση 13 Ιούνιος 2017].

Φαιτάκη, Μ., Νικολόπουλος, Β. & Νινιού, 2008. *Ψηφιακή βιβλιοθήκη*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/1387>
[Πρόσβαση 7 Αυγούστος 2017].

ΦΕΚ, 2012. *Εφημερίς της κυβέρνησεως της ελληνικής δημοκρατίας*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://web3.eetaa.gr/metaboles/apografes/apografi_2011_monimos.pdf
[Πρόσβαση 22 Ιούλιος 2017].

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Bachtler, J., 2001. *Where is regional policy going? Changing concepts of regional policy*. s.l., s.n., p. 31.

EU, 2014. COMMISSION EUROPE. Στο: *Regional policy*. Brussels: s.n., p. 16.

Europa, 2013. *EVALSED: The resource for the evaluation of Socio-Economic Development*. [Ηλεκτρονικό]

Available at:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/guide/guide_evalsed.pdf

[Πρόσβαση 23 Αύγουστος 2017].

Martins, R. M., 1986. *An organisational Approach to Regional Planning*. England: Gower Publishing Company .

Oosterhaven, J. & Folmer, H., 1979. *Spatial inequalities and regional development: A framework*. Boston: Kluwer Academic Publishers.

Smriti, C., 2007. *Economic Geography: Scope of Economic Geography*.